

tmmob
makina mühendisleri odası

TMMOB SANAYİ KONGRESİ **2005'E DOĞRU**

- ▶ **AB SÜRECİNDE TÜRKİYE SANAYİSİ**
- ▶ **GÜMRÜK BİRLİĞİNDEN GÜNÜMÜZE
TÜRKİYE SANAYİSİNİN DURUMU**
- ▶ **1995'TEN 2005'E AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ**

Yayın No: E/2005/405

tmmob
makina mühendisleri odası

Sümer Sok. 36/I-A
06440 Demirtepe / ANKARA
Tel: (0312) 231 31 59 Faks: (0312) 231 31 65
e-posta: mmo@mmo.org.tr
<http://www.mmo.org.tr>

Yayın No: E/2005/405

ISBN: 9944-89-014-6

Bu yapıtın yayın hakkı Makina Mühendisleri Odası'na aittir. Kitabın hiçbir bölümü değiştirilemez. MMO'nun izni olmadan kitabın hiçbir bölümü elektronik, mekanik vb. yollarla kopya edilip kullanılamaz. Kaynak gösterilmek kaydı ile alıntı yapılabilir.

Aralık 2005 / Ankara

Baskı
Özkan Matbacılık Ltd. Şti
(0312) 395 48 91

SUNUŞ

Geleneksel olarak iki yılda bir düzenlenen TMMOB Sanayi Kongresi 2005'in ana başlığı "Sanayileşme, İstihdam, Refah" olarak belirlenmiştir.

Ülkemizde IMF ve Dünya Bankası tarafından belirlenen politikaların uzun yıllardan beri uygulanması sanayileşmemizi olumsuz etkilemiş, ihracatımızı ithalata bağımlı hale getirmiş, bir dizi ekonomik krize neden olmuştur. Bu politikalar bilimi ve teknolojiyi dışlayarak, ucuz işgücünü sanayinin temel rekabet aracı haline getirmiştir. Büyümede rekorların kırıldığı iddia edilen dönemde işsizlik artmış, emekçi halkımızın gelir düzeyi düşmüş, gelir dağılımı çalışanlar aleyhine bozulmuştur. Özetle çalışanlar açısından zaten var olan sorunların daha da artmasına ve ağırlaşmasına neden olmuştur.

Bu durumda, sanayileşmenin istihdam yaratacağına, istihdamın da gelir düzeyini yükselteceğine ilişkin savların ancak belli koşullarda geçerli olabileceğini bir kez daha gündeme getirmek zorunluluğu doğmuştur.

Uluslararası kuruluşların dayattıkları yeni liberal politikalar, Avrupa Birliği'ne adaylık sürecinin de baskısıyla tek seçenek olarak sunulmaya devam edilmektedir. Bugüne kadar izlenen ve sermaye kesimlerinin kollanıp geliştirilmesine yönelik politikaların yerine, ekonominin ve sanayinin halkımızın çıkarları doğrultusunda planlanmasını savunan, mevcut politikaların gerçek yüzünü sergilemeyi bir sorumluluk olarak kabul eden TMMOB, Oda komisyonu ve bilim insanlarının katkılarıyla Sanayileşme - İstihdam - Refah ilişkisini yeniden gündeme getirmektedir.

TMMOB Sanayi Kongresi Düzenleme Kurulu'nun almış olduğu karar doğrultusunda kongrenin zamana ve mekana yayılması amacı ile İstanbul Şubemiz sekretaryalığında Gümrük Birliği ve AB Müzakere Süreçlerinin Ülke Sanayine Etkileri konusunda İstanbul'da ve Kocaeli Şube sekretaryalığında Vizyon 2023 ve Sanayi konusunda Kocaeli'nde etkinlikler yapılması planlanmıştır.

Bu kapsamda İstanbul'da 22 Ekim 2005 tarihinde AB Sürecinde Türkiye Sanayisi, 26 Kasım 2005 tarihinde Gümrük Birliğinden Günümüze Türkiye Sanayisinin Durumu ve yine aynı tarihte 1995'ten 2005'e AB - Türkiye İlişkileri konularında üç etkinlik gerçekleştirilmiştir.

Bu etkinliklerimizin kayıtlarını kamuoyunun bilgisine sunarken öncelikle etkinliklerimize katılarak katkı sunanlara ve İstanbul Şube Yönetim Kurulu ile Kongre Yürütme Kurulu üyemiz Yavuz BAYÜLKEN'e teşekkür ediyoruz.

*TMMOB Makina Mühendisleri Odası
Yönetim Kurulu*

TMMOB SANAYİ KONGRESİ 2005'E DOĞRU

AB SÜRECİNDE TÜRKİYE SANAYİSİ

22 Ekim 2005 - İstanbul

Oturum Başkanı

Yavuz BAYÜLKEN

(Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi)

Katılımcılar:

Prof. Dr. Hacer ANSAL

(İTÜ İşletme Fakültesi İşletme Mühendisliği Bölümü)

Prof. Dr. Meryem KORAY

(YTÜ İİBF Siyaset Bilmi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Yrd. Doç. Dr. Şule Necef DALDAL

(Marmara Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü)

Yavuz BAYÜLKEN (*Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi*)

Hepinize "hoş geldiniz" diyorum.

16-17 Aralık'ta yapılacak olan 2005 yılı Sanayi Kongresi öncesinde Ankara, Kocaeli ve İstanbul'da, değişik konularda üç ayrı etkinliğin yapılması planlanmıştır. Bugün burada gerçekleştireceğimiz etkinliğin içeriği "AB Sürecinde Türkiye Sanayisi"nin incelenmesidir. Panel şeklinde olan bu üç etkinliğin sonuçlarını 2005 Sanayi Kongresi'ne taşıyacağız ve orada da diğer konularla birlikte bir değerlendirmeye girecek.

2005 Aralık ayında yapacağımız Sanayi Kongresi'nin konusu sanayide istihdam - refah ve kalkınma olgusunu işleyecek ve özellikle küreselleşme içerisinde sanayinin aldığı rol, Türkiye sanayinin durumu ve Türkiye sanayiinde 10-15 yıllık müzakere sürecinde sanayinin işlevi, küreselleşen sanayi içerisinde biçilen rol ve bizim bu role karşı nasıl sanayileşme politikaları tespit edeceğimiz ve en önemlisi de sanayi katma değeri içerisindeki yerimiz, sanayi katma değeri içerisinde ileride hangi payları alabileceğimiz ve geçmişte hiç tartışmasız olarak ortaya koyduğumuz sanayi-kalkınma-istihdam-refah olgusunun yeniden sorgulanması, yeniden ele alınması ve tek başına sanayinin istihdamı, kalkınmayı ve refahı gerçekleştirip gerçekleştirmeyeceği olguların bakış açısıdır.

Dolayısıyla Ankara'da iki gün yoğun bir biçimde bu konular tartışılacak ve ayrıca Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Makina Mühendisleri Odası'nın Sekreterliğini üstlendiği bu kongrede Makina Mühendisleri Odası tarafından organize sanayi bölgeleri, teknoparklar ve küçük sanayi siteleri konusunda, KOBİ'ler ve sanayideki yeri konusunda iki ayrı özel araştırma yapılacaktır. Bunun koordinatörlüğünü de ben yürütüyorum. Bu iki özel araştırma orada değerlendirilecek ve bunun sonuçları da Sanayi Kongresi sonuçlarıyla birlikte ele alınacaktır.

Bu kongre belki müzakere sürecinin başlangıcında, sonuçları açısından oldukça önemli olan birikimleri aktarabilmek görevini yükleneyecektir. Önümüzdeki dönemlerde, yani 2005'te Sanayi Kongresi hazırlıklarında bir şeyi sorgulamaya başladık: Bugüne kadar yaptığımız hemen hemen bütün Sanayi Kongreleri ulusal boyutta kongreler oldu, ama artık bunu biraz daha uluslararası boyuta açmak ve benzer deneyimleri yaşayan ya da benzer deneyimler içerisinde geçmiş olan ülkelerden gelen birtakım birikimleri de değerlendirmek istiyoruz. Belki 2007 Kongresini de bu açıdan ele alıp inceleyeceğiz.

Bugün burada bu kongrenin bir ön etkinliği niteliğinde önemli üç konuyu ele alıp tartışacağız.

Öncelikle panelimize gelmek lütfunde bulunan ve burada katkıları olacak arkadaşlarımıza Sayın Prof. Dr. Hacer Ansal'a, Sayın Prof. Dr. Meryem Koray'a ve Yrd. Doç. Dr. Şule Necef Daldal'a teşekkür ediyorum.

Sayın Prof. Dr. Hacer Ansal; İmalat Sanayiinde Yeni Teknolojilerin Yansıması ve özel olarak da İstihdam konusunu ele alacak ve tartışacak.

Sayın Prof. Dr. Hacer Ansal; Boğaziçi İnşaat Mühendisliği mezunu, North Weston Üniversitesinde İnşaat Mühendisliği masterı yaptı, yine Amerika Birleşik Devletleri'nde zemin mekaniği konusunda 5 yıl mühendislik pratiği var. İngiltere Sussex Üniversitesinde İktisat ve Teknoloji ve Politikalarında doktora yaptı, 1 yıl Birleşmiş Milletler'de çalıştıktan sonra İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Fakültesi İktisat Ana Bilim Dalında doçentlik ve profesörlük unvanlarını aldı, halen orada çalışmaktadır. Bize İmalat Sanayiine Yeni Teknolojilerin Yansıması ve İstihdam konusunu anlatacak.

İkinci konuşmacımız Sayın Prof. Dr. Meryem Koray; AB müzakere sürecinde özellikle Türkiye ilişkilerinde sosyal sorunlar nelerdir, Türkiye'ye ne gibi yansımaları olacaktır ve özel olarak istihdamı nasıl etkileyecektir? Bu konuları anlatacak.

Sayın Prof. Dr. Meryem Koray; İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu. Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Politikalar konusunda doktora var. Şu anda da Yıldız Teknik Üniversitesinde Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde görev yapmaktadır.

Üçüncü konuşmacımız Yrd. Doç. Dr. Sayın Şule Necef Daldal; Küreselleşme Sürecinde Rekabet İlişkilerini anlatacak.

Sayın Yrd. Doç. Dr. Şule Necef Daldal; Marmara Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü mezunu, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bölümünde mastır ve doktora var. Yeni Öğretim Organizasyonları ve Emegın Değişen Konumu'yla ilgili -kendi doktora-konuşacaklar. Kendileri Marmara Üniversitesi Çalışma Ekonomisi Bölümünde Öğretim Üyesidir.

İlk sözü Sayın Prof. Dr. Hacer Ansal'a veriyorum; buyurun.

Prof. Dr. Hacer ANSAL (*İTÜ İşletme Fakültesi İşletme Mühendisliği Bölümü*)

Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Değerli konuklar, benim bugün ele almaya çalıştığım konu, Türkiye'de İmalat Sanayinde Teknolojik Gelişmelerin Yansımaları ve İstihdam Açısından Yeni Teknolojilerin Etkileri Nelerdir?

Avrupa Birliği sürecinin Türkiye sanayisine etkisi denilince bence bu etki, Türkiye'nin Avrupa'yla Gümrük Birliğine girmesiyle başlamış bir etkidir. 1995'lerden bu yana bu etkiyi yaşamaktayız ve genellikle de imalat sanayinde uluslararası rekabet gücü elde etmek baskısı biçiminde yaşanmış bir etkiden söz etmek mümkündür.

Bilindiği gibi 1980'ler öncesinde genellikle fiyat bazında rekabet ediliyordu. Özellikle de fiyat bazında rekabet ediyor olmak, bu imalat sanayinde çok önemliydi ve çok büyük ölçeklerde ve ucuz standart mal üreterek rekabet etmek temel alınıyordu.

1980'lerden sonra uluslararası rekabet gücü artık fiyatın yanı sıra, -fiyat önemini tabii ki koruyor- yaratıcılığa ve değişen talebe hızla nasıl cevap verileceğine dayanıyor. Bunu, sanıyorum Şule biraz daha detaylandıracaktır. Fakat rekabet gücünün koşulları böyle değiştiğinde de, imalat sanayinde nasıl bir etki yaratıyor diye bakarsak, bir mikroelektronik bazı teknolojilerin süratle nihai ürünlerine ve üretim süreçlerine adaptasyonu şeklinde yansıdığını görüyoruz ilk olarak. Ama öbür yandan da bizim "prosfordist üretim organizasyon biçimleri" dediğimiz ve Türkiye'de daha çok da "esnek üretim" diye bilinen modelin -İtalyan modeli olarak da biliniyor- rekabet gücünün kazanılması çabaları içinde, esnek üretim organizasyon biçiminin daha ziyade uygulanmasına yönelik bir gelişme görüyoruz.

Bu dönüşüm aşlında Türkiye'de 1995'lerden, hatta 1990'lardan bu yana hissedilen bu teknolojik dönüşümü çok genel anlamda bütün dünyadaki teknolojik dönüşüm bazında da görebiliyoruz. 80'lerin başından itibaren üretim süreçlerinde bir teknolojik dönüşüm yaşanıyor. Bunun doğası, yönü, nedenleri ve sonuçları üzerinde çok çeşitli çalışmalar yapılıyor ve her çalışma da bu dönüşümün değişik yanlarını ele alıp onu vurguluyor.

Bütün bu çalışmalara baktığımızda ortak vurguladıkları bir noktayı görüyoruz, o da inovasyonun ve yeni teknolojilerin uluslararası rekabette artık stratejik bir öneme sahip olduğu yönünde. Ben de bugün Türkiye'de yeni teknolojilerin imalat sanayinde uygulamaya konulmasıyla ne gibi gelişmeler görüyoruz ve etkilerini biraz irdelemeye çalışacağım. Daha sonra da özel olarak istihdama etkisinden söz etmeye çalışacağım.

Yeni teknolojilerin genel olarak ekonomiye yansımaları nedir? Literatüre baktığımızda çalışmaların büyük bir kısmının aslında bunu irdelemeye yönelik olduğunu görüyoruz. Özellikle de yeni teknolojilerin yaygın olarak kullanımı ülkelerde ekonomik büyümeyi son derece etkiliyor; bu açıkça çalışmalardan ortaya çıkıyor.

Özellikle de ülkeden aşağıya inip firma bazında yapılan çalışmalarda da firmaların AR-GE harcamalarıyla produktivite artışları arasında çok ciddi bir bağımlılık ilişkisi olduğu görülüyor. Yani ne kadar çok AR-GE harcaması varsa, o firmalarda da o kadar fazla produktivite artışı sağlandığı ortaya çıkıyor. Buradan kalkarak da tabii teknolojik yeniliklerin, ekonomik büyümenin itici gücü olduğu sonucuna varılabiliyor. Dolayısıyla da diyoruz ki, teknolojik gelişme yaratabilmek ve inovasyon, ekonomik gelişme ve rekabet gücü açısından artık son derece hayati bir öneme sahip; bu Türkiye açısından da geçerlidir.

Türkiye'ye eğer bu anlamda bakarsak, teknolojik gelişme yerel olarak firma bazında ya da sektörel bazda ya da ulusal bazda, yerel olarak yürütülen AR-GE çalışmalarına bağlı olarak değil, genellikle gelişmiş ülkelerden teknoloji transferi, sonra da bu transfer edilen teknolojilerin ülkenin sosyal, ekonomik ve teknik koşullarına adaptasyonu faaliyetinde sınırlı olduğunu görüyoruz maalesef.

Yine çok genel olarak Türkiye imalat sanayinin durumuna baktığımızda, global pazarda rekabet üstünlüğü yakalayabilen, lider olabilecek ürün çıkarılabilmesi ancak bir-iki firma tarafından gerçekleştirilebilmiş diyebiliriz. Hatta o firmaların çalışmalarını da biraz detaylı irdelemeye kalktığımızda onların da ne kadar teknoloji transferi, ne kadar firma bazında AR-GE'ye dayalı; onları dahi sorgulamak mümkün. Bazıları uluslararası teknolojik işbirliğine de dayalı; tabii ki buna da hiçbir itirazımız yok. Ama gerçekten yerel inovasyon teknoloji üretimi ne kadardır; bunun son derece kısıtlı olduğu göze çarpan bir olgudur.

Hepimiz biliyoruz, teknolojik gelişmeler lisans anlaşmaları çerçevesinde sürdürülüyor. İnovasyon ve özgün tasarımlar maalesef gündemimizde yok henüz; ama umarım yakında diyebiliriz.

İki tür teknolojik dönüşümden bahsetmeye çalıştım konuşmamın başında. Bir, mikroelektronik bazı teknolojilerin imalat sanayine uygulanması, bir de esnek üretim organizasyon biçiminin uyarlanmaya çalışılması dedim.

Başta mikroelektronik teknolojiyi, hatta mikroelektronik teknoloji devrimi deniliyor, genellikle bir devrimden söz ediliyor. Peki, bu Türkiye'ye ne kadar uğradı? Türkiye'de

bu yeni teknolojilerin ortalama yaygınlık oranlarını biraz daha derinlemesine irdelemeye çalıştığımızda tabii ki sektörler arasında çok büyük farklılıklar ortaya çıkıyor. Genel olarak elektrik, elektronik, telekomünikasyon, makina sektöründe hem mamul bazında, hem üretim süreçlerinde mikroelektronik teknolojinin kullanım oranı diğer bazı sektörlerle göre çok daha yüksek, diğer bazı sektörler deyince de öbür ekstremde belki de tekstil ve hazır giyim sanayinde, daha ziyade hazır giyimde görmek mümkün. Burada çok daha sınırlı bir mikroelektronik teknolojisinin uygulamasını görüyoruz.

Bu mikroelektronik teknolojiyi bünyelerine almış, yani bir teknoloji modernizasyonuna gitmiş firmalarda, firma bazında yapılan çalışmalar -ki birini kendim de yürüttüm- niye acaba bu yeni teknolojileri adapte ettiler diye sorduğumuzda, yani uluslararası rekabet gücü mü esas itibarıyla hedeflenmiş diye sorduğumuzda tabii ki firmalar arasında farklılıklar var, ama genellikle işçilik maliyetini aşağıya çekmeye çalışma çabasının temel hedef olduğu gözleniyor.

Bunun yanı sıra bazı alanlarda karşılaşılan özellikle de vasıflı işçi yetersizliği gündemde. Bazı alanlarda üretim süreçlerinde daha sıkı bir kontrol sağlamak, bu mikroelektronik bazı teknolojiler dolayısıyla verimliliği artırmak hedefleniyor. Üretilen mal ve hizmetin kalitesini artırmak nedenlerden biri. Müşteri istekleri doğrultusunda imalata yönelik, yani sürekli değişen ve dalgalanan talebi karşılayabilmek yeteneğini artırmak da bu nedenler arasında sıralanıyor.

Fakat dediğim gibi yeni teknolojilerin adaptasyonunun en yaygın amacı, Türkiye imalat sanayinde işçilik maliyetlerini aşağıya çekmek olduğu görülüyor. Buna bağlı olarak geleneksel vasıflı işçilerin üretim süreci üzerindeki kontrolünden söz etmek mümkün. Mikroelektronik bazı teknolojilerin, vasıflı işçiye olan bağımlılığı azaltıcı bir etkisi var. Çünkü bu makinaları kullanmak için gerekli vasıflar ya da kalifikasyonlar çok daha fazla böylece yönetimin kontrolü altına alınabiliyor. Yani vasıflı işçiye olan bağımlılık azalıyor, daha ziyade yönetimin kontrolü altına alınabilecek teknik eleman kullanımına gidilmeye başlanıyor.

Dolayısıyla özellikle makina sektöründe çoğunuzun da eminim şahit olduğu gibi yeni teknolojiler sayesinde vasfın ve bilginin kaynağının işçilerden koparılarak daha ziyade teknik elemana, mühendislere transferi gerçekleştirilebiliyor. Böylece tabii bir büyük yansıma da, bu artan kontrolle birlikte çok daha yüksek verimlilik sağlanabiliyor.

Bir başka yansıması, yeni teknolojilerin imalat sanayinde kullanımını hepimiz biliyoruz, tekrarlamış olayım yine de, kalite artışı. Yani mikroelektronik bazı yeni teknolojilerin

firma bazında yaptığı olumlu etkilerin en başında, konvansiyonel tezgâhlara kıyasla çok daha büyük bir hassasiyetle ve hızla çalışmalarından dolayı üretilen mal ve hizmette büyük bir kalite artışı sağlanıyor; bu da çok açık. Bu yüzden de imalat sanayinde Türkiye'de bu yeni teknolojiler giderek artan bir hızla yaygınlaşıyor; bunu da gözleyebiliyoruz.

Başka bir neden, siparişe göre üretim ve mal çeşitlemesi. Dediğim gibi, şiddetlenen uluslararası rekabetle birlikte müşteri hizmetlerine yönelik üretim yapmak, siparişe göre üretim taleplerini karşılayabilmek, hem de büyük bir hızla karşılayabilmek çok önem kazanmış durumda ve bu da yeni teknolojilerle mümkün olabiliyor. Yeni teknolojilerle aynı zamanda da hem çeşit, hem de sayı olarak değişen talebe cevap verebilmek olanağı yakalanabiliyor. Mesela, hepimizin gözleyebileceği şey sanıyorum, Makina Mühendisleri Odası'ndaki mühendisler olarak, CNC tezgâhlarının 3-4 tezgâhı ikame ettiği düşünülürse, yeni teknolojilerin firma bazında, istihdamın yanı sıra enerji kullanımı, fabrika alanının küçültülmesi gibi yansımalarını da görebiliyoruz.

Yine sizin yakından bildiğiniz gibi, makina ayarlama süreleri çok önemli, rekabet gücü elde etme açısından bu yeni teknolojilerin yarattığı esneklikle birlikte model üretme, değişik model makinaları hazırlama, makinaların ayarlanma sürelerinde çok büyük ölçüde azaldığını görüyoruz. Dolayısıyla, sık model değişiminden ve mal çeşitlemesinden doğan maliyetler de bu yeni teknolojilerle büyük ölçüde aşılmış durumda. Böylece ürün ve çeşit ekonomisi dediğimiz şeyin, altyapısı da oluşmuş vaziyette. Bu konuda Türkiye'de maalesef ampirik olarak yapılmış çalışmalar yok, fakat gelişmiş ülkelerde yapılmış bazı ampirik çalışmalara baktığımızda, özellikle de metal sektöründe yapılan oldukça ilginç bir-iki çalışmadan kısaca söz edeceğim.

1980'lerde İsveç'te 1-1,5 saatte yapılan kalıp hazırlama işleminin, Japonya'daki fabrikalarda birkaç dakikaya indirildiğini görüyoruz. Öte yandan, hazır giyim sektöründe faaliyet gösteren, hepimizin bildiği ünlü Benetton firmasında, Catecame kullanımıyla birlikte değişik bedenler için kalıp çıkarma işlemi 24 saatten 15 dakikaya indirilebilmiş; bu da son derece çarpıcı. Ayrıca bisiklet endüstrisinde uygulanan yeni teknolojiler sayesinde tipik bir üretici firmada 70 çeşit bisiklet üretimi, eski sistemle 5 tür bisiklet üretimi maliyetinden daha aza indirilebiliyor. Yeni teknolojilerin bu tür yansımalarını görebiliyoruz, ama dediğim gibi Türkiye'de firma bazında ya da sektör bazında mikroelektronik teknolojilerinin ne gibi böyle yansımaları ortaya çıkmış; bu çalışmalar maalesef yok.

Gelelim daha özele inerek istihdam etkisine. Yeni teknolojilerin ya da üretim

organizasyon biçimlerinin istihdama etkileri ne olmuş? Bu panele katılmayı kabul ettiğimde, Sanayi Kongresi'ne de yapmayı planladığım yeni teknolojilerin istihdamı, yeni verilerle daha önce yürütmüş olduğum bir çalışma vardı. 1970'ler ve 94'e kadar sektörel ve firma bazında yeni teknolojiler istihdamı nasıl etkilemiş; onu irdelemeye çalışmıştım. Bunu güncelleştirip, yani 95'lerden 2005'e kadar olan gelişmeyi irdelemeyi planlıyordum, fakat ne kadar biliyorsunuz bilmiyorum, DİE'den veri almak aslan ağızından bir şey çıkarmak gibi inanılmaz zorlaştı. 2 aydır bu konuda uğraşıyorum. Henüz herhangi bir adım atabilmiş değilim. Nedeni bizce bilinmeyen nedenlerden dolayı kapanmış vaziyette. Artık istatistiksel bilgilere ulaşamıyorum, bir tek web sitelerinde 2000-2004 var. Ama benim verilerim 94'te bittiği için o arayı da kapamam lazım ki, 70'lerden bu yana gelişmeyi görebileyim, ama henüz oraya gelemedim. O yüzden çok daha genel bir önceki çalışmama bağlı birtakım şeylerden söz etmek istiyorum.

Yeni teknolojilerin istihdama ya da işgücüne etkisini 3 farklı biçimde irdeleyebiliriz diye düşünüyorum. İlki, yeni, yani bu postfordist üretim organizasyon biçimlerinden biri olarak daha önce sözünü ettiğim esnek uzmanlık modeli, -İtalyan modeli olarak da biliniyor- büyük firmaların üretim aşamalarının bir kısmını taşeron firmalara vererek, fason üretime gidilmesi. Artık çok büyük firmalar, üretimlerinin çeşitli aşamalarını taşeron firmalara yaptırıyor. "Bunun istihdama yansımaları nedir?" diye baktığımızda, bir işçi sınıfının örgütlenmesini çok büyük ölçüde etkiliyor, onun istihdama etkisi de tabii ki de büyük ölçüde kayıt dışı ekonominin yaratılması. Yani büyük, modern sanayi de kayıtlı ekonomiden sosyal güvenlik sistemi içindeki çalışma düzeninden bahsederken, artık fason üretimle birlikte giderek kayıtdışı ekonominin büyüdüğünü görüyoruz.

Kayıtdışı ekonominin boyutları konusunda yapılan çeşitli çalışmalar var. Çok kesin bilgilere ulaşmak da mümkün değil, çünkü kayıtdışı ekonomi, ismi üstünde. O yüzden toplam ekonominin yüzde 40'ından yüzde 65'ine kadar varan büyüklüklerden söz ediliyor. Çok ciddi boyutlarda bir büyüklük. Hepimiz biliyoruz ki, son birkaç yıldır çok yüksek büyüme hızlarına ulaştık. Yüzde 9 sanayi büyümesi çok ciddi bir büyüme. Üretim artıyor anlamını taşıyor bu. Üretim artıyor, verimlilik artıyor, produktivite artıyor, ama istihdam artmıyor. Niye artmıyor? Hepimizin kafasında olduğu gibi büyük soru işaretleri belirdi. Yatırım da var, yeni yatırımlar var; üretim artıyor, fakat istihdam artmıyor. Ben büyük ölçüde bunun esnek üretim organizasyon biçimleri dediğimiz formal adıyla fason üretim dolayısıyla kayıtdışı ekonomiye bağlıyorum.

Kayıtdışı ekonomiye dahi firma bazında baktığımızda, kriz vesilesiyle birlikte çalışma

düzeninin bir hayli değiştiğini görüyoruz. Yani oralarda da verim artışı diye olumlu yönde bahsedilen şeyin çalışma saatlerinin uzatılması ile verim artışının sağlandığı çok açık olarak görülüyor. Bunun yanı sıra, "sosyal güvenlik sisteminin dışında kayıtdışı ekonomi var" dedik, ama bir taraftan da standart dışı istihdamdan da bahsedebiliriz. Dışarıya iş verme, mikroelektronik bazı teknolojilerle evde iş yapma vs gibi... Part-time çalışmanın oldukça artmış olduğunu görüyoruz. Eve iş verme dediğimiz olgunun son derece arttığını görüyoruz. Bilgisayarlar ya da elektronik bazı makinalarla evde iş yapmak, daha çok kadınların istihdamı şeklinde görülüyor ya da uluslararası biçimde çalışan bir kitlenin de artık ortaya çıktığını biliyoruz.

Singapur'dan Amerika'daki bir yayınevine iş yapan ya da Türkiye'den İngiltere'ye iş yapan kişilerin, bu tür bir istihdamda yaygınlaşma olduğundan bahsedebiliyoruz. Demek ki bu, istihdam açısından mikroelektronik bazı teknolojiye bağlı bir gelişim.

Yeni teknolojilerin bir de vasıf ya da kalifikasyonda emek gücüne talep yaratması etkisinden bahsedebiliriz. 1990'lı yıllardan itibaren baktığımızda, hem firma bazında hem sektör bazında imalat sektöründe yapılan çalışmalarda okur-yazar olmayan ve ilkökul mezunu işçi sayısında çok büyük bir azalma olduğu açık olarak görülüyor. Buna mukabil, ortaokul, lise mezunları, yüksek meslek lisesi mezunlarının toplam işçi sayısı içindeki oranının giderek arttığını görüyoruz. Buradan da mikroelektronik bazı teknolojilerin belirli vasıftaki işçilere talep yarattığı konusunda bir izlenim söz konusu. Yalnız şu farkı göz ardı etmemekte yarar var: Mikroelektronik teknoloji gerçekten bu vasıfta insanları kullanıyor mu? diye sorarsanız, bu son derece tartışmaya açık bir şey. Yani CNC kullanan bir işçiyi hepimiz görmüştüzdür. Eskiden o konvansiyonel tezgâhları kullanan işçideki vasıfların hiçbiri yok. O işçi sadece CNC makinasını yüklüyor, programlanmış makinanın düğmesine basıyor, makinayı çalışır hale getiriyor, işlem bittikten sonra da boşaltma, tekrar yükleme işlemini yapıyor. Gerçekten bu makinaları kullanan işçilere baktığımızda çoğunun yüksek meslek lisesi mezunu işçilerden oluştuğunu, eski konvansiyonel tezgâhları kullanan işçilerin işten çıkarıldığını görüyoruz. Konvansiyonel tezgâhları kullanan o vasıflı işçiler bu tezgâhları kullanamaz mıydı? Firma bazında benim yaptığım çalışmalarda tabii ki kullanırdı, ama o işçilere bu kullanımı göstermekten ziyade, onları atıp, yeni meslek lisesi mezunlarını işe almayı tercih ettiklerini görüyoruz. Dediğim gibi, o yüksek meslek lisesi mezunundaki mevcut vasıf yaptığı işe yansıyor mu? Hayır, bence yansımıyor. O yüzden de işçi tatmini açısından bu işçilerle yapılan konuşmalarda hiçbirinin yaptığı işten tatmin olmadığını görüyoruz.

Programlamanın o işçilere yaptırılmadığını görüyoruz. Programlama biliyorsunuz, büyük ölçüde makina mühendisleri ya da elektronik mühendisleri tarafından yapılıyor. Ben de mühendisim, mühendislerin işini küçümsemek açısından söyleyemiyorum, ama atla deve değil, işçilerde son derece kolay, rahat bir şekilde bu programlamayı öğrenebiliyorlar, ama işçilere programlama öğretilmiyor. Biraz önce değinmeye çalıştığım vasıflı işçiye olan bağımlılığı azaltmak son derece ön planda tutulan bir şey yönetim ve işveren açısından.

Son olarak şuna değinmek istiyorum: Yeni teknolojilerin genel olarak sayısal anlamda istihdama etkisine. Hepimiz biliyoruz, bunların emeği ikamet edici bir yönü var. Yani istihdam bu teknolojiyle birlikte nicel olarak da azalıyor; bu da artan bir işsizlik anlamına geliyor. Demin de söyledim, ülkemizde bu büyük gerçekleştirilen ekonomik büyümenin belki de istihdama yansımamasının en büyük nedenlerinden biri bu. "Yatırım yapılıyor" deniliyor, "yeni yatırımlar var" deniliyor. Yeni teknolojilere yapılan yatırımlar var, ama bu yeni teknolojilerin istihdam yaratamama gibi de bir sorunu var, istihdam yaratamıyor. Demin bahsettiğim 1994'lere kadar getirdiğim çalışmada bu son derece açık ortaya çıkabiliyordu. Yeni teknolojiye yapılan birim yatırımın istihdama olan etkisine baktığımızda ki, bir yıllık farkla ele almaya çalıştım. Yani "bu sene yeni teknolojiye yatırım yapıyorsa, bir sonraki senede o firmada ne gibi bir istihdam etkisi ortaya çıkmış?" diye bunu hem sektör, hem firma bazında yürüttüm. Evet, yani sermaye yatırımının istihdam yaratma gücüne baktığımızda giderek azaldığını görüyoruz, hatta bazen negatife geçtiğini görüyoruz. Yani yeni teknolojiyle işten çıkarma ortaya çıkıyor. Biraz evvel söylediğim gibi CNC makinelerinin 3-4 tane konvansiyonel tezgâhın yerine kullanıldığı hepimizin bildiği bir örnek. 3-4 tane operatörün yerine bir operatör CNC makinasını kullanabiliyor duruma geçiyor; bir de bildiğiniz gibi ücret sistemiyle eğer üretim yapılıyorsa, 3-4 tane CNC makinasını bir operatör kullanabilir hale geliyor. O zaman 12-13 operatörün bir operatörle ikame edilmesi söz konusu; firma bazında bu zaten son derece açık görülebilir.

Buna karşılık "yeni teknolojilerin istihdamı azaltma etkisi yoktur" argümanını ileri süren çalışmalar da var; buna da değinmek istiyorum. Onların genel olarak iddiaları, yeni teknolojiler yeni iş alanları yaratıyor. Çünkü yeni teknolojiler, yeni makinelerin üretilmesini gerekli kılıyor. Yeni teknolojiler, yeni ürünlerin yaratılmasını gerekli kılıyor. Böyle olunca da yeni iş alanları açılıyor. O zaman yeni işyerleri, işler söz konusu oluyor. Onun için yeni teknolojilerin istihdamı azaltması söz konusu değil deniliyor. Gelişmiş ülkeler açısından bu argüman bir dereceye kadar geçerli olabilir. Orada bile kuşku var, çünkü genel olarak OECD ülkelerindeki istihdamın gidişatına baktığımızda,

1929-1930'larda yaşanan o büyük buhrandan bu yana ulaşılan en büyük işsizlik oranlarına gelmiş vaziyette. Üretim artıyor, yatırımlar var, ama istihdam artmıyor, işsizlik artıyor ve çok ciddi boyutlara ulaşılmış vaziyette. OECD ülkelerinin istatistikleri bunu açık olarak gösteriyor. Bizim gibi gelişmekte olan ülkelerin durumuna baktığımızda, bu argüman zaten geçerli değil, çünkü biz bütün bunları ithal ediyoruz. Yani yeni teknolojilerle ortaya çıkan makinelerin ithalatı söz konusu. Biz burada üretmiyoruz onları. Yeni teknolojilerle birlikte ortaya çıkan yeni ürünleri de çoğunlukla ithal ediyoruz. O zaman onların iş alanı yaratması ve işsizliği ortadan kaldırmaya yönelik bir etkisinden bahsetmek çok zor. Bu durumda ne yapmak lazım? "Yeni teknoloji, hayır, katıyen istihdamı azaltıcı etkisi yoktur" demek bence son derece yanlış. Bunu görmek lazım, buna göre ne gibi önlemler almak gerek bunu da düşünüp, gerekli önlemleri bir an önce hem hükümet hem sendikalar bazında o önlemleri uygulamaya geçirmek gerekir diye düşünüyorum.

Yavuz BAYÜLKEN (*Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi*)

Sayın Hacer Ansal'a teşekkür ediyorum. Gerçekten önemli, özellikle makina mühendisleri açısından her gün karşılaştıkları sorunlara değindi. Kafamızda "yeni teknolojiler istihdamı ne ölçüde etkiliyor, ne ölçüde gelecekte istihdam kapasitesi yaratabilecektir?" sorularının cevabını açık olarak veriyor. Sorularınızı bir yere not edin.

İkinci konuşmacımız Meryem Koray. Sayın Koray, buyurun.

Prof. Dr. Meryem KORAY (*YTÜ İİBF Siyaset Bilmi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü*)

Merhaba, ben biraz daha soyut, biraz daha ideolojik, biraz daha model ve politikalar çerçevesinde AB'yi de dikkate alarak, bu sorunları bir yerlere oturtmaya çalışacağım. Bu sorunlar var, bunlar gerçekler. Kimisi için sorun da görünmüyor olabilir. Dünyanın gerçekleri ve kaçınılmaz gelişmeler ancak bunu sorun olarak görenler epeyce kuşkusuz ve bunların bir anlamı var. "Bunları nasıl okuyacağız? Bunlar ne anlama geliyor ve bunu nasıl anlamlandırarak belki yanıtları da ondan sonra düşünmek mi doğru olur?" diye ben kendi adıma düşünüyorum. Birincisi AB'den başlayacağım, sonra istihdam meselesine geleceğim.

Her şeyden önce AB önümüzde önemli bir süreç. AB müzakereleri ve AB ile ilgili

olarak epeyce yükselmiş beklenti düzeyi var. Gerçekten ekonomik, sosyal, siyasal, demokratik vs. birçok sorunumuzu AB müzakereleri süreci içerisinde epeyce çözeceğimizi umuyoruz. Acaba öyle mi? Tabii bu da bir soru. Ben şurada bir soruyla başlamak istiyorum: Avrupa Birliği nedir? Avrupa Birliği'yle ilgili olarak hepimizin kafasında yarattığımız bir imaj var, ama bu imajla gerçek ne kadar uyuyor bir; ikincisi bu imajın içinde çok farklı yüzler söz konusu mu? Örneğin, biz AB derken daha çok Avrupa Konseyi, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu gibi kurumsal düzeyde bir AB'yi düşünüyoruz genellikle ve yine genellikle bunu düşünürken, ekonomik birtakım müktesebat, işte rekabet, ticaret hukuku serbestliği vs. gibi bunlar geliyor; ikinci olarak Kopenhag Kriterlerinden başlayarak daha çok demokratikleşme, insan haklarının gelişmesi geliyor. Kuşkusuz Kopenhag Kriterlerinden belirlenen bu 3 kriter, AB'yi anlatmak açısından önemli. 1993 yılında AB'nin kendisini aslında tanımlamak ve sonra da aday ülkelerle ilişkilerinde bir baz oluşturmak üzere formüle ettiği kriter, bir tanesi demokratikleşme, insan haklarıyla ilgili, bir boyutu ekonomik liberalizmle ilgili; üçüncüsü ise ekonomik, siyasal ve sosyal Avrupa Birliğine uyum, ama AB bunun da ötesinde bir gerçek.

AB'yi şöyle düşünmek bana göre daha doğru geliyor: 1957 yılında başlamış, ama bu dönem içerisinde sürekli değişerek dönüşmüş ve giderek bir sürü daha farklı iddia kazanmış ve bu iddiayla birlikte özellik kazanmış bir proje. Karşımızda bir proje var ve bu projeye bağlı olarak bir süreç var. Bu süreç bitmiş, tamamlanmış bir şey değil, nereye doğru gideceği konusunda da birçok farklı fikir olduğu için belirsizlik söz konusu. Örneğin 1957'de bir Avrupa Ekonomik Topluluğu'ydü, sonra Avrupa Topluluğu oldu, 93 Maastricht'le birlikte Avrupa Birliği oldu, siyasal nitelikler kazandı. Örneğin, bir Avrupa vatandaşlığıyla bir şeyden söz edildi. 2000 yılına geldi, Lachen zirvesiyle bir gelecek arayışına girdi, bir gelecek konvansiyonu kurdu. Bunun sonucu olarak bir anayasa çıktı karşımıza. Bu anayasa Konseyde kabul edildi. Ülkelerin kimi parlamentoda, kimi kamuoyunda referandumla bunu onaylama sürecine girdiler ve karşımıza beklenmedik ya da beklenir vaziyette iki ülkenin hayır'ı çıktı. Anayasa ile birlikte ciddi bir kimlik değişimi söz konusu. Yani AB, ekonomik ortaklıktan, zaten başlamış olan siyasal bütünleşme doğrultusunda önemli bir adım atmış oluyordu. Ortada devlet yok, ortada tek bir halk yok, ama bir anayasa var. Çok yeni, çok kendine özgü bir gelişme süreci ve bunun getirdiği bir ürün karşımızdaydı. Orada da bu Avrupa Birliği'nin bu anayasa taslağında, örneğin bizim ya da başka bir ülkenin anayasasında görebileceğimiz gibi kimlik tanımlaması vardı, yani Avrupa Birliği'nin amaçları, ilkeleri gibi. Bunlara baktığımız zaman üzerinde konuşulmaya değer çok şey görüyoruz. Dolayısıyla, Avrupa Birliği bu anlamda bir yere kadar geldi, şimdi

durakladı, ama henüz önü açık, nereye gideceğini bilmiyoruz. Bir kavşakta durduğunu söyleyebiliriz. Bundan sonraki süreç onun tamamen dağılması da olabilir, onun bu yolda daha ileri bir noktaya gitmesi olabilir ya da olduğu gibi sadece ekonomik birlik olarak kalması olabilir veya kendi içinde siyasal bütünleşmeye giden bir grup ülkeyle ekonomik bütünleşmede kalan başka grup olmak üzere birkaç katmanlı bir yapı da ortaya çıkabilir, ama bir proje olduğunu, başından itibaren de bir siyasal, toplumsal bütünleşmeyi amaçlayan bir proje olduğunu görmek gerekiyor.

O halde ekonomik işbirliği zaten işin en kolay kısmı olduğu için oradan başlandı. Ekonomik konuda ortak çıkar yaratırsak bütünleşme çok daha kolay olur diye düşünüldüğü için bu yola gelindi. Dolayısıyla, ekonomik bütünleşme açısından çok önemli sorunlar yok. Esas olan sorun nerede o zaman? Tabii ki üye devletlerin kendi egemenliklerinden daha fazla vazgeçerek ulüstü düzeyde AB'ye egemenlik tanımak birinci sorun.

İkinci sorun ise, bunun getireceği siyasal ve sosyal yükleri taşımak. Bir anlamda Avrupa'nın toplum modelinden söz ediliyor: Bu modelin Avrupalılaşması. İşte sorun burada. Tabii bu modelin Avrupalılaşması derken bunun ekonomiye de yansması var, siyasete, paylaşma, bölüşüme yansması var ve sorun bu nedenle burada. O nedenle gelecek bize ne gösterecek? Nasıl bir yöne doğru gidecek AB? Bizim bunu çok yakından izlememiz gerekiyor. Onun gideceği yöne göre de Türkiye'nin konumu değişecek. Ekonomik bütünleşme olarak kalırsa, Türkiye'nin içinde olması açısından hiçbir sorun yok. Ama daha ileri iddialar açısından Türkiye'nin içinde olması ciddi kaygılar oluşturuyor. Kaygıların haklı nedenleri de var. Bir küresel güç olmak istiyor AB. Bir sermaye gücü olduğu çok açık, pazar gücü olduğu çok açık. Teknoloji açısından örneğin ABD'nin ve Japonya'nın gerisinde. Onun için o da yeni teknolojilere geçmek istiyor, yeni ekonomilere geçmek istiyor. Bu üstünlüğünü küresel düzeyde korumak açısından. Ama bunu yaparken ABD gibi birçok sosyal kaygıyı bir yana bırakamıyor. Bırakmakta zorlanıyor veya bırakırken birtakım eleştirilerle karşılaşılıyor. Çünkü ikisi de liberal ekonomi, ikisi de kapitalist ekonomi, ikisi de liberal demokrasi olarak nitelendirilebilecek dünyanın bu iki bölgesi birbirinden farklı iddiaları ve amaçları da içerdiğinden birbiriyle tamamen örtüşmüyor. Örtüşmediği noktalar ise, altını çizerek söylüyorum.

Ashında Avrupa Birliği'ne manyetik güç kazandıran, çekim gücü kazandıran noktalar neler? Yani bizim insanımıza sorsak, ya da şimdi kendimize sorsak ya da yazılıp çizilenlere baksak. Avrupa Birliği niye isteniyor? Neden ABD'den farklı bir yere

konuyor? Herhalde cevap bunun insanların toplumsal düzeyde tanığı birtakım sosyal, ekonomik, demokratik haklardır. İnsanların refahı açısından, toplumsal refahı açısından getirdiği birtakım önlemler. Ona çekim gücü kazandıran burası. Bu mesele de Avrupa toplum modeliyle ilgili bir mesele.

Onun için çok kısaca ondan söz etmek istiyorum. Ondandır bu kapitalizmin küreselleşme sürecinde AB üzerinde oluşturulan baskılardan, onun ekonomiyle sosyal yapıyı yeniden dengeleri bozmadan sürdürme çabasındaki sorunlardan söz etmek istiyorum. Kalkınma istihdam meselesini şöyle formüle edebiliriz. Ekonomik politikalarla sosyal politikalar çatışması meselesi. Her ülke ekonomik açıdan büyümek ve kalkınmak istiyor. Bunun aksi düşünülemez. Ama her ülkenin bunu yaparken seçtiği yol birbirinden farklı. Yani biz bütün, bugün olduğu gibi bütün potansiyel gücümüzü sadece ve sadece ve ne olursa olsun, nasıl olursa olsun ekonomik büyümenin kalkınmanın sürdürülmesi olarak kullanabiliriz; bu bir yoldur. Avrupa Birliği ile ABD'nin ayrıldığı nokta işte burası. Ya da bunu yaparken ekonomik büyüme kalkınma evet ama arada da toplumsal gelişme diyebiliriz. Bunu dediğimiz zaman ekonomik ve sosyal politikaları bir araya getirmemiz gerekiyor. Bunu getirirken de birtakım sınırlamalar var, sorunlar var, özellikle sermaye tarafından şikâyetler var; dolayısıyla sorun bu.

Ekonomik ve sosyal politikaların ne ölçüde ve nasıl örtüştürülerek iki hedefi de tamamlayacak veya belirli ölçüde tatmin edecek biçimde büyütebilir. Bu çok tabii ki kritik bir soru ve yanıtlanması da o kadar kolay değil. Şimdi AB bugüne kadar o zaman burada ne yapmış biraz buna bakalım. Ekonomik, sosyal ve siyasal örgütlenmesi olarak özellikle 1945, İkinci Dünya Savaşı sonrası biçimlenen model içinde AB üyeleri ne yapmış ki ekonomik büyüme ve sosyal gelişme bir arada gelişmiş? Burada şunu görmek gerekiyor: İdeolojik bazda veya düşünce bazında bir liberalizm ile sosyalizmi sentezde birleştirmiş diyebilirim. Bu ne tam bir liberal modeldir, ne de tam bir sosyalist modeldir. Ama insanların eşitliği, özgürlüğü, piyasanın önemi vs. gibi liberalizmin de değerleri var. Öte yandan sosyalist ahlakın, sosyalizmin dayanışmacı ahlakının getirdiği kaygılar da var. Bu kaygıları modelin içine nasıl katabilirim diye şöyle düşünebiliriz örneğin: Özgürlük çok önemli, ama onun açısında karşısında eşitlik de önemli. Dolayısıyla benim demokrasim onların adına söylüyorum, "yalnız özgürlüğe dayanamaz. Aynı zaman toplumsal eşitlik. Tırnak içinde eşitlik tabii ki, bu mutlak eşitlik değil göreceli bir eşitlik. Ama eşitlik üretmektir.

Efendim, büyüme için, kalkınma için rekabet çok önemli. Ama bu rekabet sadece liberal bir değer olarak yeterli değildir, aynı zamanda dayanışma üretmektir ya da

dayanışmaya dayanmalıdır. Bu anlamda siyasal model özellikle bunu oluşturan siyasal yapı, ekonominin refah devleti üretmesi kendiliğinden mümkün değil. Onun için refah devleti veya sosyal devlet bir siyasal üründür, siyasal çıktıdır. Bu siyasal çıktının dayandığı da bir siyasal, toplumsal örgütlenme vardır. Bu siyasal, toplumsal örgütlenme Avrupa'nın yaşadığı uzun tarihi kavgaların mücadelelerin sonunda iki toplumsal gücün emek ve sermayenin endüstri toplumunun iki temel sınıfı olarak görece güç dengelidir. Gerek kurumsal anlamda sivil toplumda, gerek siyasal anlamda siyasal partilere ve iktidara gelme güçleri açısından aralarında büyük bir uçurumun olmamasıdır. Bunların birbirlerini denetlemesi; işte o yüzden liberal değerlerle işçi sınıfının diyelim ki sosyalist değerleri siyasallaşabiliyor, siyasal hayata tahvil edilebiliyor.

Yine bu politikalar o iki değeri de hem liberal özgürlük diyelim ki sosyalist eşitlik üretebilme gücünü gösterebiliyor. Bir mekanizma olarak çalışıyor siyasal demokrasi. Ama bu siyasal demokrasi belirli ölçüde sosyal demokrasi, sosyal eşitlik, sosyal refah üretmek üzere çalışıyor. Bunu çalıştıran da bildiğimiz parlamenter sistem, partiler, seçim sistemi; ABD'yi koyun, Türkiye'yi koyun, Avrupa'yı koyun üç aşağı beş yukarı aynı kurumlar. Demokrasinin farklı kurumları yok, ama bu kurumların içeriği, niteliği, işlenmesi birbirinden farklı, burada da tabii ki rol oynayan toplumsal güçler. Bu toplumsal güçlerin zaman içinde güçlenmesi, demokrasiyi öncelik olarak alması, yani devrimci bir çizgiden demokratik bir çizgiye gelmesidir. Ama demokrasiyi kendi amaçlarını gerçekleştirmek için bir araç olarak kullanabilmeli, o zaman ortaya kendine özgü bir model çıkar. Modelin çıktısı 1945 ile 75 arası açısından Keynesyen politikaları uygulayarak olabildiğince iki tarafı da tatmin edici biçimde olmuş. Yani büyüme de sürdürülmüş, rekabet üstünlüğü de korunmuş, öte yandan tam istihdam gerçekleşmiş, belirli bir alım gücü ücretleri sağlanmış ve belirli bir sosyal refah. Sosyal refah derken, eğitim düzeyinden sağlık düzeyine, yaşlılıklardan çocukların bakımına kadar her şeyde belirli bir düzey sağlamasıdır. Böylesine bir model içerisinde tarafların kurumsallaşmış ilişkileri var. Aralarında bir sosyal diyalog var, aralarında müzakereci bir demokrasi var.

Bakın, bu müzakereci demokrasinin altını çiziyorum. Bugün günümüzün en önemli kavramlarından biri. Müzakereci demokrasiyi anlamak ve işlemek açısından hâlâ tartışmalar sürüyor, çünkü bu bir süreçsel mesele olarak anlaşılabilir, müzakere süreçlerine daha fazla katılımı sağlamak anlamında.

Bir de bu tartışmalar içerisinde benim çok yakından izlediğim müzakerelerin ne üreteceğini, ne çıktısı vereceğini ilkelere bağlamak. İşte bu anlamda sosyal adalet,

eşitlik, dayanışma acaba demokrasinin nasıl temel ilkesel bir tarafı olabilir diye tartışıyorlar. Avrupa Birliği düzeyinde de, üye ülkeler düzeyinde de. Çünkü ben, bu tür refahı veya istihdamı, siyasal bir çıktı olarak görüyorum, ekonomik bir çıktı olarak görmüyorum; geçmişte de böyle değildi, bundan sonra hele hiç olması mümkün değil. Dolayısıyla, tarihsel, sosyal bir model var karşımızda. Bu modelin iki tarafını da tatmin eden çıktıları var, ama bugün durum öyle değil.

Bugün nedir durum? Bugün Avrupa Birliği, büyük ölçüde ABD'ye liderliği kaptırması nedeniyle, teknolojik üstünlük ve dünya egemenliği anlamında üçüncü kuşak küreselleşmeden söz ediyoruz ve bu üçüncü kuşak küreselleşmenin nedeni de ABD'dir. Bu lider, kendisinin izlediği yolu ve ortaya koyduğu başarıyı yalnız bir askeri güçle veya siyasal güçle değil, model olma özelliğiyle de başkaları üzerine empoze ediyor. Örneğin, ne tartışılıyor Avrupa Birliği'nde? Biz daha yüksek bir işsizlik yaşıyoruz, % 9-10 dolayında. Oysa % 4 dolayında ABD yaşıyor. Onda istihdam artışı 5 yılda bu kadar oluyor. Biz aynı istihdam artışını sağlayamıyoruz.

Öte yandan o hâlâ ileri teknoloji kullanan, bizden daha ileri teknoloji üreten bir ülke veya Japonya öyle. Biz bunu nasıl yakalayalım? Dolayısıyla, bu anlamda istihdam yaratmak, yani büyüme, teknolojik üstünlük ve istihdam yaratma kapasitesi, ABD ilerde olunca Avrupa Birliği için de bir model olma özelliği ortaya çıkıyor. Onunla rekabet edebilmek açısından ona benzemeye çalışmak.

Bugün 1993-1994 yılında geçirilen ekonomik ve parasal birlik Avrupa Birliği'nde - EMU onların kısaca deyişiyle- Avrupa Birliği için liberalleşme anlamını taşıyan bir politika anlamına gelmektedir. Yani belirli bir işte enflasyon oranının şu düzeyde tutulması, borçların şu düzeyde olması, kamu açığının bu düzeyde olması, örneğin parasal birliğe geçmek için, EURO'yu kullanmak için koşul. Bu koşullara uymak için bütçenizi, maliye politikalarınızı ona uydurmanız lazım. Bir anlamda ulusal düzeydeki maliye politikaları AB düzeyine kaydı. Bu düzeyde bu politikalara uymaktan başka bir çaresi yok ulusal devletlerin. Mali anlamda makro politikalar, Avrupa Merkez Bankası aracılığıyla AB düzeyine kaydı, sosyal politikalar ise ulusal düzeyde.

Bakın, geçmişte modelin, siyasetin ekonomik ve siyasal politikaları o bütünleştiren aynı çarkın çıktısı olarak kullanan işleyişi bugün ayrılmış durumda. Ekonomik politikalar, mali politikalar AB düzeyinde, sosyal politikalar ulusal düzeyde ve AB bazı kriterler koyuyor, o kriterlere uymak istediğiniz zaman oralarda birtakım fedakarlıklar istiyor. Bunu niye yapıyor AB? İşte o küresel politikaya, küreselleşme sürecine, onun neoliberal politikalarına uymak için. Bunu AB, ekonomik ve parasal birlik olarak

yaparken, bir yandan yeni teknolojilere, yeni ekonomilere geçmek; örneğin bütün zirvelerde koyduğu önemli hedeflerden bir tanesi, yeni teknolojilere geçmek, yüksek rekabet gücü kazanmak, ama hemen arkadan istihdamın artışı geliyor. Fakat bunu neye bağlıyor? İstihdamı ekonomik büyümeye bağlıyor. Oysa istihdamı eskiden siyasetin bir çizgisi olarak görmekten yanaydı. Örneğin, bir tam istihdam hedefi vardı ve Keynes'in ekonomi politikalarını o nedenle benimsiyordu, ama şimdi böyle bir hedeften vazgeçmiş durumda. Şimdi belirli bir süre işsizliğe razı olmuş durumda ve işsizliğin azalışını da bir siyasal politika, ulusal politika olmaktan çıkarıp ekonomik büyümenin bir çıktısı olarak düşünmeye doğru gelmektedir. Küresel sürecin getirdiği bu liberalleşme ve bunu AB düzeyinde belirleyen ekonomik ve parasal birlik ve Merkez Bankası, ulusal devletlerin de sosyal devlet politikalarını ve sosyal devlet niteliklerini tehdit etmekte. Bu nedenle de AB'ye kimi ülkeler de kuşkuyla bakıyor.

Özellikle de Kuzey Avrupa ülkeleri, yani İskandinav ülkeleri; İsveç, Danimarka, Finlandiya'da kamuoyu üzerinde yapılan araştırmalar gösteriyor ki, "Çok hızlı bir biçimde liberalleşme sürecine girdik, devletin fonksiyonları geriledi. Dolayısıyla, AB bize ne yapıyor acaba? Nereye doğru gidiyoruz?" kuşkuları ve AB'ye bakış açısında bu anlamda olumsuz şeyler var. Bir yandan da "ekonomik üstünlüğümüz var, ciddi bir küresel gücüz; bunu da kaybetmememiz gerek. Dolayısıyla biz istihdam derken, refah derken, dayanışma derken, bunların üstünlüğünü kaybediyoruz, Japonya'ya, Amerika'ya veriyoruz bunu. O yüzden mecburuz bu tür politikalara. Bırakalım bir süre bu dengesizliğe razı olalım, ama bunun sonucunda bir çıkış yolu görünüyor" bir taraf böyle diyor. Bir taraf ise kaygı duyuyor. Bunun arkasından hiç de öyle beklenildiği gibi umut gelmeyecek.

Örneğin, sendikalara soruluyor, "bu ekonomik ve parasal birlik konusunda neler diyorlar" diye. Onların bakış açısı da şöyle: "Biz Avrupa'nın bütünleşmesini istiyoruz. Ekonomik bütünleşmeye de bu anlamda, siyasal ve sosyal bütünleşmenin ilk adımı olarak olumlu bakıyoruz, ama arkası gelmeli." Yani siyasal anlamda, sosyal anlamda bütünleşme ve model, Avrupalılaştırma diyorlar. Bugün 2-3 tane manifesto, 1996'dan 2000'lere kadar ve şimdi devam ediyor. Yayınlıyor böyle, sosyal politikacılar, sendikalar Avrupa'nın sosyal açıdan bütünleşmesi, sosyal Avrupa, emekçilerin Avrupa'sı vs. Dolayısıyla, AB içinde bir liberalleşen bir Avrupa Birliği, ekonomik, parasal birlik var. Bir onun altında bu yolun çıkış yolu olmayacağını, kaygı duyan "Hayır, biz bunları da, yani modeli de Avrupalılaştırılmı, sosyal bir Avrupa'yı gerçekleştirelim" diyenler var. Henüz alt akım olarak, üst akım daha belirleyici olan liberalizmden yana olan akım. AB bütün bunların karmaşası, bu nedenlerden biri de "Anayasaya dur" diyorlar.

Çünkü birilerine göre bu anayasa AB'nin liberal politikalarının bir ifadesi, ama ben o kadar katılmıyorum, orada birtakım ilkeleri olduğu için. Peki, biz bunu nasıl okuyacağız? Nedir bu? AB böyle, ABD böyle, Türkiye böyle, istihdam, kalkınma falan...

Birinci olarak söylemek istediğim şey şu: Gerçekten bir kapitalizmin küreselleşmesi sürecidir. Bu kapitalizmin küreselleşmesi süreci içerisinde 3 tür kapitalizm karşı karşıya geliyor. Birincisi sosyalleşmiş kapitalizm -Avrupa Birliği çapında biz ona sosyalleşmiş kapitalizm diyebiliriz- sosyal politikalarla, refah politikalarla oldukça terbiye edilmiş bir kapitalizm; ortadan kalkmamış, terbiye edilmiş. İkincisi liberal bir kapitalizm, Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi. Üçüncüsü ise bizim gibi ülkelerde varolan vahşi kapitalizm ya da az gelişmiş kapitalizm. Bu 3 kapitalizm de bir arada olmaktan bence o kadar şikâyetleri yok, çünkü bu farklılık her birine ayrı ayrı hizmet ediyor. Yani "*hepimiz gelişmiş kapitalizm olalım*" diye bir dertleri yok. Çünkü o zaman bugünkü gelişme, bugünkü sermaye birikimi, bugünkü gelir transferi yapmanın imkanı yok. Bu 3 kapitalizm -3 ya da 5'e de ayrılabilir- son derece işine yarıyor bunun. Bu katmanlaşma dolayısıyla birbirini tamamlıyor, birbirine destek.

Bizim gibi ülkeler açısından bu kapitalizmin anlamı şudur: Sızıntı ekonomisine razı olmak. Ben belirli bir yaşa gelmenin getirdiği şeyle, bilimsel çalışmalarımda da kimisine oldukça daha ideolojik görünen, bana göre gerçekten bir taraf olduğumu ortaya koyan sözcüklerle konuşmayı tercih ediyorum. Zaten hiçbir çalışmanın ideolojiden uzak bir çalışma olduğunu düşünmüyorum. Böyle bir soyutlamayı kimsenin yapmasının imkanı yok, ama az ama çok herkesin bir dünya görüşü, ideolojisi yaptığı çalışmalara yansıyor. Bu da aslında kötü bir şey değil. Bir yerde farklı görüşlerin ortaya çıkması için böyle bir taraftarlık gerekli.

Dolayısıyla ben burada kapitalizmin küreselleşmesinde bize sızıntı ekonomisinin düştüğünü düşünüyorum. Bu sızıntı ekonomisi, -biraz önce Hacer Ansal'ın söylediği gibi- bizde büyüme ile istihdam ilişkisini daha fazla kırıyor. Çünkü orada da -benim de katıldığım gibi- yüksek teknolojiler evet iş yaratıyor, ama yarattığı iş daha az iş oluyor bir, ikincisi daha nitelikli işgücüne ihtiyaç duymak biçiminde oluyor. Dolayısıyla, bugün bakılıyor, mesela teknolojiye geçmiş olan bankacılık sektörü en çok istihdam yaratan sektör, ama bankacılık sektörünün bu gelişmesine rağmen istihdamda artma değil, azalma var gelişmiş ülkelerde. Çünkü bankacılık sektöründe yapılan birçok hizmetin, -eskiden emeğin yaptığı hizmetin- otomatik birtakım makinalara geçtiğini görüyoruz. Orada bu aletler üretiliyor, bunların üretiminde bir kısım insan çalışıyor, ama üretilen iş sayısı, elimine ettiği iş sayısından kuşkusuz çok daha az oluyor. Bizim gibi ülkelere

geldiğimiz zaman ise, bizde böyle bir teknoloji olmadığı için bize şu anda transfer ettikleri emek yoğun sanayilerinin, fason üretiminin, taşeron üretiminin yarattığı istihdamı yaşıyoruz. Başka bir istihdam yaratmak, yani yüksek teknolojiye dayalı vs. yaratmamız oldukça zor, bu nedenle de büyüme gelir yaratsa bile, bu katma değer -biraz önce konuşuyorduk- önemli bir kısmı Türkiye gibi ülkelere kalmıyor; yani yüksek katma değerli ürünler üretiyoruz ve bunları ihraç ediyoruz. Dolayısıyla "geçmişe göre çok daha yüksek bir ihracat gelirimiz var" diye umuyoruz, ama bu ihracat gelirinin önemli bir kısmı patent anlaşmaları, ortaklık anlaşmaları, teknoloji anlaşmaları, hammadde anlaşmaları nedeniyle yine ana firmaya ya da bu anlaşmaları yaptığımız ana ülkelere gidiyor, sermayenin geldiği ülkeye gidiyor. Buraya kalan kısım ise, belki % 20'si oluyor. Biz bu %20'leri tasarruf ederek sermaye birikimi ve bundan dolayı bir teknoloji üretme kapasitesi yaratmaya çalışıyoruz. İşte bu yüzden sızıntı ekonomisi diyorum ona. Bu sızıntı ekonomisiyle büyüme olsa bile istihdam yaratma şansı söz konusu değil. Bizim gibi ülkelerin yapacağı tek şey var -çok zor bir şey- benzer konumdaki ülkelerde işbirliği yapmak. Burada bir kuzey-güney ikilemi olduğunu ortaya koymak, bu kuzey-güney ikileminin geçmişteki sömürgecilik biçiminde değilse bile, yine bir sömürü yarattığını görmek ve gerçekten bunun değişmesini isteyecek birtakım politikalarla ortak bir güç olarak ortaya çıkmak.

Gelecek açısından şunu öngörüyorum: Çalışmanın anlamı değişmek zorundadır; çalışma artık hiçbir zaman 8 saatlik bir çalışma, haftada 5, 6 gün çalışma olarak düşünülemez. Bu yüksek teknolojiyle biz ancak, kısa süreli çalışmaya tam gün çalışma anlamı kazandırarak baş edebiliriz. Bizim çalışmaya bakış açımız, çalışma ahlakımız, çalışma anlamı değişmek zorundadır. Eğer bir gelecek olacaksa insanlar için, bu çalışmanın süresini, anlamını değiştirerek olacaktır. Yoksa geçmişteki gibi full-time çalışma herkesle eşit tam istihdam. Tam istihdam nasıl? Herkes 3 saat çalışarak, herkes 4 saat çalışarak. Böyle bir tam istihdamı düşünmemiz lazım. Bunu söylemek tabii ki kolay, yapmak çok zor, ama başka bir çıkış yolu da yok. Başka bir çıkış yolu şu olacak: Çok az bir azınlık iş sahibi, gelir sahibi, yüksek düzeyde yaşama şansına sahip. Bugün adı konulmuş sosyal dışlanmışlar gelişmiş ülkelerde de var, bizim ülkemizde de artıyor. Sosyal dışlanmışların, küresel dışlanmışların arttığı bir kaotik dünya. Ya böyle bir dünya seçeceğiz ya da gelişmiş ülkelere, geçmişte olduğu gibi bir Marshall yardımı gibi bütün dünyaya yardımlarını ve anlayış değişikliğini isteyecek bir baskı oluşturacağız.

Dediğim gibi bunu söylemesi kolay, ama benim kendi açımdan gördüğüm gelecek, bu ikisi arasındaki bir seçimle ilgili bir gelecek gibi görünüyor. Kalkınma bu anlamda

yalnız kalkınma anlamı taşıyamaz. Kalkınma, sosyal çıktılarıyla birlikte bir anlam taşıyabilir. Sosyal çıktılarının başında da herkese bir umut, bir gelir yaratmak çıktısı önemlidir, iş yaratmak çıktısı önemlidir. O halde biz 3 saatlik iş yaratmaya herkes için gelecekte bir umut olarak düşünmeliyiz ve bu anlamda kalkınmayı, sanayileşmeyi yeniden değerlendirmek, yeniden anlamlandırmak gibi bir çabaya ihtiyacımız var.

Teşekkür ederim.

Yavuz BAYÜLKEN (*Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi*)

Sayın Meryem Koray'a teşekkür ediyorum. Avrupa toplum modelinden yola çıkarak, sosyal etkilerin neler olabileceğini, önümüzdeki dönemde özellikle Avrupa Birliği'nin, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya'yla olan rekabetinin, kapitalizmin gerçekleşmesinde ya da çeşitli ülkelerde farklı biçimde oluşmasında nelerin ortaya çıkabileceğini çok ayrıntılı biçimde açıkladılar. Bu açıdan da istihdam yaklaşımımızda, büyüme olsa dahi istihdamın artmamasında neler yapılabileceği konusuna baktılar. Bu bakımdan bence 2005 Kongresin de de değerlendirilebilecek bir yanı var. Çünkü artık istihdam yaklaşımı hakikaten yeni teknolojiler ve esnek üretim modeli açısından da baktığımızda, değişik bir yaklaşım getirmesi söz konusu olacak. Artık yalnızca sanayi değil, belki tarımı, turizmi, diğer hizmet faktörlerini birlikte ele alıp, istihdamı bir bütün olarak incelemek gerek. Aksi takdirde büyüme gözükecek rakamlarda, ihracat artışı gözükecek, ama toplumda hâlâ büyük çapta işsizler olacak, refah artmayacak, kalkınma olmayacak ve biz de o yapı içerisinde Türkiye'ye çok iyi şeyler getirmeyen bir müzakere sürecinin içinde olacağız. Üçüncü konuşmacımız sayın Şule Nefes Daldal konuyla ilgili ilginç şeyler anlatacak.

Buyurun. Sayın Daldal

Yrd. Doç. Dr. Şule Nefes DALDAL (*Marmara Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü*)

Teşekkür ediyorum. Ben de kendimce 20 dakikalık süre içinde dünyadaki iktisadi dinamikleri ve ülkemizin özellikle AB sürecindeki iktisadi sorunlarını kısaca toparlamaya çalışacağım.

Bu iktisadi dinamikler kavramı aslında özellikle de tanıdığımız, bildiğimiz, bir de

televizyonda her hafta konuşan birtakım iktisatçılar grubu var. Bunların da bizim kafamızı karıştırdığı biçimiyle karmaşık bir disiplin olarak sunuluyor, ama aslında sadeleştirerek incelersek, dünyada kapitalizmin tarihi açısından baktığımızda, 2 farklı iktisat modeli denenmiştir. Bunun bir tanesi liberal iktisattır, diğeri de Keynesyen iktisat diye tanımladığımız modeldir. Bir de sosyalist bir düzen kurmayı denediler, bir de öyle bir deneme var, ama kapitalist dinamikler açısından baktığımızda 2 tane model denenmiş.

ULUSLARARASI İKTİSADİ DİNAMİKLER

- » **Düzenleme Tarzı:** İktisadi ve siyasi ilişkiler, bunların sürmesine aracılık eden yapılar, kurumlar.
- » **Birikim rejimi:** Üretim koşulları, teknoloji, üretim organizasyonu.
- » **Yeni bir birikim biçimi, ancak onu istikrarlı kılabacak yeni bir düzenleme tarzı ile beraber varolduğu zaman gelişebilir.**
- » **Bugüne kadar denenmiş düzenleme tarzları:** Liberal ekonomi, Keynesyen ekonomi.

Bir de şu noktayı vurgulamak istiyorum: İktisat disiplini içerisinde kalarak dünyayı, gelişmeleri yorumlamaya çalıştığımızda, tam anlamıyla bir çıkmaza giriyoruz, açıklayamıyoruz gerçekliği. Onun için disiplinler arası bir bakışa gerek var. Yani mühendislerle iktisatçılar, sosyologlar bir arada, belki tarihçileri de katarız ama, en çok herhalde mühendislerle iktisatçıların bir arada dünyayı yorumlaması gerekiyor. Yoksa ne rekabetin içinden çıkabiliyorsunuz, ne de krizin içinden çıkabiliyorsunuz. Özellikle bu kriz çok önemli. Krizi, iktisatçılar tek başına o disiplinin içinden baktıkları sürece yorumlayamıyorlar. Onun için benim çok sevdiğim bir Düzenleme Okulu, bu bir iktisat okulu, neomarksist bir okul. Onun kullandığı iki kavram var, çok açıklayıcı bu kavramlar. Biri düzenleme tarzı, öbürü sermaye birikim rejimi. Yani bir tanesi altyapıyı, öbürü üst yapıyı tahlil ediyor. Ben de onların kavramlarından yola çıkarak şöyle bir tablo oluşturdum: Yukarısı düzenleme tarzı, alt tarafı da sermaye birikim rejimi. Sadece yukarıdan düzenleme tarzlarındaki gelişmeleri iktisat disiplini içinde incelediğinizde tıkanıp kalıyorsunuz. Neye inmemiz lazım? Altyapıya, o üretimde neler olmuş, teknolojiye neler olmuş; onları da inceleyip gelişmeleri beraber tahlil ettiğimizde de bir sürü şeyin gelişimi ayna gibi çıkıyor. Bu anlamda üst tarafa baktığımızda, yani

D Ü Z E N L E M E T A R Z I					
Liberal Ekonomi		Keynesyen Düzenleme		Neo-liberal Ekonomi	
1914	1929	1933	1950	1975	2004
F O R D İ Z M				NEO-FORDİZM	

				POST-FORDİZM	
B İ R İ K İ M			R E J İ M İ		

dünyadaki iktisadi dinamikleri kurgulayan çatılar var. Bu çatılar dünya ölçeğinde oluşuyor. Yani bugünkü bloklar üzerinden tasarlırsak, hem ABD'yi bağliyor, hem AB'yi bağliyor, hem ASİAN dediğimiz bloku bağliyor, yani Japonya'yı vs. bağliyor. Blokların olmadığı düzende de bütün kapitalist ekonomileri etkiliyor, üçüncü dünyayı da etkiliyor, merkez ülkeleri de etkiliyor.

Bunlar çatı, yani iktisadi mekanizmaların işleyiş kuralları, düzenleme tarzı olarak tanımladığım şey. Almanya için de geçerli, Amerika için de geçerli, Kanada için de geçerli. Böyle baktığımızda bu çatıların niteliksel anlamda değiştiği birtakım dönemler var. 1950'ye kadar çatıya bakıyoruz, dünyadaki çatı liberal ekonomiye göre işlemiş. Daha sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin başını çektiği yeni bir akımla dünya ekonomileri Keynesyen düzenlemeye geçiyor. 1975'lerden sonra da bütün dünyadaki iktisadi elitlerin verdiği yeni bir kararla neoliberal politikalar diye bugünkü belki bu allak bullak oluşu tanımlayan bu yeni dönemin içerisine giriyoruz.

LİBERAL EKONOMİ GÖRÜŞÜ

- Mikro planda birey, makro planda doğal düzen, serbest piyasa ekonomisi (meta, hizmet ve paranın serbest dolaşımı)
- Akılcı bireyler, kendi tatminlerini uzun dönemde maksimumlaştırmak amacı ile davranırlar
- Doğal kanunlar, ideal bir hukuk düzeninde uygulandığında, toplumda maksimum refahı sağlarlar
- Üretim kendi talebini yaratır. (Jean-Baptiste Say, "mahreçler kanunu")
- Arz talep dengesi, müdahaleler (eksik bilgi, eksik rekabet, devlet müdahalesi) olmadığı takdirde otomatikman kurulur. Krizler müdahaleler nedeni ile çıkar.

Liberal ekonominin temel özelliklerini çok kısaca anlatmaya çalışırsak, liberal ekonomi aslında doğada var olan düzeni topluma taşımaya çalışıyor. Yani vahşi bir mücadele, büyük balık küçük balığı yutsun, her şey piyasaya terk edilsin ve de piyasada iyi olan kazansın, rekabet de böyle gelişsin. Bütün işleyiş piyasada olduğu sürece ekonomi gayet güzel işler, arz ve talep otomatikman dengeyi bulur, kendiliğinden her şey doğru biçimde gider gibi çok kısa ifade ettiğimiz bir ekonomik görüş. Buna karşı, daha liberal iktisatçıların ortaya çıktığı ilk dönemlerden itibaren burjuva iktisatçıları içerisinde birileri de karşı çıkıyor. Yani bütün burjuva iktisatçıları liberal düşünmüyorlar. Karşı çıkıyorlar, diyorlar ki "Kapitalizmin daha iyi işlemesi için liberalizm çözüm değildir." Keynes de bunlardan birisi, bu ekol pratikte de çok somut uygulamalarını bulduğu için Keynesyen ekonomi olarak tanımlamıyor.

KEYNESYEN EKONOMİ

- Her arz kendi talebini yaratamaz. Tüketim gücü serbest piyasa koşullarında üretim gücüne paralel olarak büyümeyebilir.
- Ücretlerin düşmesi için işsizliğin yayılmasına izin verilmesi ve böylece yatırımları artacağı düşüncesi doğru değildir.
- Meta, hizmet ve paranın serbest dolaşımına izin verilmesi, aşırı birikime ve krize neden olur.
- Efektif talebin yükseltilmesi (ödeme gücü) ve devlet müdahalesi ile krizler yönetilebilir.

Bu burjuva iktisatçıları ne diyor? Şunu diyorlar: "Hayır, her arz kendi talebini yaratamaz. Tüketim gücü serbest piyasa koşullarında, üretim gücüne paralel olarak büyümeyebilir, aşırı birikim, talep yetersizliği diye bir hastalıklı yan vardır. Kapitalizm eğer piyasa mekanizmalarına bırakılırsa, aşırı birikim olur. "Yani bu ne demek?" "Üretirsiniz, üretirsiniz, satacak kimse bulamazsınız" gibi çok somut ifade edebileceğimiz bir şey söylüyor Keynesyen iktisadî savunucular. Biliyorsunuz Marks'ın da temel bir tespiti, kapitalizmin hastalığına dair aşırı birikimi o da aynı biçimde tespit etmiş. Neyi öneriyor peki, kapitalizmin gelişmesi için Keynesyen'ler? Müdahaleyi öneriyor. İktisadî piyasaya bırakmayın, yoksa aşırı birikim olur, krize gireriz, onun için müdahale edilmesi gerekiyor. Neye müdahale edecekler? Talebe müdahale edecekler. Talep yaratıcı bilinçli politikalar üretecekler. Sosyal devlet de bu kompozisyon içerisinde çok iktisadî

bir şey aslında. Yani tam da talebi yaratmak için öngörölmüş bir mekanizma. Vergi adaleti de böyle, belki içine parasız eğitimi de katabileceğiniz sağlığı, konutu vs. katabileceğiniz bir düzen. Burjuva bunları iktisatçıları, kapitalizmin gelişmesi için öneriyorlar.

DÜZENLEYİCİ POLİTİKALAR

- 1930 Amerikan tekstil endüstrisinde kendi kendine düzenleme (çalışma standartları)
- 1933 New Deal Politikaları-ABD
- İşçi hareketinin en ilerici öğeleri, işadamlarının en modernist kanadı arasında "koruyucu devlet" haline gelmek isteyen devletin hakemliği ve dürtmesi ile bir çeşit uzlaşma sonucu gerçekleşen önlemler bütünü.
- 1950 sonrası uluslararası iktisadi trend: Altın çağlar: Ücretlerin artması ve işsizliğin azalması yoluyla (tam istihdam), uzun ve orta dönemde kar oranının sabit kalması, hatta artması.

Dünyaya baktığımızda 1950'den 75'e kadar "altın çağlar" diye nitelendirdiğimiz dönem. Neden altın çağ diyoruz? Hocalarım da daha önce değindiler, şu anda yanına bile yaklaşmadığımız düzeyde büyüme oranları ve gerek liberallerin, gerekse birtakım Marksist iktisatçıların gerçekten çok şaşırıldığı tam istihdam oranları. Yani işsizliğin ortadan kalktığı dönemlere şahit oldu insanlar. Tam istihdam gibi bir şey, mucize bir şey gerçekleşti, onun için altın çağlar diyoruz. Merkez ülkelerden bahsediyorum bu tam istihdam bağlamında. Onun için altın çağlar diyoruz. Ekonomik büyüme gerçekleşti, yani ürettiler, talep yaratıcı politikalarla da beraber ürettiklerini sattılar, çok güzel bir şekilde bu çark döndü. 25 seneye yakın döndü. Buraya kadar herkes anlaşıyor da, bu noktadan sonra başlıyor anlaşmazlıklar.

Peki, gayet güzel işliyordu böyle, işte Keynesyen müdahalelerle iktisat, niye krize girildi? Niye krize girildi meselesinde iktisat bazında, sadece yukarıya baktığımızda çözemiyoruz. Onun için biraz önce Hacer hanımın da anlatmaya başladığı altyapıya girmemiz gerekiyor, altyapıya girdiğimizde de karşımıza Fordizm diye bir üretim sistemi çıkıyor. Detaylarına girmeyeceğim, seri üretim diye adlandırdığımız bu sistem, sonuç olarak çok büyük ölçekte standart, tek tip ve kalite standardı düşük ürünlerin üretildiği boş bir pazar yapısında ayakta kalmış, bugünden baktığımızda gerçekten hata üretim

sistemi diye nitelendirebileceğimiz -işte tam bu noktada mühendislere çok ihtiyacınız var- yanlış bir üretim sistemi. Yani bugünden baktığımızda gerçekten böyle bir üretim sistemiyle bu kadar yıl kapitalizmin başlangıcından itibaren aldığımızda, bu kadar yıl sanayileşmenin nasıl sürdüğünü anlayamıyoruz. Gerçekten çok kötü ürünler üretilmiş sanayileşme süreci boyunca; çünkü hata üreten bir sistem. Bizim bu sistemin bu şekilde değerlendirmesini yapabilmemize olanak tanıyan şey aslında kriz oldu.

BİR SERMAYE BİRİKİM REJİMİ OLARAK FORDİZM

1. Parça standardizasyonu, hareketli üretim bandları, özel amaçlı makineler.
2. Büyük ölçekte, arza dayalı üretim
3. İşçinin makinenin bir fonksiyonu haline gelmesi
4. Kalite kontrolün, bitmiş ürün üzerinde, üretimin sonunda, ayrı bir uzman ekip tarafından, yeniden işleme alanlarında yapılması (hata üretimi sistemi)
5. Üretimin sürekliliğinin önem kazanması, üretimde herhangi bir kesintiye önleyebilmek için büyük hacimde ana stoklar ve iş istasyonları arasında (ilave stoklar, işçiler, alan) tampon stoklar
6. Uzun bir süre üretimde tutulan, büyük miktarda, tek tip, kalitesi düşük ürünler
7. Ürüne doymamış, büyük ölçüde standart mal talebinin mevcut olduğu bir pazar yapısı üzerinde, işletme içinden başlayıp, uluslararası işbölümüne dek uzanan bir makro sistem

Bu üretim sisteminin üzerine yapılmış vaziyette de bir üretim organizasyonu ya da -işletme diye hani çok popüler diye bir şey var ya- işletme yöntemi olarak da Taylorizm diye bir sistemi görüyoruz. Bu da işçiyi insanlığından çıkararak, son derece hiyerarşik bir işletme modeli.

TAYLORİZM

1. Genel talimatlar ve genel disiplin kuralları ile kontrol edilmeye çalışılan işçiler asla yeterli düzeyde kontrol edilemezler.
2. Üretim sürecine dair bilgileri, işçilerin üretim süreci üzerindeki gerçek kontrollerinin temelini oluşturur.
3. Yönetimin, geleneksel iş alanlarını ele alıp, bunları bir sisteme göre düzenlemesi ve belirli kurallara bağlaması
4. Beyin gücüne dayalı bütün işlerin, olabildiğince fabrika içinden çekilip, planlama bölümüne alınması
5. İşbölümünün artırılması, dolaysız işçilik ile, makine ayarı, iş hazırlama, bakım ve onarım gibi dolaylı işlerin birbirinden ayrılması
6. Yönetiminin işçilerin görevlerini net ve açık biçimde tanımlaması
7. Hareket etütleri (Frank Gilbert) ile tasarlama ve yapma bütünlüğünün tamamen ortadan kaldırılması.

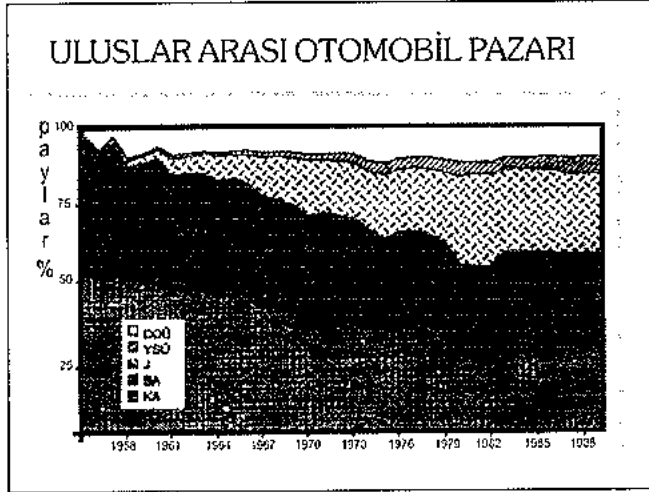
Bu iki sistem 1975'lere kadar sürüyor. Yani üstte çatı değişse de, alttaki Fordizm denilen sistem 1975'lere kadar sürüyor. 1975'lerdeki değişimin ortaya çıkmasına neden olan şöyle bir gösterge var: Burada otomobil pazarını görüyoruz. Otomobil pazarı içerisinde bu tabloda şu siyah bölme doğru dürüst çıkmamış, ama o aşağı bölmede epey bir gri alan var. O gri alan, Amerika'nın otomobil pazarından aldığı pay; yukarıdaki koyu siyah bölüm, Avrupa ülkeleri toplamının otomobilden aldığı pay. Ortadan çıkan beyaz noktalı pay var, o da bir ülke birden bire otomobil pazarına dalıyor ve diğer ülkelerin -ki iki temel blok ABD ve AB'yi düşünürsek- pazar paylarını, özellikle ABD'nin pazar payına çok ciddi bir biçimde müdahale ediyor. Yani Amerika Birleşik Devletleri 1950'li yıllarda başladığı bu sanayileşme hamlesine -ki otomobil kilit sektör- o bazda baktığımızda, neredeyse % 77'sine sahipken pazarın, 1988'lerde 3'te birinden azına sahip bir noktaya geliyor Amerika. Bütün rekabet gücünü yitiriyor. Otomobil kilit sektörde başına bunlar geliyor.

KRİZ VE DEĞİŞEN TALEP KOŞULLARI

- Pazarların değişen yapısı, rekabette yeni öğelerin ortaya çıkması, Fordist sistemin kendi iç tıkanıkları ve yeni pazar özelliklerine uyum sağlayamaması
- Standart ucuz mal talebinin yerini, kaliteli ve değişken ürün talebinin alması, esneklik, çabuk teslim
- İşbölümü ve verimlilikler arasındaki dengelerin alt üst olması, üretimin yatay ve dikey işbölümüne dayanan yapısı ile talebin bağdaşmaması
- Vasıflı emeğin üretimde yanlış kullanımı: Değerlendirilmeyen kalifikasyonlar, fazladan yapılan planlama ve kontrol işleri
- ARGE'nin temeli olarak işçilerin yaratıcı emeği

- Uygulama ve planlama arasındaki, işletmeciler ve işçiler arasında karşılığa dayalı ilişkinin, üretimin verimini düşürmesi
- Vasıfsız kitle işçisinin motivasyon eksikliğinin, kontrol ve kalite için eklenen maliyet düzeylerinde patlamalara neden olması
- İşin gelişiminin, uygulanan teknikten çok üretim organizasyonu, personel politikası, endüstriyel ilişkiler ve diğer işletme içi koşullara bağlı olması
- Ürünler ve süreçlerin dinamik olması ve buna adapte olabilecek inisiyatif sahibi işçilere gereksinim duyulması

Biz tam kriz döneminin ortasına -açıklayıcı bir yönü olduğu için çok kullanıyorum bunu- giren ülke Japonya, tahmin etmişsinizdir. O üstteki ince çizgi de Japonya'nın etrafındaki ülkeler. Onlar da pazardan pay alıyor, ama Japonya allak bullak ediyor bu pazarları. İktisatçılar, mühendisler, sosyologlar, teknisyenler hep beraber oluşturulan ekiplerle de dünya çapında çok sayıda araştırma yaptılar ve bu araştırmalar sonucunda bunun nedenini, yani Japonya'nın yaptığı atılımın nedenini ortaya koydular. Bu nedeni üretim organizasyonlarına, üretim sistemindeki değişikliğe bağladılar. Yani Japonya, Fordist bir, Taylorist bir üretim yapılanmasıyla değil, Post Fordist, Post Taylorist diye nitelendireceğimiz, yani Fordizm ve Taylorizmden yapısal özellikleri açısından farklılaşan bir üretim sistemiyle bu rekabeti elde etti, bunu gördüler.

"Neler yapıldı?" diye baktığımızda, 1950'de başlıyor bu hikaye Japonya'da. Ancak üretim organizasyonunu değiştirmeye 1950'de başlıyorlar. Mesela mikroelektronik devrim bence gerçek bir devrimdir. Bu devrim 1970'li yıllarda gerçek anlamda üretimde uygulama alanı buluyor. O anlamda Japonya'nın gelişmesini sadece mikroelektronik bağlamak bence doğru bir şey değil. Çünkü zaten mikroelektronik ABD'de, Avrupa'da da çok geliştirilmiş bir teknoloji. Yani teknoloji bilgisinden ötürü yapmadılar bu hamleyi, asıl hamleyi üretim organizasyonundaki farklılaşma üzerinden yaptı Japonya, ama üretim organizasyonuyla 1970'lerden sonra mikroelektronik öylesine entegre etti ki, hakikaten mucizeler yarattı. O entegrasyonu asla Fordist bir üretim sisteminin üzerine ekleyemiyorsunuz, o mikroelektronik. Japonya bu anlamda bu ikisini birleştirdi. Yani hem postfordist bir üretim sistemi

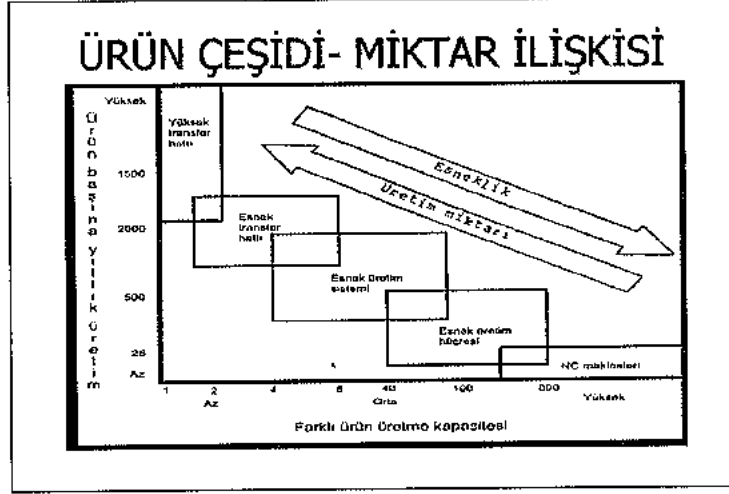
POST-FORDİZM (LEAN MANAGEMENT)

- Japonya'nın yükselişi
- Pazarlarda kaliteli ürünlere olan talebin Batı'da oluşması, ancak arzın Japonya'dan gelmesi
- Sistemik iş sürecinin biçimlenişi
- Mikroelektronik temelinde gelişen teknik sistemlerin imalat sürecine girişi
- Parça üreticileri ve montajcılar arasında organik bağların gelişimi

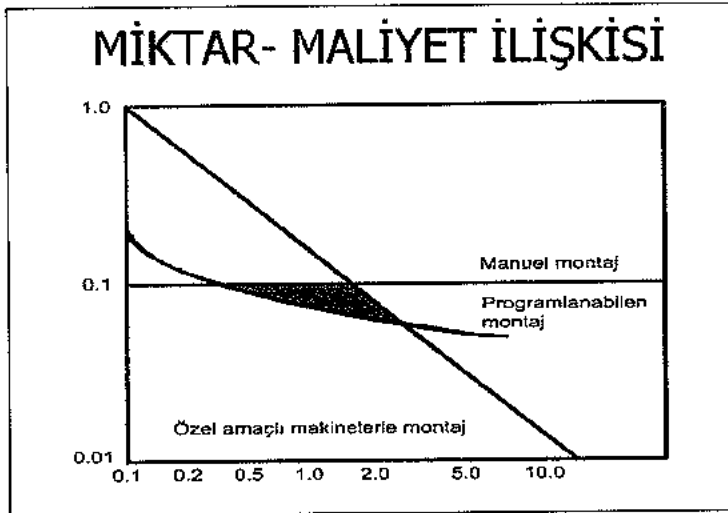
hem de mikroelektronik birleşince mucizeler gerçekleşti gerçekten. Neler oldu üretimde? Pazar yapısı ile yeni üretim sistemi arasındaki uyumu sağlayan şeyler ne diye baktığımızda, pazar yapısının bizden istediği şey az sayıda çeşitli ve kaliteli ürün gibi bir talebi var pazarın.

Peki, Fordist üretim sistemi bunu verecek kapasitede mi? Hayır, değil. Fordist üretim sistemi az sayıda üretim yapamaz. Büyük ölçekte rantabl olur, kaliteli üretim de yapamaz. Az sayıda üretim yaptığında maliyetleri karşılayamaz. Ne oldu, pazardaki az sayıda, çeşitli, kaliteli ürün talebini karşılayacak nasıl bir üretim sistemi geliştirebiliriz? İşte bu noktada mikroelektronik çok ciddi bir açılım sağladı insanlara. Burada farklı ürün üretme kapasitesiyle üretim miktarı arasındaki dengelerin nasıl değiştiğine dair kutucuklar. İlk gördüğümüz o kutucuk, şöyle yukarda ki dikdörtgen eski üretim sistemi. Yani farklı ürün üretme kapasitesi çok az, ama miktarlar çok yüksek.

Rekabet açısından, pazara uyum açısından dünyadaki eğilim ne diye baktığımızda, biz farklı ürün üretme kapasitesinin çoğalmasını istiyoruz, ama miktarın azalmasını istiyoruz. İşte NT makineleri bize bu olanağı sağlıyor. Maliyetlere etki etmeden, çok küçük miktarlarda farklı ürün üretebiliyoruz. Nerdeyse sonsuz çeşit olanağını sağlayan bir yapılanmayı sunuyor. Bu da gene miktar ve maliyet ilişkilerindeki değişimi gösteren bu anlamda yeni üretim sistemleriyle mevcut talebin bütünleşmesini açıklayan bir şekil. Programlanabilir montajla miktar ve maliyet arasındaki o tersine giden çizgi allak bullak oluyor. Gene küçük miktarlarda maliyetlerimize etki etmeden ürünler üretmemiz gerçekleşebiliyor. Bu işin altyapı tarafı ve altyapıda nasıl gelişmelerin olması gerektiğini ifade eden tarafı. 1970'lerdeki krizin gerçek nedeni bence.

Şimdi geçelim üst tarafa. Üst tarafta ne oldu? Üst tarafta tam bizim çizdiğimiz kriz nedenlerine dair bir çözümleme yapılmadı, ya da yapıldıysa ülkelerin o anki mevcut güç dengeleri itibariyle bu tercih edilmedi. Yani yeni bir üretim sistemi üzerinden dünyanın evrilmesi gibi bir tercih yapılmadı. Özellikle de ABD'nin pazardaki o kendi üretim sistemini değiştirememekten dolayı kaybettiği bu kadar pay üzerinden yeni bir iktisat modeli seçildi, yani liberalizme geri dönüldü. Krizin gerçek nedeni üretim bölümündeydi. Ama üretim bölümüne cevap vermeden yukarı ile uğraşılar. Yani Keynesyen politikalara son verdiler ve o tarihten itibaren üzerimize, iliklerimize kadar sinmiş bir ideolojik bombardıman ile karşı karşıyayız.

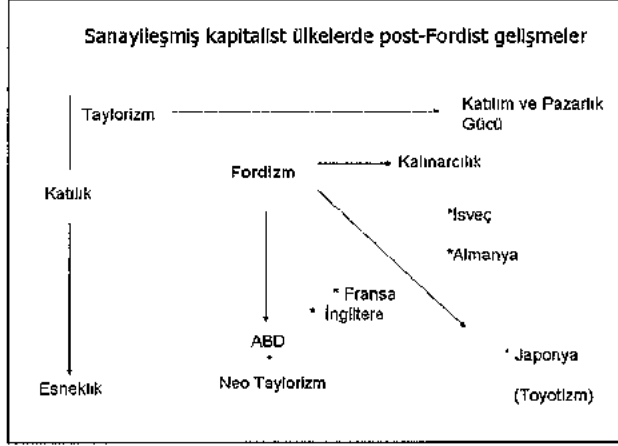
Liberalizm tek gerçektir, bundan başka bir gerçek yoktur. Bütün diğer iktisatçılar, buna burjuva iktisatçıların diğer koğu da dahil, artı sosyalistler zaten dahil, dinazor ilan edildiler ve de liberalizmin bir ideolojik bombardımanı ile karşı karşıya kaldık. Ancak bana sorarsanız, ben liberalizme, kapitalizmin gelişmesi anlamında inanmayan bir insanım. Adil bir toplumu, eşitliği bir tarafa bırakın, kapitalist ekonomilerin gelişmesi anlamında son derece yetersiz hastalıklı bir sistem olduğunu düşünüyorum. Bu anlamda kapitalizmin dipten dibe yıkılmasına da çözülmesine de neden olabilecek. Yanlış kurguladım. Yani işler yolunda gitmiyor dünyada. Üstyapı çünkü, çatı bozuk. Bu çatının içinde ABD de yer alıyor Türkiye de yer alıyor, AB de yer alıyor. Çünkü bu kuralları belirleyen bir şey. Para politikaları bu düzeyde belirlendiği sürece Türkiye de bir şey yapamaz, AB de bir şey yapamaz. Yani kumarhane ekonomisi gibi bir sistem varsa dünyada, siz nereye ne kapatıyorsunuz, ne para hareketinde oynuyorsunuz. İki günde Çavuşesku'nun haline düşersiniz. Yani çatı bozuk işliyor. Çatı bozuk işleyince Türkiye gibi hedef ülkelerin sanayilerini geliştirmeleri, uyum sağlama süreçleri hepten sancılı bir hale geliyor.

SİSTEMİK İŞ SÜRECİ

- Talebe göre düzenlenmiş bir üretim için, esnek makineler ve bütünleşmiş iş süreçlerinin oluşturulması
- Kaliteli üretim yapılabilmesi için, kalite kontrolün üretim sürecinin bütününe yayılması
- Her türlü sarfiyatın en aza indirildiği bir sistem yaratılması
- Üretim sürecinin sürekli geliştirilmesi ve yeni ürünlerin yaratılması için işçilerin katılımının öngörülmesi (bilginin ve çabanın ortaya konması)
- Yeni ve daha kaliteli ürünler için, sistemik iş sürecinin bölümlerarası niteliğe kavuşturulması

Neoliberal politikalar bağlamında bildiğiniz gibi ihracata dayalı ekonomik kalkınma modeli benimsendi ve de bütün ülkelerin sınırlarını açmaları, gümrüklerini yok etmeleri ve pazarlarını iç içe geçirmeleri öngörüldü. Bu iç içe geçirme sürecinde de Türkiye gibi ülkeler ucuz emekleri üzerinde uluslararası pazarlara entegre olmaya çalıştılar. Bu entegrasyonun çok tipik bir örneğini Türkiye tekstil ve konfeksiyonda gerçekleştirdi. Gerçekten ihracata dayalı ekonomik kalkınma modeli anlamında çok ciddi bir örnektir Türkiye tekstil ve konfeksiyon sanayi. İnanılmaz boyutta artmıştır

ihracatımız. Avrupa'nın iki sene önceye kadar bir numaralı tedarikçisidir Türkiye. Yani Avrupa'yı biz giydiriyoruz. Bunu başardık, ama ne üzerinden başardık? Çocuk emeği mi istersiniz, evde kadınların 1 dolara 4 saat çalışmasını mı istersiniz, kayıtdışı ekonomi mi istersiniz? O konfeksiyon atölyeleri üzerinden biz Avrupa'yı giydiriyoruz. Böyle bir ihracata dayalı kalkınma modelinde gerçekten tekstil ihracatçıları herhalde en çok para harcayan kesimi bu ülkenin.

Bunu başardık ve bunun Türkiye'de istihdama, sanayiye, teknolojiye ne getirdiğine bakarsak, o konuda biraz dikkatli olmak lazım. İstihdama kayıt dışı istihdam, emek maliyet üzerinden yükselen çok acımasız bir tablo var karşımızda ancak şunu da tespit etmek gerekiyor; Türkiye çok ciddi atılımlar yapmıştır bu konuda. Tekstil ve konfeksiyon üretimi konusunda dünyanın önemli ülkelerinden biridir. Artık dizayn aşamasından çok ciddi aşamalar da kaydetmek üzeredir. Kaliteli üretim anlamında da dünyada sayılı yerlere sahip ülkelerden biridir. Ama son iki yılda Çin, Avrupa tedarikçisi anlamında Türkiye'yi geçti. Çünkü Dünya Ticaret Örgütü'ne üye oldu biliyorsunuz. Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olduktan sonrada bir sürü uluslararası pazarda o dengeleri allak bulak etti.

Şimdi ilginç bir kompozisyon var, işin içinden çıkılması açısından biraz problemlili görülen bir kompozisyon var. Bugün Dünya Ticaret Örgütünde birtakım tartışmalar var. "Dünyada artık uluslararası standartları sağlayalım. Dünyadaki emek piyasalarının çivisi çıktı. Çocukların tüberküloz vakaları % 30 arttı bütün dünyada. Çocuklar 18 saat çalışıyor" falan gibi birtakım tepkiler var. Uluslararası standartları üçüncü dünyaya da entegre etmeye çalışıyorlar; böyle çalışmalar var. Buna en çok kim karşı çıkıyor? Bunların arasında Türkiye'de var. En çok Çin ama. Ne diyorlar? Diyorlar ki "Ne

sosyal standardı. Böyle bir şeye zorlamayın bizi. Çünkü biz önemli bir üretim faktörlerimizle eklemelendik uluslararası pazarlara. Bu nedir? Emek maliyeti ucuz emek. O zaman bizim rekabet faktörümüzü engelleyen bir şeyler yapıyorsunuz" diye en çok tepkiyi gösteren Çin. Hakikatken de bu koşullar eşitlense, yani sosyal standartlar üç aşağı beş yukarı dünyada yerleşse Çin'in rekabet gücü ciddi oranda tehdit edilecek.

Tabii bunları isteyenler daha çok sosyal demokrat nitelikteki veya sosyalist birtakım iktisatçılar, siyasetçiler neyse. İşin ilginç tarafı üçüncü dünyanın haklarını koruyorum diye ortaya çıkanlar da liberaller. Liberaller Dünya Ticaret Örgütü'ne, "*Yapmayın, üçüncü dünyanın gelişmesini engelliyorsunuz*" diye bağırıyolar. Böyle bir ilginç tablo ortaya çıktı. Ama benim durduğum yer nedir, diye sorarsanız, tabi ki düzenleyici politikaların olması gerekiyor. Dünyada uluslararası standartların yerleşmesi gerekiyor. Biz böyle çocuk emeği filan üzerinden uluslararası pazarlardan pay almak istemiyoruz. Öyle payı da istemiyoruz. Bizim tekstil ve konfeksiyon sektörümüz eğer böyle bir maliyet avantajını kullanıyorsa, biz böyle bir avantaj istemiyoruz, farklı bir entegrasyon istiyoruz. Kısaca otomobil sektöründeki entegrasyona bakmaya çalıştım. Ucuz emek üzerinden entegre olmasını açıklamak daha kolay.

**Otomotiv Sektöründe AB (15 ülke) ülkeleri
Bazında Dış Ticaret Dengesi**

■ 1992
■ AB'den ithalat: 1.750.577.866
■ AB'ye ihracat : 314.532.141 (%17)
■ 2003
■ AB'den ithalat: 6.034.551.380
■ AB'ye ihracat : 4.019.637.402 (%66)

Otomobilde neler oldu? Otomobil emek yoğun değil. Daha teknolojinin de çok yekinen girdiği bir sektör. Özellikle AB ile Türkiye otomotiv sektörünün bütünleşmesi sürecine biraz baktım. AB'nin 15 ülkesi bazında karşılaştırma bu. 1992 de AB'den yapılan ithalat 1.750.577.866 dolar. AB'ye ihracat ise 314.532.141. Yani ihracatımız ithalatımızın % 17'si iken 1995'de Gümrük Birliği ile gelişen süreç itibariyle olaya baktığımızda ithalatımız 6 milyar dolar civarında iken ihracatımız da 4 milyar dolar

OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE GÜMRÜK BİRLİĞİNİN SONUÇLARI

- Gümrük Birliği ile birlikte ithalatın pazar payı istikrarlı bir şekilde artarken, AB ve AB dışı ülkeler arasında 5 yıllık dönem için uygulanan özel Gümrük Tarifeleri farkı nedeni ile ithalat AB lehinde büyük artış göstermiştir.
- 1993 yılında AB ülkelerinden ithal edilen hafif ticari araçların pazar payı sadece % 1 iken, Gümrük Birliği'nden sonra hızla artarak 2000 yılında % 48'e ulaşmıştır.
- 1993 yılında otomobil ithalatında AB Ülkelerinin payı % 23, D.Avrupa Ülkelerinin payı % 47 ve U.Doğu Ülkelerinin payı % 30 iken, Gümrük Birliğinden sonra, 2002 yılında Otomobil İthalatında AB'nin payı % 91'e yükselmiş olup, U.Doğu Ülkelerinin payı % 6, D.Avrupa Ülkelerinin payı ise % 3 düzeyine düşmüştür.

OTOMOBİL SEKTÖRÜ TALEP YAPISI

- 2002 yılı otomobil satışı son 10 yıl ortalamasının % 30.3ü dolayında kalmıştır.
- 2002 yılı otomobil satışları, 2001 yılına göre % 31, 2000 yılına göre % 81, 1993 yılına göre % 79 oranında azalmış ve ancak 1987 yılı düzeyinde gerçekleşmiştir.
- Yüksek talep artışlarında ithal satışlar daha çok artmakta, talep azalmalarında ise ithal satışlar pazarı daha az oranda azalmaktadır.
- 2002 yılının son üç aylık döneminde, toplam pazar % 3 azalırken yerli pazar % 22 düşmüş, ithal pazar ise % 12 artmıştır.

civarına yükselmiş. Yani % 66 gibi bir rakama ulaşmış. Biz o anlamda ülkenin ekonomisinin entegre olması gibi bir süreci gerçekten Gümrük Birliği'yle sağlamış ve çok hızlı bir biçimde Avrupa Birliği ülkelerine iktisadi olarak entegre olmuşuz. Bu çok net bir biçimde ortaya çıkıyor.

Şu rakamlar çok ilginç: Gümrük Birliği ile birlikte ithalatımızın payı istikrarlı bir şekilde artmış. AB ve AB dışı ülkeler arasında 5 yıllık dönem için uygulanan özel gümrük tarifeleri farkı nedeniyle ithalat AB lehinde büyük artış göstermiştir. 1993 yılında AB'den ithal edilen hafif ticari araçların kâr payı sadece % 1 iken, Gümrük Birliğinden sonra hızla artarak 2000 yılında % 48'e ulaşmış. Yani Avrupa Birliği ülkelerinden % 1 oranında ithalatımız varken % 48 düzeyinde bir ithalat gerçekleştiriyoruz 2002 yılında. 93 yılında otomobil ithalatında AB ülkelerinin payı % 23, Doğu Avrupa ülkelerinin payı % 47, uzak doğu ülkelerinin payı % 30 iken; Gümrük Birliği'nden sonra 2002

yılında otomobil ithalatında AB'nin payı % 91'e yükselmiş, Uzakdoğu ülkelerinin payı %6, doğu Avrupa ülkelerinde % 3 düzeyine düşmüştür. Yani biz AB ülkeleri ile iktisadi düzeyde hem daha çok ithalat yapmaya başlamışız, ihracatımız da belirli düzeyde artmıştır.

OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE KAPASİTE KULLANIM ORANLARI

- Türkiye'deki otomotiv sanayinde kurulu kapasitenin hala büyük bir bölümü kullanılmamaktadır.
- Motorlu taşıt aracı ve traktör üretiminde yoğun ihracata rağmen iç pazarın durma noktasında bulunması, Kapasite Kullanım Oranı (KKO) değerlerinin % 16 ve % 30 lar gibi düşük düzeyde kalmasına neden olmaktadır.
- 2002 yılı otomobil kapasite kullanım oranı % 31 düzeyinde gerçekleşmiştir. Ticari araçlarda ise devam eden ihracat projelerine bağlı olarak KKO % 49 düzeyinde gerçekleşmiştir. % 16 olan traktör üretimindeki KKO ise son 9 yılın en düşük oranıdır.
- 2002 yılında toplam üretim içinde ihracatın payı % 74 ve otomobilde ise % 83 gibi yüksek değerdedir. İç pazar için üretilen 34.278 adetlik otomobil, kapasitenin ancak % 5'ini oluşturmaktadır.
- İhracat dahil otomobil üretiminde Kapasite Kullanım Oranı ancak % 31 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Gene bir şeye daha bakmak istedim, o da otomobil sektörünün talep yapısıydı. Burada da çok ilginç gelişmeler var. 2002 yılı otomobil satışı son 10 yıl ortalamasının % 30,3'ü dolayında kalmıştır. Bunlar bizim birtakım önermelerimizi doğrulayan göstergelerdir. Biz ne diyoruz? Liberal iktisat uygulandığı sürece ne problem yaratır diyoruz? Talepte, bu bütün dünya için geçerli, Türkiye için de geçerli. "*Talebi oluşturamazsanız arza dengeli bir talep oluşmaz*" diyoruz. O hastalıklı yani ciddi bir biçimde yeniden üretiyor ve otomobil sektörü de bunun çok somut örneği. Talep azalıyor. 2002 yılı otomobil satışları 2001 yılına göre % 31, 2000 yılına göre % 81, 93 yılına göre % 79 azalmış ve ancak 1987 yılı düzeyine gelmiş Türkiye'deki otomobil satışları.

Çok ilginç bir şey daha var: Yüksek talep artışlarında ithal satışlar daha çok artmakta, talep azalmalarından ise, ithal satışlar pazarı daha az oranda azalmaktadır. 2002 yılının son 3 aylık döneminde toplam pazar %3 azalmış, yerli pazar % 22 düşmüş, ithal pazar ise % 12 artmış. Bu da şunu açıklıyor. Hollanda'dan bir arkadaşım geldi, "*Türkiye'de herkes safari mi yapıyor?*" dedi. "*Nerden çıkardın?*" dedim. "*Sürekli jeep görüyorum. Ortalarda herkes safariye gidiyor herhalde*" dedi. "*Yok. Onlar başka işe yarıyor. Statü filan belirliyorlar*" dedim. İnanılmaz bir oranda bir ithalat var ve Türkiye'deki gelir dağılımı o kadar bozuk ki, biz sürekli çok lüks arabalar ithal

ediyoruz. Bu da onu gösteriyor. Talep azalsa da o ithal edilen arabalar düşmüyor, yani o miktar düşmüyor. Toplam talep % 22 düşüyor, ithal otomobil talebi % 12 artıyor. Yani bu da gelir dağılımının ne kadar bozuk olduğunun göstergesidir.

- IMF, GATT, Dünya Bankası, ILO, BM, v.b. kurumların farklı ve etkin faaliyetinin örgütlenmesi gerekmektedir.
- ILO, yapısal reformların, ülke içi talepte bir yükselmeye dönüşmesini garanti altına almak için kilit rol oynayabilir.
- Ülkelerinin ihracatlarını arttırmak pahasına, ülke içi tüketimi kısımları ve ILO normlarına aykırı davranışları karşısında cezalandırıcı tedbirlere gidilebilir.
- Kredilendirmeler mal arzının stabilizasyonu programına bağlı olarak yürütülebilir.

Bir de kapasite kullanım oranlarına bakmaya çalıştım. Orası da çok vahim durumda. Türkiye'de otomobil fabrikaları kurulmuş, belirli teknolojiler gelmiş ama bu fabrikalar yüzde kaç kapasite ile çalışıyor diye baktığımda olaylar içler açısı ve liberalizmin gerçek bir sonucu. Otomobil fabrikalarımızın büyük bir bölümünü kullanmıyoruz. Motorlu taşıt aracı ve traktörde yoğun ihracata rağmen iç pazarın durma noktasında bulunması, kapasite kullanım oranı değerlerinin % 16, % 30 gibi düşük düzeyde kalmasına neden oluyor. 2002 yılı otomobil kapasite kullanım oranı % 31 düzeyinde gerçekleşiyor. Ticari araçlarda devam eden ihracat projelerine bağlı olarak % 49'a biraz yükselmiş. % 16 olan traktör üretiminde ise son 9 yılın en düşük oranına ulaşmış 2002 yılında. Gene 2002 yılında toplam üretim içinde ihracatın payı % 74. Zaten o kapasitede kullandığımız o otomobil fabrikalarındaki otomobillerin de % 74'ünü ihraç ediyoruz. İç piyasa için ne kadar ürettiğimizi düşünmek lazım. Otomobilde ise ürettiğimiz otomobillerin % 83'ünü ihraç ediyoruz. İç pazar için üretilen 34.278 adet kapasitenin ancak % 5'ini oluşturuyor. Yani iç pazarda otomobil talebi yok. Çünkü iç pazarda gelir dağılımının bu kadar bozulduğu bir ülkede otomobil falan satamıyorlar. % 5'ini ancak ihracat dahil iç piyasa için üretiyor. Otomobil üretiminde kapasite kullanım oranı ancak % 31 düzeyinde gerçekleşmiş, bu da artık sanayi, teknoloji ne kadar laf edersek edelim, liberal iktisat politikaları içerisinde bu olay çözümsüzdür. Ne zamanki bu iş değişecek, ancak onlar da rahat edecek. Benim otomobil fabrikam olsa herhalde her türlü toplumsal muhalefet hareketini finanse ederdim, bu sistemin değişmesi için.

Belki bilmiyorsunuz, ama Seattle'daki NGO'ları, sivil toplum kuruluşlarını örgütleyen bir vakıf, Ford Vakfı. Bence çok ilginç gelişmeler olacak dünyada. Dünyanın iktisadi

elitleri de bu çıkmazın farkında. Bu kadar basit bir şey değil bu. Neo liberal politikalar sonuçsuz politikalar ve topyekûn değişecektir. Bütün dünyada birden değişecektir. Ben işleyişi böyle görüyorum. Ama şöyle bir şey söyleyebiliriz. Alternatif siyasetler üretme konusunda en gelişmiş blok Avrupa Birliği blokudur. Alternatif iktisat politikaları geliştirme anlamında da AB bloku en iyi bloktur. Dünyada sürekli gelişen ve değişen ilişkiler var. Sonuçta bu konuşmaları biraz da politika üretmek için yapıyoruz. TMMOB'un bir AB politikası olacak. İşte Türkiye solunda AB politikalarının ne kadar karmaşıklaştığını biliyoruz. Herkes bir tarafından çekiyor olayın. Bana sorarsanız bu iktisadi altyapısı olan, biraz önce size açıkladım... Ülke entegre olmuş biz hâlâ AB'ye "Hayır" diyoruz. "Yani mahvoluruz. Avrupa'ya biz giydireyoruz ondan sonra falan" diye düşünüyorsunuz. Artı, en büyük otomobil ihracatımızı da Avrupa Birliği ülkelerine yapıyoruz gibi şeyler var. Ülke entegre olmuş zaten iktisadi olarak. Birileri bağırıyor bir taraftan. O anlamda gelişmelerin yönünü hangi hızda ve ne yönde değiştireceğimize iyi karar vermemiz lazım. Ben bu entegrasyon sürecini liberal çatıya olduğunu biliyorum, ama buna rağmen çok olumlu görüyorum, ama "başka bir AB" diyorum. Bu AB sosyalist bir AB filan değil, sosyal bir AB. Yani gene kapitalizm içersinde daha farklı düzenleyici iktisat politikalarına evrilecek bir dünya içersinde yerini alacak bir AB. Bu politikalar açısından da çok ileri bir blok. Dünyanın en ileri bloku şu anda gözlemlediğim kadarıyla AB. O anlamda başka bir AB üzerinden de kendi politikamı üretiyorum. Türkiye'nin sanayileşme politikasında bu neo liberal politikaları umarım bir gün terk ederiz. Ondan sonra yolumuz açıılır.

Yavuz BAYÜLKEN (*Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi*)

Sayın Şule Daldal'a çok teşekkür ediyoruz. Küresel rekabet olayına bir açıklık getirdiler. Liberal model ve Keynes modelini ayrı ayrı ele alarak. Özellikle bizim gibi ülkelerde nasıl gelişme ortaya çıktığını, istihdama nasıl etkileri olduğunu, özellikle ucuz emek ve sosyal güvenlik politikalarını nasıl yok ettiği olayına değindiler. Otomotiv sanayinden de kapasite ve talepleri örnekler vererek dile getirdiler. Şimdi katkılar ve sorular için Salona söz vereceğim.

Mete TÛTÛNCÛ (*Makina Mühendisi*)

Konumuz Avrupa Birliği sürecindeki kırılmalar. Ortak bir sorum var hem Koray hocama hem de sayın Necef hocama. Öncelikle ulusal sanayi politikamız var mı?

Burada ne yazık ki eğitimimizde olsun, savunmamızda olsun, dış ilişkilerde olsun ben bir ulusal politikamız olduğu konusunda olmadığımı üzümlere söylüyorum. Eğer ulusal bir sanayimiz yok ise başkalarının sanayilerine tabi olursunuz. Avrupa Birliği sürecinde bu son kırılma noktalarında yani geçen sene 17 Aralık Katılım Ortaklığı Belgesi ve son olarak da Çerçeve Belgesinde görüldüğü gibi. Bu iki belge de özellikle sonuncu belgede, hatta ek protokolü de geçen yılki belgenin devamı olarak ele alırsak, çok önemli. Türkiye'ye dönük birtakım başka adaylara söz konusu olmayan ek koşullar getirildi.

Bütün bu değerlendirme sorularımı yanıtlarken benim için AB sürecinde en önemli bir kırılma noktası 6 Mart 1995 Gümrük Birliği Anlaşmasıdır. Bu anlaşmanın birtakım olumsuzluklarını sayın Necef hocamız rakamlarla ilgili sunumunda vurguladı. Gümrük Birliği'nin etkilerinin son yılında pırıltılı olarak gösterildiğine ve parlatıldığına inanıyorum.

Bu sene 73-75 milyar dolara ulaşacak ihracatımızda iki ana sektörün bir tanesi tekstil sektörü ki ithal girdilerin %40'ı aştığı yetkililerce ifade edilmektedir. Otomotiv sektöründe ise 13-14 milyar doları bulması bekleniyor. Onda da ithal girdileri % 70'leri aşmıştır.

Bir diğer sorum yine her iki hocama: İstihdamın sıkıntıları değişen koşullarda sadece bizde değil Avrupa Birliği'nde de görüyoruz. Sosyal kurumlar giderek zayıflamaktadır, sendikalar güçsüzleşmektedir. Nasıl artırıabiliriz? Sizin aklınıza gelen başlıca önlemler nelerdir?

Diğer sorum Sayın Ansal hocama;

Diyanete 2004'te 15.600 kadro açılmışken, üniversitelerimizde kadro fukaralığı var. Bu kadrolar kasten AKP İktidarınca verilmemektedir. Şimdi bu koşullar altında bir taraftan da deniyor ki: Gelişmenin, ilerlemenin olmazsa olmazı teknolojidir. Teknolojik gelişmeler olmazsa olmazı bu gelişmelerin. Muhakkak ki vasıflı elemanların yetiştirilmesi lazım. Bugünün gerektirdiği mühendislerimize sahip olması gereken vasıflara, donanımlı bir şekilde yetiştirme şansımız var mı? AR-GE çalışmaları hâlâ milli gelirin binde 6'ları civarında mıdır? İthalatla ilgili bu patlamalara da değinirseniz. Dış ticaret açığı dolayısıyla cari açığı vs. bu yüzden de borç stokumuzun artmasından ötürü bizim yükümüz konusunu değerlendirirseniz sevinirim.

Erdem BİLGİN (*İTÜ Makina 3. sınıf öğrencisi*)

Şule hocam biraz bahsetti ama, üçüncü dünya ülkeleri açısından AB sürecinde ve de ABD ve Japonya açısından bakarsak, AB'deki sosyal ve ekonomik gelişim, üçüncü dünya ülkelerini nasıl etkilemiştir ya da etkilemiş midir? Ben kendi açımdan AB'yi bu 3. dünya ülkeleri bakımından pek de samimi bulmuyorum. Şu da var: Dev güçlerin yükselmesi ve o bekledikleri sosyal ve ekonomik refaha ulaşmaları üçüncü dünya ülkelerini nasıl etkiler, onlara da bir refah getirir mi? ABD, AB içindeki liberallerin sosyal adaletten bahsetmeleri çok da samimi gelmiyor. Amaç mıdır, araç mıdır? Bunu birinci olarak sormak istiyorum. İkinci olarak da dünyadaki tekelleşme sürecini tehlikeli görüyorum kendi açımdan. AB sürecinde Türk ekonomisi bu tekelleşmeden nasıl etkilenir, etkilenir mi? bunların cevaplarını hocalarımdan bekliyorum.

Fatih TOPTAN (*Metaturji Mühendisi*)

Dün bildiğiniz gibi AB ile tarama süreci başladı. Aynı zamanda üniversitelerin bütçesi açıklandı. Tüm üniversite ve bağlı enstitülerin bütçesi yaklaşık 5,2 milyar YTL olarak açıklandı. Oysa ABD'de Enerji Bakanlığının yıllık bütçesi en son 5 milyar dolar. Araştırmacı sayısına baktığımızda; örneğin Almanya'nın araştırmacı sayısınının 20'de biri oranında Türkiye'de araştırmacı var. Bu bağlamda orta vadede en azından AR-GE'de ne gibi bir gelişmeler bekleniyor?

Recep BAKIRTAŞ (*Makina Mühendisi*)

Hacer hocama sormak istiyorum: Türkiye sanayinin teknoloji envanteri belli midir? İkinci sorum, AR-GE harcamalarında Türkiye ile AB ülkelerini kıyaslar mısınız? Sayın Meryem hocama ise, Türkiye'nin AB aşkı Leyla ile Mecnun, Kerem ile Aslı gibi kavuşulamayacak gibi değerlendirilmesini ne derece doğru buluyorsunuz? Sosyal politikaları ulusal olarak değerlendiriyor Avrupa Birliği, mali ve ekonomik politikalara daha çok müdahale ediyor. Sosyal olaya gelince de ülkelerin kendi içinde belirlemesini istiyor Avrupa Birliği üst düzeyde. Bu Avrupa Birliği'nin emperyalist emellerine hizmet etmez mi? Yani sosyal refahı göz ardı ederek tamamen parasal hareketler, rantiyeye ve bir birikimi Avrupa Birliği ülkelerinde sağlayıp diğer ülkelerin fakirleşmesine, sömürünün artmasına neden olmaz mı?

Fatma YÜKSEL (*Makina Mühendisi*)

Ben 9 yaşında bir fabrikada işçilik yapıyordum. Çocuk işçi olmanın ne demek olduğunu bilirim. Bu ülkenin sanayisinde mühendis olarak çalıştım makina kullanmanın ne olduğunu bilirim. 10 küsur yıldır Türkiye sanayisinde akıl satıyorum. Bu sistemlerin de ne durumda olduğunu bilirim. Şurada anlatılan bu bilgi benim hayatımın her alanında kendini var eden şeyler. Dünyanın ve bireylerin çıkmazda olduğunu hissediyordum ama üçünüzün verdiği bilgilerde bu çıkmazı kanıtladım. Meryem hanım kullanılan teknolojinin işsizliği nasıl artırdığını, artan işsizliğin üretilenin tüketilememesi gibi bir kısır döngü oluşturduğunu; Hacer hanımın altyapının sorunlarının üstü yapı olmadan bu iş çıkmazlardan kurtulamama mesajı gibi var olan kısır döngünün ya da kapitalizmin geldiği kısır döngünün ve her bireyin yaşadığı kısır döngünün ne olduğunu anladım. Bu kapitalizmin kısır döngüsü değildir. Bu dünyada yaşayan tüm insanların kendi yaşamlarında yaşadığı bir kısır döngüdür. Eğer bütün sistem kişiyi etkiliyorsa kişi bu sistemlerden payını alır.

Çok teorik konuşmayacağım. Ben eylem adamıyım, eylemlere bakar eylemlerden sonuç çıkarırım. Bütün teorileri eylemlerden sonuçlandırırım. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girip girmemesi Türkiye'nin kısır döngüde tercihinin nerde olacağını benim için çok da bir önemi yok. Sonuçta A'da yer olsa da B'de yer olsa da Türkiye bir yerde var olacak. Son 3 yıldır ben doğru politikanın, doğru duruşun nerede olacağını bilmiyorum. Yerin neresinin doğru yer olduğunun da farkında değilim. Çünkü bir şeye karşı çıkarken bile o şeye hizmet ettiğimizin farkına vardım. Örneğin, üretim talebini artırmak gibi bir söylemle çıkmak kapitalizmin reklam mantığını her noktasına kadar savunmaktan başka bir şey değildir. Kapitalizmin tüketim dinamiklerini artırmaya yönelik bir şeydir. Kapitalizmin tıkanıklığını aşan kapitalizme karşı çıkanlardır aslında. Yani onlar karşı çıkanları bile kendilerinin aleyhine kullanabilecek güçtedirler. O nedenle ben bir şeye karşı çıkmaya karşıyım. Bir taraf olabilirsiniz, hatta diğer tarafa da karşı olabilirsiniz. Nerede olduğunuz değil, beni ilgilendiren tek şey alternatiflerimiz. Ne alternatif sunuyorsunuz? Bu durumun alternatifi ne olmalı? Biz alternatif olarak kendimizi nerede var etmeliyiz? Sanayinin durumu kötü olabilir, kapasite kullanımı şu düzeyde olabilir, eğitim seviyemiz bu olabilir. Peki alternatifimiz nedir? Var mı bir alternatif? Bunu öğrenmek istiyorum.

Tevfik PEKER (*Makina Mühendisleri Odası İstanbul Şube Yönetim Kurulu Başkanı*)

Bizler Makina Mühendisleri Odası olarak her dönem 25 ila 30 arası kongre, kurultay ve sempozyum yapıyoruz. Bu sempozyumların sonuç bildirgelerini kamuoyuna açıklıyoruz. Bizim demokratik yanımız da, kendi meslek alanlarımızdan kalkıp ülke gerçeklerini sorgulamak. Çok yakın bir geçmişte İş Makinaları Sempozyumu yapmıştık, orada şunu gördük: İş makinalarından bir ülkenin kalkınmışlık durumunun tahlilini yapmak mümkün. Şu anda ülkemizde iş makinalarının tamamının yaşlı olduğu ve bu makinaların da 7 yıldan yüksek yaşta olduğu, aynı zamanda ikinci el olarak Avrupa ülkelerinden ülkemize alındığını, sizler gibi orada da bir başka araştırmacı hocalarımız deklare etti. Biz de Makina Mühendisleri Odası olarak Türkiye genelinde bu iş makinalarının durumunu inceledik, korkunç bir gerçek gördük: Avrupa Birliği ülkelerinin elinde 400 bin civarında iş makinası var. Bu 400 bin iş makinasını bizim gibi ülkelere pazarlamak ve satmak istiyorlar.

Neden bunu yapıyorlar? Çünkü daha üst teknolojiye geçmek istiyor artık oranın iş makinaları, inşaat sektörü veya sanayisi. Bu elindeki 400 bin iş makinasını bizlere pazarlayamazlarsa daha üst teknolojiyi yakalayamıyorlar. İşte bizim geri kalmışlık nedenlerimizden biri de bu alt teknolojileri Avrupa Birliği'nden almak. Tekstilde olduğu gibi, yaşlı iş makinaları çöplüğüne döndü ülkemiz. Burada biz kapıyı başa yürüyüşüne devam ederken bize bu makinaları pazarlayanlar o makinaları elden çıkarttıkları için daha üst teknolojinin sahibi olup arayı tazi yarıştı şeklinde açıyorlar. Her geçen gün aramız bu nedenlerle açılıyor. 95'teki Gümrük Birliği'nin ülkemize yaptığı zararlardan bir meslek alanımız penceresindeki görüntüdür bu. Maalesef bu sorunun cevabı, "Bunları engellemek için ne yapmalı?" demek lazım. Ama Türkiye'de 50 yıldır aynı siyasi irade ülkeyi yönettiği için, hep bizler çözümler üretiyoruz. Bizim irademizin dışında başka iradeler var. Bu iradeler ülkemizi pazarlıyorlar, yani artık şeye döndük; bir komisyoncu diğer tarafta da ülkemiz her milimetre karesinin pazarlandığı bir pazarlamacı yönetimler var. Bunlardan aslında kurtulmamız lazım. Sorunun genel cevabı da budur diye düşünüyorum.

Ufuk SELÇUK (*Metaller Mühendisliği Öğrencisi*)

Önümüzdeki 10 yıl içerisinde AB müzakereleri devam ederken, AB'de meydana gelecek olan herhangi bir dağılma Türkiye'yi bu süre içerisinde nasıl etkiler? İlerisi açısından Türkiye'ye etkileri nasıl olur?

Yavuz BAYÜLKEN (*Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi*)

Şimdi konuşmacılara sırayla bu sorular konusunda söz vereceğim. Diğer konuşmacıların sorularına ilişkin söylemek istedikleri varsa, onları da eklemelerini rica ediyorum. Böylelikle bizim tartışmalarımız da bütünleşecek. Ondan sonra özetleyip bitireceğiz.

Salondan

Meryem hocam, konuyla ilgili yabancı sermaye boyutunu da görüşlerine katarsa çok sevinirim.

Toplantının sonuna katılabildim, belki soru sorma hakkım yok, ama konuyla ilgiliyim. Söylemek istediğim şeydu: PS'de bile jeosantrik olarak dünyayı, evreni algılama seferleri geliştiği durumda iktisadi olayları, sosyal olayları veya ulusal ekonomi gibi değerlendirmeleri artık belli kapsamdan bakmak yerine, hem küresel hem de küresel bakışın içerisinde AB sürecini öne çıkarmak bir çelişki gibi görünüyor. Dolayısıyla, tarihte ve iktisatta yaşanan iktisadi olaylar ve krizler, kalkınmış ülkeler, az gelişmiş ülkeler, ülke ekonomisinin küresel ve evrensel ölçekte değerlendirilmesi ve dinamiklerin süreç içerisinde gelişmesi durumunu analiz etmemiz gerekirken, biz bir AB sürecine kapılanma ile bence bilimsel bir teori hatası veya yaklaşım tarzına girmiş oluyoruz. Beyefendi dedi ki: "*Bu biraz daha platonik veya mistik veya kapılanma, bağlanma, kurtuluş, çare arama arayışının ötesine geçmemeli.*" Bu çerçevede de mutlaka özgün değerlendirmeler, yorumlar vardır, fakat ben şunu demek istedim: Kısmi alana geçtiğimizde de genel çözümler yerine, ulusal sorunlarda, iktisadi sorunlarda genel çözümler yerine evrensel, küresel etkileşimler yerine, belli bir alanı almakla bence ülke olarak sosyal felsefi yaklaşımlarda bir eksiklik veya yanlışlık görülüyor gibi geliyor.

Bu toplantı için söylemiyorum. Türkiye'de nereye gitseniz her şeyi AB sürecine göre, AB'ye göre endekslemek, yorumlamak bilim dışı bir yaklaşımdır.

Prof. Dr. Hacer ANSAL (*İTÜ İşletme Fakültesi İşletme Mühendisliği Bölümü*)

Sorulardan başlayayım ve çok kısa cevaplar vererek ilerlemeye çalışacağım. Mete Bey "*Ulusal sanayi politikamız var mı?*" diyor. Kendisi de biliyor herhalde, maalesef

öyle bir politikamız yok, epeydir yok. Yani gariptir ki, 1982'de başlayan Özal döneminde TÜBİTAK bünyesinde bilim ve teknoloji politikaları ekibi çalışma yaptı. Son derece gelişkin bir bilim teknoloji politikaları ortaya koydular 1984. Fakat dönem Özal dönemi, neoliberal politikaların uygulanmaya başladığı dönem. Plana, politikaya inanılmayan bir dönem. Başladığı zaman da böyle bir bilim ve teknoloji politikası ki gerçekten o politikaların belirlenmesi sırasında ben İngiltere'de Sussex Üniversitesindeyken bir ekip geldi -ki, Sussex Üniversitesindeki o birim dünyada en bilinen bir birimdi- çok iyi çalışmalar yaptılar. Ortaya çıkan ürün de son derece iyiydi.

O dönemde yine Kore'de yapılmış bilim ve teknoloji politikalarına baktığımızda, aynı ayarda bazı konularda belki, hatta daha iyi noktalara parmak basılmış olduğunu görüyoruz. Fakat şimdi kime sorsak *"Türkiye'de bilim teknoloji politikası var mı?"* diye, *"Duymadık"* diyorlar. Halbuki var, ama o politika rafta kaldı, hiçbir zaman uygulamaya geçilmedi; bizim sorunumuz burada. Çeşitli zamanlar, çeşitli ekipler, diyelim birtakım politikalar geliştiriyor. Son derece uygun açılardan çalışmalar yapıyor, ama bunlar uygulamaya geçirilemiyor, uygulama alanı bulamıyor. Ortam uygun değil, sistem uygun değil, çünkü dediğimiz gibi 80'lerden bu yana bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de neoliberal ekonomi rüzgarları esiyor. Bu rüzgarlar estiği sürece de bir şey olabileceğini sanmıyorum. Buna inanan insanların olması lazım başta ki, bu tür politikalar hem ortaya çıkarılabilsin, hem de uygulanabilsin.

İnovasyonun önemine değindik. Evet, inovasyon, yani teknoloji üreten bir ülke olmamız gerektiğini hepimiz biliyoruz, ama üniversitemizde mesela Mete beyin dediği gibi büyük bir kadro sıkışıklığı yaşanıyor. *"Üniversitelerden inovasyon yaratacak elemanlar yetişiyor mu, var mı, yetiştirebiliyorlar mı?"* diye sorduğumuzda da hem çok zor, üniversiteler kendini geliştirmekte çok zorluk çekiyor, ben kendimden pay biçeyim, maaşımı yetiştiremediğim için oraya buraya gidip ders vermek zorunda kalıyorum. Öyle araştırma yapmaya da vaktim yok. Bir sürü hoca da aynı şeyi yapıyor, İTÜ'de de durum öyle, devlet üniversitelerindeki herkesin durumu az çok öyle. Ama elimizden geldiği kadar bu yeni gelişmeleri en azından aktarmaya çalışıyoruz öğrencilerimize.

Ben bir şeye değinmek istiyorum. Teknoloji yönetimi, inovasyon yönetimi denen şeyin son derece stratejik bir öneme sahip olduğunu söylüyoruz. Teknoloji yönetimi konusunda yüksek lisans programı açıyoruz, kimsenin de ilgilendiğini görmüyoruz. Ne firmalar tarafından önemseniyor, ne öğrenciler tarafından önemseniyor; herkes

bir NBA modasıdır, ona takıldı gidiyor. Finansman ve pazarlama öğreniyorlar, çünkü para orada. Teknolojinin önemi lafta kalan bir şey olarak kalıyor. Yani üniversitede de az çok elimizden geleni yaptığımız halde pek de rağbet görmüyor bu yaptıklarımız. Bu da son derece umut kırıcı oluyor.

İTÜ'den bir öğrencimiz, "*sosyal adalet araç mı, amaç mı?*" dedi. Özellikle Düzenleme Okulunun bu konuda Şule'nin bahsettiği yaklaşımı sosyal adaletin araç olduğu konusuna ağırlık verir. Yani sosyal adaleti araç olarak görür. Yani tüketim ve üretim dengelemesinde sosyal adaletin sağlanması gerekiyordu, çünkü talebi artırıcı bir etkisi vardı. Bu biraz tek yanlı bakılmış bir Düzenleme Okulunun bakışı, rejimi tanımlayışı ve neden, sonuç ilişkilerini çok tek yanlı ileri sürüyor diye düşünüyorum. İşçi sınıfının mücadelesi bu arada tamamen göz ardı ediliyor. Sosyal refah devletinin ortaya çıkması, evet denge sağlamıştır, ama bu arada da işçi sınıfının inanılmaz bir mücadele vermesi gerekti. O kadar kendiliğinden "*Al canım, biz size bu insan haklarını ya da sosyal refah devletinin haklarını size buyur veriyoruz*" demedi. Bunu gözardı etmemek lazım.

"Orta vadede AR-GE'de nasıl bir gelişme bekleniyor?" diye soruyor Baki bey. Orta vadede AR-GE'ye ayrılan pay açısından çok umut var bir gelişme görmüyorum. O yüzden de orta vadede bir gelişme beklemek çok zor geliyor bana. Özellikle de bu şeylere inanmayan politikalar devam ettiği sürece de bir yere gidemeyiz, mümkün değil.

Recep bey, "*Türkiye'de teknoloji envanteri çıkarılmış mıdır?*" diyor. Sanayi ve teknoloji envanteri, DİE tarafından çıkarılmaya çalışıldı. Çok ciddi de bir çalışma yapıldı da biz mi bilmiyoruz. Yani o envanter nedir, nerede, hangi sektörde ne vardır, iş makinalarının yaşı nedir, nereden nereye geldik, yıllar itibarıyla bu nasıl değişiyor? En azından İstanbul'daki üniversitelerden bu bilgilere uzanmak çok zor. Firma bazında DİE tarafından yürütülmüş çok iyi çalışmalar var. Bunu biliyoruz, ama o firma bazındaki bilgilere ulaşmak zaten mümkün değil, yasak. Gidip çok iyi ilişkiler kurarak, DİE'nin içine çadır kurup, hiçbir şekilde dışarıya çıkmadan, bu tür hassasiyetleri çok iyi anlıyorum, ama bazı insanlara açılıyor bu bilgiler, bazı insanlara açılmıyor. Hele İstanbul'da oturup da, İstanbul Üniversitesinde, İstanbul'daki üniversitelerde çalışan birileri olarak, oraya gidip bu tür çalışmaları yapma imkanımız yok. Bunu da diyeyim, başka bir eleştiri olarak alabilirsiniz.

AR-GE harcamalarında AB ile Türkiye kıyaslaması, dünya kıyaslaması çok yapıldığı şeyler var, yıllık ne kadar AR-GE'ye ayrılıyor? Bizde % 0,5, % 0,2 hedefleniyor senelerdir, ama o % 0,2'yi de bir türlü tutturamıyoruz. Diğer taraftan Japonya'nın % 2 gibi bir yatırımı olduğunu biliyoruz. Çok farklı, yani bizde olmuyor bu tür şeyler. Ciddi boyutlarda AR-GE yatırımı yapılırken, bu bizde yok. Dediğim gibi hep teknoloji transferiyle işi idare etmeye çalışıyoruz. Firmaların da AR-GE'ye yatıracakları herhangi bir kaynağı olmuyor, onların da öyle bir derdi yok. Hükümet firmaları zorlayamaz o anlamda. Evet, yani AR-GE harcamaları açısından da durumumuz bu.

Fatma hanım bireysel çıkmazlardan bahsetti, hepimiz aynı çıkmazlar içindeyiz herhalde. Yalnız "*karşı çıkmaya da karşıyım*" dedi, ben karşı çıkmaya karşı değilim. Belki bazı insanların dinozor dediği, bazı insanların Don Kişot'luk şeyi yapmaya devam etmekte yarar var diye düşünüyorum. Alternatifimiz ne? Herkesin kendi alternatifi var. Yani muhalefet yapmak çok daha kolay, biraz politik, siyasi açıdan cevap vermeye çalışacağım "*Alternatif ne?*" sorusuna. Bir siyasi parti ya da bir siyasi oluşum ortaya çıkarılmaya çalışıldığında, benim çeşitli o kuruluş aşamalarında bulunduğum en azından bir tanesinde, içinde olduğum bir süreç var. O zaman da söyledim, muhalefeti bir araya getirerek bir şeyler yapmak, eğer iktidar hedefleniyorsa mümkün değil. Muhalefet, herkes muhalif, herkes bir yerinden sisteme muhalif. Ama o muhalifleri bir araya getirerek, ondan sonra bir yere alternatif üretme aşamasına gelince bir yere gidilmiyor, çünkü herkesin alternatifi farklı. Alternatifler etrafında belki anlaşarak bir yerlere gitmek söz konusu. Alternatif üretmek kolay bir şey değil. Yani biliyorsunuz, sosyalizmde doktrin olarak kapitalizme karşı çıkararak, kapitalizmin eleştirisinden çıkarılmıştır, ama "*Sosyalizm nedir, nasıl olacaktır, nasıl olacak, nasıl yapılacaktır, nasıl sosyalist bir topluma ulaşılacaktır?*" konusu çok büyük tartışmalar açtı, Sovyetler Birliği'nde çok ilginç tartışmalar açtı. Farklı bakış açıları ortaya çıktı, Stalinizm aldı başını gitti, sonra da sonucunu biliyoruz. Dolayısıyla, alternatif konusu çok önemli. Çok çok kafa yormak gerekiyor ve o alternatifler etrafında birtakım oluşumlar düşünmek gerekiyor. Bu tabii siyasi bir cevap oldu herhalde, ama başka cevap da olduğunu sanmıyorum. Başka birisi "*Benim alternatifim var*" diyorsa, kendine özgü alternatifi vardır.

Fatma YÜKSEL (*Makina Mühendisi*)

Bireysel alternatif dünya alternatifinizle uyuşmuyorsa, çökmeye mahkûmdur. Ama dünyayı anlarken çabamız alternatif dünya tanımına yönelik bir şey koyabilmektir.

"Bu dünya tukaka" diyebiliriz. Çalıştığımız her ortamı beğenmeyebiliriz, reddedebiliriz. Alternatifi yoksa neye göre reddettiğimizi tanımlamıyorsa, bu reddediş anlamını kaybeder. Zaten reddederken bir alternatifiniz var. Eleştirirken bile alternatifiniz var.

Bence bir şeyin eleştirisini yapabilmek, daha üst düzeyden bakabilme becerisidir. Daha üst düzeyden bakabilmenin de bir alternatifi olmak zorundadır. Sosyalizm, kapitalizme tepeden bakabildiği için eleştirisini yapabildi ve alternatif olarak kendini sundu. Kapitalizmin içinde karşı çıkışlar ya da reddedişler sosyalizmi doğurmaz. Babamıza karşı çıkmamız, babamıza benzemeyeceğimiz anlamına gelmez. Annemize karşı çıkmamız, onu reddettiğimiz anlamına gelmez. Bakarsanız, karşı çıktıklarımıza benzermişizdir. Bu da benim fark edişimle ilgili bir şey. Ben sistem eleştirisi yaparken sisteme ne kadar benzediğimi, hatta benzemeyi bırakın, sistemin kurbanı olduğunu fark etmiş birisiyim. Alternatifiniz yoksa, bu sistem sizi öyle öğütür ki, sisteme ne kadar karşı çıkıyorum diye bağırın, o karşı çıkış, kurban oluyorum karşı çıkışından öteye bir karşı çıkış olamaz. O yüzden karşı çıkmak akıllı, ayakları sağlam, yere basan alternatifli bir süreçtir. Alternatifi olmadan her türlü karşı çıkışa ben karşıyım.

Prof. Dr. Hacer ANSAL (*İTÜ İşletme Fakültesi İşletme Mühendisliği Bölümü*)

Yok, reddederken alternatifimiz olmuyor. Bir sürü insan reddediyor, bir araya geliyorlar, alternatif üretmeye gelince işler çok zorlaşıyor. Hep böyle oldu.

Fatma hanımla genel anlamda anlaşıyoruz da, alternatifin tanımını galiba farklı algılıyoruz. Yani çok fazla detaya girip vaktinizi almak istemiyorum. Tabii ki alternatif şart, bir yere gideceksek alternatif üretmek zorundayız, bu yadsınamaz bir gerçek. Ama o alternatif nedir? Detaylandırmaya başladığında zaten sorunlar çıkıyor diye düşünüyorum.

Yavuz BAYÜLKEN (*Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi*)

Alternatifler konusunda şöyle bir yaklaşım da var: "Biz alternatif sunmak zorunda değiliz. Çünkü alternatif sunduğumuz zaman bunu gerçekleştirme erkinde değiliz. Dolayısıyla bizi yönetenlerin alternatif sunup, bu şeye karşı mücadele etmeleri gerekiyor" diye de bir görüş var. "Ben söylüyorum, eleştiririm, ama alternatif sunmak zorunda da değilim. Çünkü bunu gerçekleştirme durumunda

değilim. Bırakalım, yöneticiler bunun alternatiflerini sunup gerçekleştirsinler" diye de bir görüş var.

Prof. Dr. Hacer ANSAL (*İTÜ İşletme Fakültesi İşletme Mühendisliği Bölümü*)

Benim sorulan sorulara cevabım bu kadar olacak. Şule'nin anlattığı bazı şeyleri belki ben yanlış anlamış olabilirim. Emin değilim. Fordizmle postfordist dediğimiz ya da başka isimlerle de adlandırılıyor. Özellikle Japon yalın üretimine çok iyi şeyler atfediyor Şule. Altyapıyla üstyapıyı gerçekten karıştırmamak lazım. Fordizmin son derece, işçiyi nasıl kullandığını biliyoruz vs. Fordizmin ürettiği produktivite artışı ve ona bağlı çıkan işçi sınıfı mücadelesiyle sosyal refah devleti ortaya çıkmıştır. Sosyal refah devleti döneminde Fordizm vardı. Tamam, çok katı bir sistemdi. Şule'nin o anlamda söyledikleri tabii ki doğru, ama "*Fordizm kaliteli ürün yapamaz*" deyimine de karşıyım. Kaliteli ürün de yapmış. İşte 1900'lerin başından itibaren Fordizm gelişmiş ve produktiviteyi artırıyor. Şunu yapıyor: Çok büyük hacimlerde standart ürün üretiyor. Mal çeşitlemesine gidilemiyor, çünkü çok katı bir yapısı var. Kaliteli ürün basbayağı üretiyor, ama bunu hatalı ürünle birlikte yapıyor. Yani israfa açık, çok fazla hata yapan bir sistem, bu evet doğru, ama çok akademik tartışmaya dönmesini de istemiyorum. "*Fordizmle kaliteli ürün üretilemez*" şeyini yanlış buluyorum.

Japon sisteminin başarılarını anlattı Şule. Evet, yalın üretim denen şey, gerçekten başarı. Başarı kimin için başarı? Kapitalizm için başarı. Yani yönetim açısından, firma bazında bu işlerin yürütülmesi açısından başarı olarak nitelendirdiğimiz şey, yöneticiler açısından başarılı. İşçilerin durumuna baktığımızda hiç de başarılı değil. Japonya'daki işçilerin durumu inatılmaz bir durum. Zaten orda liberalizm hüküm sürdü. Sosyal refah devleti Japonya'ya uğramadı hiçbir zaman. Bu sayede zaten liberalizm sayesinde başarılı oldu yalın üretim denen sistem de. Japonya ancak liberalizm sayesinde yalın üretimi geliştirdi ve başarıya kavuştu. "*Liberalizm üst yapı bozuk başarıya ulaşamaz*" gibi şeyler söylediğini sanıyorum Şule'nin, o yüzden de çok büyük bir çelişki var anlattıklarında. Japon sistemini liberalizmin dışında düşünmek yanlış zaten. Bizatihi kendisi liberalizmin Japon sistemini üretmiştir. Bunun için Türkiye'de özellikle Japon üretim sistemini transfer etmeye çalışan işveren kesimi, liberal sistemi de getirmek istiyorlar. Mesela en basiti işkolu sendikacılığında işyeri sendikacılığına geçirilmesini şart koşuyorlar. Şart görüyorlar gerçekten de yalın üretim gelecekte

Türkiye'deki firmalara, sendikacılığın da ortadan kaldırılması lazım, başka şekilde başarılı olamaz. Başarı kimin açısından, buna çok dikkat etmek lazım. Yönetim açısından, işveren açısından başarıdır.

Prof. Dr. Meryem KORAY (*YTÜ İİBF Siyaset Bilmi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü*)

AB ile ilgili izleyicilerden gelen epeyce soru var. Ben bütün olarak AB ile ilgili cevap vereyim. Yani AB'nin kırılma noktasından, AB'nin emperyalist olma özelliklerinden, üçüncü dünya ülkeleri açısından anlamından vs. bu tarama sürecinde Türkiye'ye etkilerinden hepsini bütün olarak. Dolayısıyla şöyle söylemek mümkün: AB'ye yeryüzü gerçeği var. Yeryüzü gerçeğinde ulusal devletler var. Ulusal devletlerin de Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı sırasında sömürgeciliğin yavaş yavaş ortadan kalkması ve sömürge ülkelerinde de ulusal devlet ile milliyetçi akımların ortaya çıkması... 200'ün üstünde ulusal devlet.. 200'ün üstünde ulusal devletin de işte doğu-batı, kuzey-güney gibi gelişmiş ülke, az gelişmiş ülke, gelişmekte olan ülke gibi sınıflandırmaları var. Böyle bir dünya gerçeği içersinde Avrupa'yı nereye koyarsınız?. Yani bugüne kadar olan konumuyla birinci sorumuz bu.

Birinci sorumuza ben kendi adıma baktığım zaman Avrupa'yı, Avrupa Birliğini de oluşturan üyeleri farklı bir yere koyuyorum. Gerçekten orada da Hacer gibi düşünüyorum. Onlar kendilerine özgü tarihsel deneyimler nedeniyle farklı bir model ortaya çıkardılar ve bu modeli hiç küçümsememek yanlısıyım. Şu nedenle küçümsememek yanlısıyım. Zaman zaman bunu çok tartışıyoruz. Türkiye'deki arkadaşlarımız da bu modeli kapitalizmin üstünü örten, kapitalizmin devamını sağlayan hasbelkader bir model ya da Doğu Bloku ülkelerinin karşısında zorunlu olarak Avrupa'nın seçtiği model, Düzenleme Okulu gibi talebin yükseltilmesi açısından verilen birtakım tavizler ve harcamalar gibi çeşitli yorumları yapıyorlar. Ben bunun bir tarihin yadsınması, inkarı olduğunu düşünüyorum ve işçi sınıfının mücadelesinin küçümsenmesi olarak görüyorum. Eğer bunu benzer bir şekilde neden bir başka kapitalist ülke, örneğin ABD ya da Japonya'da tekrarlanmadı sorusunun bu açıklamalarda bir yanıtı yok. Onlarda benzer kapitalist bir ekonomiye sahipler. Onlar da aynı eğer kaygılırsa, bu kaygılara sahipler. Ama onlarda bu model ortaya çıkmıyor. O halde bu modelin ortaya çıkmasının kendine özgü koşullardan ileri geldiğini kabul etmek gerekiyor.

Bu koşullarda gerçekten 1800'lü yıllarda 1900'lü yılların başında güçlü bir emek

mücadelesinin ortaya çıkması ve çok önemli bir şey, emek mücadelesinin sadece sendikal mücadele olarak kalmayıp siyasallaşması meselesi önemli. Burada gerçekten emek, kurduğu partilerle, desteklediği partilerle vesaire neyse toplumsal bir güç konumuna gelmiştir. Benim hani tırnak içinde güç dengesi dediğim olay bu. Toplumsal ve siyasal anlamda kendin siyasal olarak ifade etme, muhalefet ya da iktidara gelme gücü açısından göreceli olarak bir eşit denge oluşturulduğu için bu denge siyaseti ve siyasetin ürettiği çıktıları etkilemiştir. Model bunun üzerine model özelliğini kazanmıştır. O nedenle tarihsel bir olgudur, sosyal bir olgudur, siyasal bir olgudur.

Bu modeli, eğer ben bugün baktığım zaman yine hâlâ referans olarak, Marksistlerin de yaklaşık olarak bugün işçi sınıfının kazanımları dediğimiz zaman ya da efendim, sosyal refahtan söz ettiğimiz zaman referans olarak verdikleri yerler bu ülkeler. Başka bir referans noktası yok. Başka bir referans noktası hayalde olabilir, ama henüz uygulama açısından başka bir referans noktası yok. Dolayısıyla burada yapılmış, kazanılmış başarılar söz konusu. Sadece bazıları da diyor ki, *"Evet belki de öyleydi, ama şimdi zaten bu küreselleşme karşısında ciddi olarak geriliyor. Dolayısıyla artık bundan zaten umut kesilmesi gerekiyor"*. Buna da benim cevabım şöyle: Bir kere her şeyden evvel bunun o koşulları oluşturduğu ve dünyanın hiçbir yerinde bölgesinde tekrarlanmış, kendine özgü bir model ve bu modelin siyasal bir çıktı olduğunu kabul edelim. Refah devleti kendi başına incelenemez. Refah devleti siyasal bir üründür. Başka bir yerde de tekrarlanması için yine benzer siyasal koşulların oluşturulması gerekmektedir. Bu anlamda Avrupa'nın kendine özgü bir modeli var. Bu modelin bugün karşılaştığı sıkıntılar var. Bu sıkıntıları aşacak mı, aşamayacak mı, gerileyecek mi, model mi kendini var edecek, model ortadan mı kalkacak soruları sorulabilir. Çünkü bugün ulusal sınırlar içerisinde, ulusal egemenlik alanı içinde ve ulusun bu nedenle oldukça dışa kapalı bir ekonomi politikası uygulandığı dönemde, ekonomi ve sosyal politikaları bitirdiği bir dönemde, bunu hayata geçirmek; yani siyasetin ekonomik verimlilik kadar sosyal dayanışmayı devam ettirecek politikası üretmek mümkündür.

Şimdi değişen şey, AB açısından da AB'nin 1957'de kurulmasına, bu dönemde AB var ama sosyal politikalar hâlâ ulusal düzeyde belirleniyor ve ekonomi bugünkü gibi AB düzeyine yani ekonomik ve parasal birlik anlamında geçmiş değil ve dünya konjonktürü açısından da bu ülkeler dünyada yükselen Japonya gibi bizim gibi yeni endüstrileşmesi olan ülkelerin rekabeti karşısında değiller bugünkü koşullarda.

Dolayısıyla ulusal ekonomi, ulusal sosyal politika, bunu sürdürmek imkanı var. Şimdi koşulların değiştiğini o yüzden görüyorum ve bu nedenle de ne olacağı sorusunu hep soruyorum. Cevabı çeşitli biçimlerde olabilir. Şimdi bu nokta, değişen dış konjonktür küreselleşme yani benim kendime göre kapitalizmin küreselleşmesi olarak nitelendiriyorum. Bir yazımda ben buna, "reel küreselleşme" dedim. Biraz sonra söyleyeceğim alternatif arayışı ile ilgili olarak benim birtakım nacizane düşüncelerim var, ama tabii bu benim düşüncem.

Reel küreselleşme, reel piyasa, reel şey diye de nitelendiriyorum bunları. Çünkü bunlar benim yine kendime göre ben küreselleşen bir dünyadan vazgeçmek istemiyorum. Benim için farklı bir küreselleşen dünya var. Yani hukukuyla, adaletiyle, eşitliğiyle, özgürlüğüyle vs. Dolayısıyla başlı başına küreselleşmeye ben karşı değilim, olamam da. Bırakınız bir vaka olmasını, durdurma gücümüzün olmadığını biliyoruz aynı zamanda. Ben tek bir yeryüzü ve tek bir insanlığın anlaşıldığı dünyayı hayal ediyorum. Başka bir dünya derken örneğin tarifim bunun üzerine kurulu. Dolayısıyla ben o zaman bugün yaşadığımızı bir sıfatla adlandırmak durumundayım. Sadece küreselleşme diyemem. Ya "*bugünkü küreselleşme*" diyorum, ya "*kapitalizmin küreselleşmesi*" diyorum. Bu arada iletişim gibi, teknoloji gibi, hukuk gibi oralarda da küreselleşme yaşandığı için bunu da reel küreselleşme olarak adlandırıyorum. Aynen Doğu Bloku ikilisinde yaşanan sosyalizmin reel sosyalizm olarak adlandırılması gibi. Nasıl bizim sosyalizm beklentimizi ve umudumu tümüyle ortadan kaldırmamak adına ona reel diye bir sıfat taktıysak, bugünkü küreselleşmeye böyle bir sıfatla yaklaşmamızın kendi adıma doğru olduğunu söylüyorum; bunu bir makalemde de yazdım. Dolayısıyla, bu işte belirli bir kırılma noktası yaşıyor.

AB içinde, Avrupa Birliği üyeleri içinde, bütün dünya ülkeleri içinde küreselleşmenin meydana getirdiği sorunların tartışıldığı bölge Avrupa. Çünkü Avrupa'nın modeliyle bu küreselleşme sürecinin dayatmaları arasında ciddi zıtlık var. Ekonomi ve sosyal politikanın ayrılması bir zıtlık, bugünkü küreselleşmenin yaptığı en önemli şey nedir? Ekonomik kurallar, öncelikler her şeyi belirler. Bugün ciddi bir şekilde bunu da söylüyorum, yine alternatiften söz edeceğim. Yaşadığımız döneme "*kapitalizm uygarlığı*" diyorum. "*İmparatorluk*" diye bir kitabı vardır Hardt ve Negri'nin, orada kapitalizmi yaşanan bugünkü şeyi gerçekten merkezi olmayan muğlak ve hiçbir şeyi dışarıda bırakmayan bir imparatorluk olarak nitelendirir. Peki "*Neyin imparatorluğu?*" dediğimiz zaman, bana bu kapitalist mantığın imparatorluğu olarak

geliyor. Yani nedir o kapitalist mantık? İşte bu klasik iktisat kuramı içersinde kabul edilen varsayımlar; yani birey akılcı ve çıkarıcı bir bireydir.

Öte yandan arz ve talep vardır. Arz talebini, talep arzını oluşturur. Kıtık diye bir şey vardır. İhtiyaçlarımız sonsuzdur, ama kaynaklarımız yetersizdir. Dolayısıyla en başta da sermaye yetersizdir. O yüzden en önemli şey de sermayedir diye alıyor bizi koyuyor. *"Dünyanın verileri, ilkeleri ve doğruları bunlar, bunun üzerine kurun"* diyor dünyanızı. Siyasetinizi, toplumunuzu, kültürünüzü, gündelik yaşamınızı bunun üzerine kurun. Ashında sizin kendinizi rahatsız hissetmeniz bir yerde nedeni bu. Çünkü hepimiz de televizyonu ile bütün iletişim araçlarıyla bu dünyanın verili düzeni kurulmuş bilgileri, kavramları ile konuşuyoruz; bu kavramlarla bunu anlatabiliyoruz. Bunun karşısında işte bir sosyalist dünya ve onun şeyleri özellikle bugün hem ihtiyaçlarımızla çok uyuşmuyor, hem birtakım hayal kırıklıklarımız var. Dolayısıyla alternatif bulmakta zorlanıyoruz. Hepimiz bu yüzden bu düzenin, uygarlığın, bu düşünce sisteminin birer insanı haline geliyoruz. Böyle bir uygarlık içinde yani kapitalizm kendini o yüzden güzel bir laf vardır: *"Kapitalizmin gerçekten toplumsallaştığı dönem bugün"*. Yani ne demek? Artık gerçekten bütün toplumsal sistemi etki altına aldığı dönemi bugün yaşıyoruz. Eskiden sadece ekonomik bir üstünlük, emek sermaye ilişkisi olarak daha çok yaşarken bugün bütün hayatımızı belirleyen ideolojik, toplumsal, siyasal düzen, sistem olarak yaşıyoruz. O zaman tabii ki bizi bu kadar belirleyen sistemi hem adını doğru koymak hem de birtakım ciddi tartışmalar yapmak gerekir. Örneğin, ben buradan yola çıkarak, *"anti kapitalist miyim?"* deseniz, ona biraz *"Evet, anti kapitalistsin"* diye cevap vermem. Bu o kadar kolay bir cevap değil. Yine neyse orada bir şeyler söylemeye çalışacağım.

Sermaye birikimi gibi bugün sermaye küresel düzeyde birikiyor, bu bir yeni evre. Ama bunun gibi bu birikim düzeyi içerisinde ideolojimiz de, yaşam biçimimiz de, kültürümüz de bu düzeyde yeniden biçimleniyor. Bu nedenle de oldukça tehlikeli kapsayıcı bir olay karşısındayız. Bu olgu kapitalizmi kendi bölgesinde ve ulusal sistemi içinde oldukça sosyalleştirmiş. Bakın, serbest piyasa ekonomisi, sosyal piyasa ekonomisi sıfatını taşıyor Avrupa Birliği'nde çoğu zaman. Bugün reddedilen Anayasasına bakın, sosyal piyasa ekonomisi kavramı geçer, tam istihdam kavramı geçer, aynı şekilde *"esneklik kadar güvence önemlidir"* diye kavramlar geçer. Bunlar nedir? Çok düzeyli tartışıldı bu anayasa. Hani alt akım dediğim gibi bugünkü liberalleşmeye karşı olan akımın getirdiği bazı izler götürür bu Anayasada. İşte sorun bu. Bunu *"küreselleşeyim"* derken, *"rekabet gücümü artırayım"* derken, bu tür değerleri

iddia eden sistemi, toplumu, anlayışı ve 25-30 yıldır uygulamış, halka benimsetmiş bunlarla karşı karşıya geliyor. Bu karşılaşmanın yaşandığı bir kırılma noktası. Buna nasıl cevap vereceğini bilmiyorum. Eğer halkları dinlerse, halklarına sorarsa, buradan öyle o kadar liberalleşerek çıkamayacak. Ama yok hayır, politikacılarını dinlerse ve ABD'nin rekabeti çok önemli olarak hep önünde olursa, burada bunlardan uzaklaşarak cevap verecek. Şimdi yalpalıyor, ne "A" diyor ne "B" diyor. Bu yüzden idareci politikalar güdüyor. Bekliyor ki zaman içersinde daha netleşebilsin veya daha doğru politikalar uygulayabilsin. Bu açıdan kendisi de ciddi sıkıntılar içerisinde. Çok etkili, çok değişkenli, çok tartışmalı bir dönem. Bu kavşak ya da kırılma noktasından nasıl çıkacağımı ise ben de bilmiyorum; onların da bildiğini zannetmiyorum.

Üçüncü dünya ülkeleri veya bizim gibi ülkeler için bu ne anlama geliyor? Bu şu anlama geliyor: Bir model varsa karşınızda, sizde bir şeyleri iddia ediyorsanız ya da istiyorsanız, o model ne yapıldığı, nasıl yapıldığı konusunda yardımcı olabilir. AB özellikle kendi büyüme sürecinde ise -bu modelinden bugüne kadar pek vazgeçmedi, tümüyle değil, tek vazgeçmedi- eğer vazgeçmeden sürdürürse, büyürken, genişlerken kendisinden de vazgeçmediği için genişlediği alanlara toplumsal refah anlayışını götürme şansı var, ama becerecek mi, beceremeyecek mi bilmiyorum. Kendinden farklı ülkeleri içine aldıkça, yani sosyal ekonomik gelişmişlik açısından bugün olduğu gibi Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri gibi, onları içine aldıkça bunu becerebileceği konusunda ciddi kuşkuvar. Bu kuşkuvar yeni projeksiyonlara yol açıyor. AB'de kendi kendine "Ne olacak acaba 2010 yılında, 2020 yılında?" diye soruyor. Yani biz Türkiye'yi konuşuyoruz, AB'de kendini konuşuyor. "Ne olacak?" diye soruyor, çeşitli senaryolar yazılıyor. Bu senaryoların içerisine bazı üçlü senaryo, bazen beşli, bir sürü senaryonun projeksiyonu içinde 3'ünü söyleyebiliriz. Bir tanesi, gerçekten sadece ekonomik işbirliği olarak devam edecek, o zaman refah adacıları olarak kendi içinde "*kendi kendini ABD ve bizden gelen rekabete karşı nasıl koruyacağım?*" derdine düşecek. Bunu becerecek mi, beceremeyecek mi yine bilmiyoruz.

İkinci alternatif, "*bu refah adacılarını koruyup koruyamayacağını bilmiyor, ama en azından diğer ülkelerin getirdiği eşitsizlikleri başımızdan defederse, biraz daha var olabiliriz, kendi refah düzeyimizi koruruz*" beklentisi var. Bu anlamda da sadece ekonomik bir işbirliği olarak devam eder, bunun dışında başka bir şey geçemez.

İkinci olarak ise biz bu sosyal eşitsizlikleri de yavaş yavaş, işte sindirme dedikleri

olay bu, yani bir yandan kendi büyümelerini sürdürecekler, bir yandan modellerini koruyacaklar, bu modellerini korurken de sosyo ekonomik anlamda farklı ülkeleri de yavaş yavaş destekleyerek, yavaş yavaş eşitsizlikleri azaltacaklar. Bu tabii en iyimser beklenti, ama hayata geçmesi oldukça zor. AB küresel bir güç olmak istiyorsa, önce bu bölgesel bütünleşmesini tamamlaması gerek. Bu bakımdan da uzun vade için en tercih edilen yol bu. Çünkü 15 ya da 25 üyeli bir adacık olarak refah bile kalsa, yani ABD karşısına, Japonya karşısına veya Çin karşısında, ne olabilir ki? Dolayısıyla küresel bir iddiası varsa, bölgesel genişlemesini ve gücünü sürdürmesi gerek, yani politik ve stratejik anlamda aslında istediği şey bu genişlemeyi içine alarak sindirerek sürdürmek, ama yapacak mı bilmiyorum.

Üçüncü ise, bunlardan ikisi arasında bir yol öneriyorlar. O da *"Evet, küresel anlamda bir iddiamız var. Onu sürdürmek istiyoruz, ama bu kadar da eşitsizlikleri kolay sindirmemiz mümkün değil"* Ne yapalım. Joschkd Fiesher'in 2000 yılında ilan ettiği ve sonra çok da tartışılan, hâlâ da tartışılacak olan o çifte vitesli ya da çok vitesli büyüme meselesi, bütünleşme meselesi. Yani birbirine benzer o refah adacığında olduğu ülkeler biraz daha siyasal açıdan bütünleşirler, daha ortak bir siyasal ya da sosyal yapı oluştururlar, bir yerde içinde kalanlar ise ekonomik bütünleşmeyle -imtiyazlı ortaklık da aslında o anlama geliyor- o biçimde kalırlar, ama onlar da kendi içinde gelişmelerini sürdürdükçe, bu ortadaki, merkezdeki bütünleşmeye katılırlar. *"O bütünleşmeyi biz açık bırakırız. Bugün bunu yaptık, bitti"* değil, her zaman yeni katılımlara açık olur, ama bazı kriterler koyarız diye. Benim kendi adıma gördüğüm en gerçekçi çözüm bu. Bu bizim hoşumuza gidebilir, gitmeyebilir, ama onların ihtiyaçlarıyla yeni katılan ülkelerin farklılıkları eğer Avrupa Birliği büyük bir küresel güç olmak istiyorsa, böyle bir farklı bütünleşme aşamalarını düşündürüyor, yani *"gerçekçi kılıyor"* diyebilirim.

O nedenle eğer bu böyle bir model olarak varlığını sürdürürse, -se'li konuşuyorum- bu bütünleşme sürecinden bundan vazgeçmezse, en azından bizim *"1945 ile 75 arası Avrupa şöyleydi, Avrupa böyleydi"* diye anlattığımız referans noktası varlığını koruyacak, bu varlık küreselleşme için de bir alternatif olabilecek. Pekâlâ böyle de bölgeselleşebiliyor, küreselleşebiliyor, ABD gibi ille *"Irak'a gir, başını tepele"* olmayabiliyor denebilecek. Dolayısıyla, bir lider olmasa bile, bir model olma özelliğini koruyacak ve hem bir umut olarak varlığını sürdüreceği için de bir anlamı olacak diye düşünüyorum. Ama içine giren bizim gibi ülkeler için o modele yaklaşmanın bayağı ciddi zaman alacağı ve çaba isteyen bir şey olduğu çok açık.

AB gerçekten bu anlamda eğer daha öne alırsa ciddi küresel güç ve model olmayı, - bir yazımda da yazdığım gibi- geçmişte İkinci Dünya Savaşı sonrası nasıl Amerika onu Marshall yardımlarıyla o sefalet koşullarından çıkardıysa, AB ve zengin ülkeler elini cebine atmalı ve bu zengin ülkelerin daha olumsuz ülkelerin koşullarını düzeltmek için yardımda bulunma, finansal destekte bulunma -daha yüksek paralarda, bugün AB bütçesi buna yetmez. AB bütçesi hiçbir şey değil, hele ülke arttıkça, ihtiyaç arttıkça hiçbir anlama gelmez- böyle bir şey yapması lazım, bu tabii ki inanılmaz zengin ülkelere dokunan bir şey. Yapar mı, yapmaz mı bilmiyorum. Bunu hem dış koşullar, hem kendi içindeki tartışmalar, kendi halkının seçimleri, o 10 ülkenin AB'de karar organlarında neler yapacağı, yapabileceği gibi bir sürü değişken belirleyecek, ama orada hâlâ bir olasılık var. Olasılık gerçekleşir mi gerçekleşmez mi, bunu bilmiyorum.

Bizim bu anlamda AB'ye bakarken, ilk sorum neydi? AB ne? AB çok güzide bir varlık. Neresinden tutarsanız, orasından tarif edebileceğiniz bir varlık. O yüzden ona emperyalist bir güç de diyebilirsiniz. Haklısınız, hiçbir itirazım yok, çünkü bugünkü küreselleşme sürecinin arkasında bir, küresel sermaye var; iki, ulusal devletler var. Çünkü onlar bu küreselleşmenin getirdiği meyveleri toplamakta. Bugünkü sistem bu şekilde çalışıyor. Dolayısıyla, baktığımız zaman Fransa'sı, Almanya'sı, İtalya'sıyla vesairesiyle küreselleşmenin arkasında bunları görüyoruz. Ama AB aynı zamanda orada bir yüzüyle bu, öbür yüzüyle küreselleşmeye alternatif arayan bir güç. Baktığımız zaman deklarasyonlarımızın uluslararası ilişkiler açısından en azından niyet olarak daha adil bir bölüşüm, daha adil bir dünya; örneğin Lachen Bildirisinde bunu açıkça söylüyor. *"Küreselleşme yalnız zengin ülkelere yaramamalı. Az gelişmiş, fakir ülkelere de olumlu sonuçlar üretebilecek bir biçimde dönüştürülmeli"* diyor. Ülkeler arasında da farklılıklar var. İsveç diyelim ki, bu anlamda daha bir bölüşümden yana daha fazla para harcamasına razılar, İngiltere *"Bana ne"* diyebiliyor. Ülkeler arası farklılıklar var, komisyonla, konseyle, parlamento arasında fark var. Örneğin parlamento bu anlamda, özellikle diyelim ki sosyalist üyeleriyle çok daha fazla yardım edici bir grupken, konsey, politikacılar kendi halklarına seçim nedeniyle hesap vermek zorunda oldukları için böyle bir verici pozisyonda olmuyorlar. İşte bunu da bilmiyoruz, AB emperyalist olmayı mı tercih edecek, yoksa kendi içinde yaşamış olduğu sosyalleşmiş kapitalizmi dünyada da tekrarlanabilmesi açısından daha farklı bir rol oynaması noktasına mı gelecek? Bunu da bilmiyoruz, ama ben kendi adıma bu reel

dünyanın baktığım zaman karşımda bu reel dünya olarak görece, daha tercih edilebilir çıktılar, üretmiş bir model görüyorum. Bu modelin ciddiye alınıp da, *"Neden benim gibi ülkelerde gerçekleşmiyor?"* veya gerçekleşmesi sorusunu bir hak olarak ileri sürmenin bir şeyler kazandıracacağını düşünüyorum. Yani bu aynı zamanda benim stratejim olmalı diye düşünüyorum. *"AB, eğer sen dürütsen, sen gerçekten birtakım iddialarda bulunuyorsan, bu iddialarını hayata geçirmek için bu genişleme sürecinde benzer imkanları, hakları vs. benim gibi ülkelere sağlamalısın. Aksi halde senin zaten başka bir çekim gücün yok"* diyebilmeliyim. AB içinde de bunu diyen insanlar var. Sendikalar vs. ya da başka birtakım sol görüş onlarla bütünleşmeliyim. Ben işverenlerin AB'si, sermayenin AB'si değil, benim AB'em bu tür düşünceleri iddia edenlerin AB'si olmalı. Ama orada bunlar var, dolayısıyla nasıl vazgeçeyim ki ben bundan? Seçimim bu yüzden ne reddetmek, ne kabul etmek, seçici bir algılamayla AB'yi bana göre tarif etmek ve bunu istemek.

Bunu söyleyen öyle güzel yazılar var ki, diyorlar ki: *"Avrupa nedir?"* Avrupa her zaman oluşmakta olan bir fikirdir. Avrupa geçmişten bugüne kadar oluşmuştur, ama oluşumu bitmemiştir, hâlâ oluşmaktadır. Biz hâlâ bugün bile konuşurken Avrupa'nın oluşumuna bir biçimde etki edebilecek bir şey üretiyoruz. Eğer bizim bu tür konuşmalarımız, beklentilerimiz ya da mücadelemiz, Avrupa'nın biçimlenmesinde gerçekten bir rol oynamasına inanmamız gerek. Bizler, yeni üyeler ve adaylar, şunlar bunlar veya bu görüşte olan insanlar gelecekte Avrupalılaştırmanın anlam kazanmasını belirli ölçüde etkileyebiliriz. Böyle bir düşünceden yola çıkıyorum ben.

Ben de sizin gibi düşünüyorum. Örneğin, sosyal forum var bu dünyada toplanan. Geçen yıl da biliyorsunuz Hindistan'da Mumbai'de toplandı ve çok önemli bir sloganı şu: *"Başka bir dünya mümkündür"* Ben oradan yola çıkarak soruyorum: Peki, başka bir dünya da nasıl bir dünya? O başka bir dünya buradan hoşnutsuzluğu ve eleştiriyi getiriyor, ama yeni bir tanım getirmiyor. Yeni bir tanım herkesin bulunduğu yerden -orada Hacer hanıma da katılıyorum- kendi ideolojisi, kendi önemseydiği değerler, kendi hayat anlayışıyla tarif ediyor. Mesela kadınlar, kadın erkek eşitliğini konuşuyorlar, çevre konusuna duyarlı olanlar sanayileşmenin çevreye yarattığı politikaları ve onun sürdürülebilir kalkınma vesaire birileri bir şeyler diyor. Yoksul ülkelerden gelenler, borçların azalmasını diyorlar. Yani herkesin öncelik verdiği bir alan var ve onun üzerinden konuşuyor. Öyle de olacak, ama acaba buradan bugünkü

postmodern dünyada diyorlar bir de, herkesin konumu o kadar farklıdır, koşulu, ihtiyacı, ideolojisi, onları birleştiren bir tek ideolojiden, dünya görüşünden söz etmek mümkün değildir. Dolayısıyla, göreceli yaklaşımlar gerek, göreceli çözümler gerek, yani *"Unutun artık büyük söylemleri"* diyorlar.

Ben o zaman şöyle bir şey söylüyorum, benim yaklaşımım şöyle: Ben melez bir ideolojiye ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum. Sentez de değil, melez bir ideoloji. Bunu da bir yazımda yazdım. O da şu: Ben liberalizmden vazgeçemem. Mesela Şule hanıma ben orada katılmıyorum. Ben bugünkü düzeni de liberalizm diye bulmuyorum. Buna onun için reel liberalizm diyorum. Liberalizm özünde çok devrimci bir düşünce çünkü. O insanı merkeze alıyor, insanın özgürlüğünü merkeze alıyor. Bunun varlığını her şeyin önüne koyuyor, ama bu insana soyut bakıyor. Yani bu insan eşit midir, akıllı mıdır, hasta mıdır, kadın mıdır, erkek midir; bunları önemsemiyor, sosyo ekonomik varlık, siyasal varlık olarak görmüyor. Burada yetersizliği var. Ben insanın temel düşünce olmasından nasıl vazgeçebilirim?

Bunun yerine koyabileceğim bir sınıf kavramıyla tatmin olamam. Çünkü ben sınıfın da ötesinde, gerisinde, ardında başka bir şeyim aynı zamanda. Örneğin ben emekçiyim, ama kadını; anneyim, sevgiliyim; şehirliyim, kentliyim; eğitimliyim, eğitimsizim; benim bir sürü niteliğim var veya etnik köken olarak şuyum, buyum, Türküm, Kürdüm vs. Benim sınıfla bana hitap edemezsiniz sadece. Sınıf indirgemeci bir yaklaşım, o yüzden liberalizmden vazgeçemem. Öte yandan ben insanı tek başına soyut birey olarak almakla da yetinemem. Çünkü biliyorum ki bir tek dünya var. Bir kere bakınız, sınırlarımız var. Biz şu kadar kilometrekarelik bir dünyada yaşamak durumundayız. O zaman benim hem özgürlüğüm, hem haklarım, şunun bunun bile orada bile sınırları çıkıyor. Bir de insanlık var, bu kadar milyar. Ben bunu da bütünüyle dikkate almadan yaşayamam.

O halde sosyalist düşüncenin de bana göre dayanışmacı ahlakı bana çok hitap ediyor. Yani yalnız ben değil, birlikte olmak, biz olmak gibi bir ihtiyacım var. Çünkü insan zaten toplumsal bir varlık, tek başına yaşayamaz. O halde ben benle, bizi, benim çıkarlarım ve bencilliğimle bu dünyanın gerekleri çıkarları, bu insanlığın gerekleri çıkarları arasında bir sentez yapmak zorundayım. O bana liberalizm ve sosyalizmin bir arada düşünmesini getiriyor, ama bu da yetmez. Ayrıca bugün çevreci görüşler var, feminist görüşler var, etnik, kültürel birtakım yaklaşımlar var. Bütün bunların da dikkate alınması gerekiyor. Bir alternatif ararken, alternatif bir ideolojiden, söylemden söz ederken, dolayısıyla ben örneğin bunları aramaya çalışıyorum. Bugün

için bunun cevabını tabii ki bulmak diye bir şeyden söz... "Ama neredede arıyorsunuz?" dersanız, benim alternatif arayışım, kuramsal, ilkesel, söylemsel anlamda ne söyleyebilirim ki ben, bu kadar farklı konumdaki insanı bir araya bağlayan ortak paydayı bulayım. Ortak payda nedir? Hepimiz acaba neremizden yakalanabiliriz? Sınıf yakalamıyor bizi, kadın erkek de yakalamıyor, özgürlük de yakalayamıyor. Neresi yakalayacak bizi? Ortak paydamız ne? Acaba bu bulunabilir mi? Bu melez yaklaşımla bulmaya çalışıyorum, yani aramaya çalışıyorum, ne bulması. Tartıştığım nokta böyle bir akademik, böyle bir bilimsel ya da böyle bir kuramsal arayış. "Bu nedenle alternatif yok" diye bir şey hiç düşünmüyorum, ama bulmak kolay değil.

Yrd. Doç. Dr. Şule Necef DALDAL (Marmara Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü)

Çok kısaca Fordizmin kaliteli ürün meselesine cevap vereceğim. Fordizmle postfordizm arasındaki en önemli fark, kalite kontrol süreçlerinde düğümleniyor, yani üretim sisteminde bir devrim olduysa, bu kalite kontrol sürecinde oldu. Hepiniz yakinen biliyorsunuz, toplam kalite yönetimi gibi bir kavram ortaya atıldı. Eskiden kontrol, üretimin sonunda yapılırken, çünkü işçilerin kontrol yapmak gibi bir görevi olamazdı, vasıfsızdılar, üretimin bilgisine sahip değillerdi ve böyle bir yetkileri yoktu. Özellikle üretimin dışına itilmişlerdi, bilgileriyle ve konumlarıyla. Postfordist üretim ise işçiyi yeniden üretimde ait olduğu yere iade eden bir üretim. Bunu da kalite kontrol süreçlerini üretimin bütününe yayarak yapıyor. Orada işçinin yetkisi, sorumluluğu çok çok önemlidir. Paketlenir gider mal, üretim sonunda ayrı üretim alanında kontrol edilmez.

Bunu sağlayan şey de, işçilerin tek tek o ürünün ara kontrollerini yapmaları ve üretime bütünüyle hâkim olmalarıdır. Japonya bunu bir biçimde yaşıyor. "Toyotizm" diyoruz, ama sadece Japonya yaşamıyor, Türkiye'de de yaşanıyor bu süreç, İsveç'te de yaşanıyor, Almanya'da da yaşanıyor. Bütün dünya kabuk değiştirmeye çalışıyor, üretim yöntemleri açısından çok uzun tartışılacak. Benim en önemli makalelerim Japon sisteminin eleştirisi üzerindedir. Hacer hanımla birlikte de makale yazdık bu konuda. O konuda bir problemimiz yok, Japonya'da oluşan zararlı yönleri biliyoruz. Ama biz bunu Japonya'da olmaması gereken biçimiyle Türkiye'ye aktarmak için uğraşıyoruz. Özellikle sendikaları 10 senedir bu bazda eğitmeye çalışıyorum. Toplam kalite yönetiminin nasıl bir ıslah edilme yöntemiyle bizim sanayimize kazandırılması gerektiği

üzerinde kafa yordum, zaten uzmanlık alanım oydu senelerdir. O noktayı çok önemli bulmuyorum, aramızda hallederiz diye düşünüyorum.

Diğer meselelere gelince, *"Düzenleme Okulunun görüşlerini size aktarıyorum"* dedim. *"Neomarksist bir okul"* dedim. Evet, bende bir neomarksistim. Ne demek neomarksist? Marksist, ama Marks'ı bir kural gibi algılamayıp, birtakım noktalarda eleştiri getiren Marksistlerin toplandığı bir okul. Bende böyle bir görüş içerisindeyim. Ne yapar Marksistler? Evet, dünyayı yorumlar. Ben bu yöntemle dünyayı yorumluyorum. *"Peki, niyetin, arzun nedir? Nasıl bir dünya istersin?"* diye sorduklarında, evet, bu öğretilerde hayali kurulan veya bilimsel temelleri atılan bir dünyadan yanayım. Bunun için uğraşırım yaşamım boyunca; bu ayrı bir şey. Şu ise başka bir şey: Bugün kapitalizmin dinamiklerini bu Marksist yöntemle nasıl yorumluyorsun? Bu gerçeği yorumlamak benim niyetimden bağımsız bir şey. O yöntemi kullanıyorsunuz, sonuçta Marksizm bir ütopya değil, bir yöntem. Ben Marksist yöntemi kullanarak, kapitalizmin dinamiklerini yorumluyorum, ama mevcut gerçekliği tahlil ediyorum. Gerçekliğin de 10 tane tahlili yok. Bence doğru bulduğum gerçeklik bu olduğu için aktarıyorum size, ben gerçekliği bu şekilde görüyorum.

"Çatılar vardır" diyorum. *"Liberal ekonomi belli bir iktisat görüşüdür, gerekleri vardır. Ben bu ekonominin gereklerine inanmıyorum, kapitalizm için de zararlıdır"* diyorum. Bunun dışında kapitalizm içi üretilmiş başka mekanizmalar, başka iktisat argümanları var. Bunlar teknik şeyler, yani ben Keynesyen ekonomi politikalarının, kapitalizmin krizinin dönemsel olarak da olsa yönetebileceğine inanıyorum. Evet, yönetti, yine de yönetebilir. Yani arz talep dengelerini sağlayabilir, istihdamda da ciddi artışlar oluşturabilir. Üçüncü dünya ile merkez ülkelerin birlikte gelişimini sağlayabilir. Zaten o Keynesyen düzenlemenin olduğu 1950 ile 70 arasındaki bütün göstergeler de bize bunu gösteriyor, çok ilginç bir dönem orası. Yani 50'ye kadar *"emperyalizm"* diyoruz, 50'den 75'e kadar altın çağılara *"emperyalizmin görece reddi"* diyoruz, çünkü yapısal özellikleri duruyor, ama bir sürü özelliği yok olmuş emperyalizmin. Mevcut neoliberal politikalara da *"reddin reddi"* diyoruz, tam diyalektik yani. Şimdiyse, *"reddin reddinin reddi"* gibi bir süreci öngörüyorum ben. Yani neye evrilecek bu süreç diye düşündüğünüzde, kapitalist dinamikler liberal iktisat politikalarını reddeden yeni bir sürece evrilecek; benim projeksiyonum böyle.

Kapitalist toplumların dönüşüm süreçleri, siyasi, sosyal, iktisadi bir sürü ayağı var. Yani siz sosyalizmi istiyorsunuz diye bu koskoca dünyanın toplumsal yapısı -Türkiye

de buna dahil- böyle şak diye değişmiyor. Bir süre bu kayayı oynatacağız zannettik falan, o kayayı bir anda oynatacağım diye bir sürü de bedel ödedi insanlar, ama kaya oynamıyor. Ben bugün kayanın bu şekil oynayacağına inanmıyorum. Kaya nasıl oynayacak? Farklı bir şekilde oynayacak. Belki çakıl taşları birikecek, yeni bir kaya yapılacak gibi bir şey. O anlamda ben, sosyalizmin bütün dünya açısından da evrilebilecek birinci süreç olduğuna inanmıyorum. Sosyalizm bir gün olacak ama, bundan sonraki süreci ben sosyalizm olarak tarif etmiyorum. Bundan sonraki süreç, emperyalizmin görece reddi diye kavramlaştırabileceğimiz, uluslararası Keynesçilik diye çok somut ifade ettiğim bir dönem olacak. Bu döneme evrilecek. O zaman ben, birey olarak da bu döneme evrilmesi benim için sosyal haklar yönünden, Meryem hanımın da bir şekilde farklı adlandırarak tanımladığı belki sosyal Avrupa, sosyal bir dünya açısından, işte sosyal demokrat teoride klasik argümanlarını bulabileceğimiz bir yöne doğru dünya evrilecek. O da kapitalizmin kendini kurtarması için bu gerçekleşecek diye öngörüyorum, ama tabii ki bu süreci destekleyecek bir sürü toplumsal hareketliliğe omuz vermek gerekiyor.

Bu hareketlilik dünyada başlamıştır, bunun başlangıcının nereden olduğu konusunda benim de kafam karışık. Komplote teorileri gibi gelebilir ama, bunu dünyanın iktisadi elitleri istemeden de bir yere kıpırdamayacağımızı düşünüyorum. Ben teorik olarak, siyasetin ve sınıf mücadelesinin iktisat üzerinde etki edeceğini kabul ediyorum, ama gerçekliğe baktığımızda hep iktisat egemen olmuş. Bir gün siyaset egemen olabilir, ama bugüne kadar -benim gördüğüm ve yorumladığım- hep iktisat egemen olmuş. Sol açısından mücadelenin yükseldiği dönemlere bakıyorsunuz, hiçbir zaman ekonominin krize girdiği dönemde solun esamisi okunmuyor bütün dünyada. Ne zamanki ekonomi gelişmeye başlıyor, kapitalizmin sermaye birikimi yoluna giriyor sol alevleniyor yükseliyor. Yani sınıf mücadelesiyle diyelim 50'den sonra altın çağlara geçildi. Muhakkak etkisi vardır, ama ondan sonra neoliberal politikalar balyoz gibi işçi sınıfının tepesine indiğinde neredeydi o sendikalar, neredeydi o mücadeleler? Mahvettiler, İngiltere liberalizmin kalelerinden biri oldu, Amerika'dan da hiçbir farkı yoktur bence. Hani Almanya daha farklıdır, İsveç daha farklıdır. Nerede İngiliz işçi sınıfı? Madem mücadeleyle aldınız, nasıl bu kadar kolay verdiniz? Ben bu soruların cevabını o anlamda, diyorum ki bir çatı var, o çatıyı da maalesef iktisadi elitler belirliyor, hele Türkiye bu çatıdaki değişikliklere daha genç ve biraz da kopya biçiminde ülkesine yansıtan bir ülke, ne ulusal politika var, ne bir şey var.

Keynesyen politikalar 1950 yılında Amerika'nın başkanlığında dünyaya geldi, 10

sene sonra Türkiye'ye darbeyle geldi. 60 darbesi, iyi darbe, çünkü Keynesyen ekonomiydi. Onun için Türkiye'deki en ilerici Anayasası hâlâ 60 Anayasası. 80 liberal politikalar, gene darbeyle geldi, o da yeni dünyanın iktisadi trendi. Bu anlamda ulusal bazda yaptığımız hiçbir şey yok. Ulusal bazda yapılanlar, bütün o planlama, ekonomi vesaire, dünyadaki Keynesyen modelin, Türkiye'deki izdüşümüdür. Sadece biz yapmadık ki, o dönem planlı kalkınmayı biz de bulmadık. Dünyada buldular ve bütün 3. dünyada o dönemde böyle uyguladı. Buna da izin verildi, gümrüğümüzü kapatmamıza izin verildiği için kapatabildik, "aç" dediklerinde de açtık. Yani o anlamda maalesef ulusal falan politika hiç kimse üretilmiyor. Benim gördüğüm bir Küba var, onu da ambargodan yazık mahvediyorlar. Romanya biraz bir şey yapmak istedi, Çavuşesku'yu astılar, dış borçları sıfırladı, bir de merkezi ısıtma sistemine geçmiş başkentte, ondan sonra astılar.

Yani böyle ülke bazında da çok fazla oynama alanı olacağını düşünmüyorum, ama kapitalizmin gözlemlediğin iç çelişkilerinden kaynaklanan nedenlerle farklı bir düzenleme tarzına evrilmek zorunda olduğunu düşünüyorum. "Marshall planı" dedi Meryem hanım, tam da bunları öneriyor uluslararası Keynesçiler. Amerika'nın başlattığı o Marshall planı tarzı bir uygulamanın tekrar başlatılmasını, en önemlisi gene alternatif dediğinizde uluslararası Keynesçilerin önerdiği şey, uluslararası para hareketlerinin kontrol altına alınması. Bunu yapmadan ne yatırımların önünü açabiliyorsunuz, ne istihdamın önünü açabiliyorsunuz. Kumarhane ekonomisini denetim altına almadan, yani parayı, o anlamda liberal olmak mümkün değil. Liberalizm, paranın, metanın ve hizmetlerin serbest dolaşımını öngörüyor. Ben "müdahale" diyorum. Ben diyorum ki: Hayır, bütün dünyada, dünya çapında hem de çok ciddi kurumsal yapılarla dünya iktisadına müdahale edilmesi gerekir. İlk önce de uluslararası para hareketlerinin kontrol altına alınması gerekir, bu kumarhane ekonomisinin bitmesi açısından. Daha sonra da ciddi bir pozitif ayrımcılıkla dünyadaki uluslararası talebi de yükseltmek anlamında birtakım yardımların yapılması gerekir üçüncü dünyaya. Bunların hepsi yapıldı daha önce, farklı bir biçimde oldu, ama 50'de yapıldı zaten. Yani üçüncü dünyaya yardımlar da yapıldı, para hareketleri kontrol altına alındı. Deneyimimiz var o anlamda, bu anlamda farklı bir modeli nasıl uygulayacağız diye. Ben "O anlamda alternatifiniz ne?" deyince şunu söyleyebiliyorum: Bundan sonra dünyanın evrileceği noktayı iktisadi ve siyasi anlamda uluslararası Keynesçilik olarak görüyorum. Çünkü bunun doğrudan siyasi sonuçları var. Sosyal Avrupa dediğiniz şey, sosyal dünya dediğiniz şey, uluslararası çalışma standartlarının gelişmesi, sendikal yapıların gelişmesi,

özgürlüklerin ve demokrasinin gelişmesi zaten tam da böyle bir ekonomik yapıya denk düşüyor. Ekonomik yapı liberal olunca, özgürlükler sadece sermayenin hareket özgürlüğü oluyor. Sendikalara son 20 yılda neler olduğunu biliyoruz, bütün dünya sendikaları mahvoldu. Yatırım olmayınca, üretim olmayınca, talep olmayınca, sendika falan gelişmez, biter. Şimdi yeni yeni tekrar sendikalarda da uluslararası standartlarda bir canlanma görüyoruz. Ama o kadar ilginç ki yeni yeni nüveler bunlar, en gelişmişini de -Meryem hanım epey açıkladı- Avrupa Birliği projesinde buluyoruz. O da proje bazında bir şeyler var, İngiltere başka bir noktada, Almanya da başka bir yerlerde. Bir yandan entegrasyon istiyorlar. Çünkü dünyada kapitalist dinamiklerin gelişmesi için böyle bir entegrasyona ihtiyaç var.

Dünya ekonomilerinin topyekûn düzenlenmesi için önce bloklar üzerinde bir entegrasyonun gerçekleşmesi gerekiyor. Dünyayı, elinizi şaklatıp düzenleyemezsiniz iktisadi olarak. Ne olacak? Birbirine coğrafi olarak en yakın ülkeler, önce iktisadi ve siyasi olarak birbirlerine entegre olacaklar. Bu çalışmalar tamam en fazla Avrupa Birliği'nde var ama, NAFTA da var. NAFTA'nın bir tane ek protokolü var -Meksika, Kanada, Amerika arasındaki NAFTA- Ek protokolde çok ciddi uluslararası çalışma standartlarına dair maddeler var, benzerini AB'de de görebiliyoruz. Yani orası da çok başka bir yerden gitmiyor. Bir süre sonra AB'deki herhangi bir hükümet değişikliğinde birden bire AB'den daha ilerici birtakım politikaları da gözlemlememiz hiç şaşırtmaz bizi. 50 benzeri şeyleri orada da gözlemleyebiliriz, ama şu aşamada AB hakikaten siyasi, kültürel olarak en ilerici blok gibi duruyor, bu yeni düzenleme mekanizmalarına açık olması açısından.

Bir de şöyle bir şey, son söz olarak söyleyeceğim: Fordizmden sonra iki tane aşama belirttim; neofordizm ve postfordizm diye. Postfordist bir üretim sistemine uygun bir düzenleme biçimi neoliberal politikalar olamıyor. Bunu belki çok uzun tartışmamız gerekiyor ama, postfordizmin yeni teknolojilerin, yeni üretim sistemlerinin gelişmesi için düzenleme tarzının da değişmesi gerekiyor. Çünkü hiçbir zaman işçilerin geçici çalıştığı, düşük ücret aldığı, çalışma saatlerinin bu kadar uzun olduğu dönemlerde postfordist bir üretimi gerçekleştiremiyorsunuz; böyle de bir çelişik yanı var. Kapitalizm kendi çelişkileriyle birlikte geliyor ve o çelişkileri çözmek, yönetmek için de ciddi alternatiflerini yine kendisi bulacak, ama bu şey demek değil: "Sosyalizmin projeksiyonu yok olacak, bunun geçerliliği ya da önermeleri tarihe karıştı" gibi bir şeyi asla söylemiyorum. Kapitalizm halledebileceği düzeyde bir şeyleri halledecek. Sosyalizmin kapitalizme cevabı o kadar derin bir cevap ki, böyle tam istihdam sağlasa da veremez

o cevabı, ekonomi gayet iyi gitse de veremez. O bambaşka bir proje, o hep proje olarak kalacak. Ama önce biz şu Neoliberal politikalarından kurtulalım, dünya olarak bir uluslararası Keynesçi modele evrilsin dünya. Siyasi olarak da böyle bir politik zemin üzerinde mücadele etmeyi kendime uygun görüyorum. Türkiye için daha gerçekçi ve somut politikaları üretebiliriz.

Yavuz BAYÜLKEN (*Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi*)

4 saate yakın süren panelimizin sonuna geldik. Ben konuşmacılara teşekkür ediyorum. Yepyeni açılımlar getirdiler ve o açılımlar içinde çok düşünmeye ihtiyacımız var, bir anda çözülecek şeyler değil. Benim yöneticilerden talebim, belki Aralık'ta kongreden önce bir başka forumu toplamayı da gerektirebiliyor Sayın Tefik Peker'in bunu özellikle dikkate alacağını düşünüyorum. Çünkü bugün konuşmalar bize gerçekten yeni alanlarda sanayiye de taşarak birtakım tartışmaların zorunluluğunu getirdi; bu önemli özellikte.

Son söz olarak şunu söylüyorum: Umutlarımız var, ütopyelerimiz var ve yaşam devam ediyor, mücadelelerimiz sürecektir. Umut olmadan da bir şey olmuyor.

Teşekkür ederim.

TMMOB SANAYİ KONGRESİ 2005'E DOĞRU

GÜMRÜK BİRLİĞİNDEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE SANAYİSİNİN DURUMU

26 Kasım 2005 - İstanbul

Oturum Başkanı

Yavuz BAYÜLKEN

(Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi)

Katılımcılar:

TGSD (Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği)

Koray ONAN (TGSD Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı)

İMDER (İş Makinaları Distribütörleri ve İmalatçıları Birliği)

Faruk AKSOY (İMDER Genel Sekreteri)

KOSİD (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri Derneği)

Rıdvan MERTÖZ (KOSİD Yönetim Kurulu Başkanı)

Yavuz BAYÜLKEN (*Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi*)

Katılımcı arkadaşlara hoş geldiniz diyorum.

Bu etkinlik, 16-17 Aralık 2005'te Ankara'da yapılacak olan Sanayi Kongresinin öncesinde planladığımız ikinci etkinliğimizdir. Sanayi Kongresine bu yıl her zamankinden farklı olarak değişik konulara giriyoruz. Uluslararası işbölümünde sanayi kavramının önemi ve sanayileşme evreleriyle başlayıp, genel denge modelleri ve bölüşüm, yeni sanayileşme modeli olarak tanımlanan küresel üretim, üretimde katma değer, küresel paylaşımı, kamu politikalarında dönüşüm, ihracata yönelik sanayileşme, fason üretim ve taşeronlaşma, taşeronlaşma sürecinin istihdam etkileri. Özel iki dosya ve alan çalışması var; bunlardan biri, KOBİ'lerin sanayideki yeri ve önemi. İkincisi de, organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri, endüstri bölgeleri ve teknoparklar olayı. Benim koordinatörlüğümde yürüyen bu iki çalışmada detaylarıyla konu irdeleniyor. Bunlar Sanayi Kongresinde sunulacak ve kitaplaştırılacak. Katma değerden KOBİ'lerin sanayideki yeri, önemi, dünya KOBİ'leriyle mukayeseleri, gelecekteki işlevleri, ölçek sorunları, teknoloji ve AR-GE boyutları, hepsi detaylı olarak kongrede bir dosya halinde sunulacak. Keza, aynı durum organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri ve teknoparklar için de geçerli.

En sonunda da, yeni teknolojiler ve sorunlarıyla, bu yıl çok geniş bir biçimde Avrupa Birliği müzakere sürecinde sanayinin yerini ortaya koymak açısından, ayrıntılarıyla tartışılacak.

Bu etkinliğimizden önce yaptığımız iki etkinliğimize, Sayın Hacer Ansal, Sayın Meryem Koray ve Sayın Şule Necef Daldal katıldılar. Burada özellikle sanayilerde yeni teknolojileri, istihdam faktörünü, kalkınma ve refahın bugünkü sanayi içindeki yerini ayrıntılarıyla tartışmıştık. Bugün özellikle yine AB sürecinde Türkiye sanayinin bu müzakere sürecinde yeniden bir yapılanmaya, yeniden bir dönüşüme girmek zorunda olduğunu biliyoruz. Hâlâ mevcut durumu nedir, gelecekte nasıl bir dönüşüm içerisine girecektir ve hangi konular üzerinde durulması gerekiyor, bunlar üzerinde tartışacağız. Özellikle toplantıya katılan Sayın Koray Onan (Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı), tekstil konusunda bize katkılarını sunacaklar. Bizim için çok önemli. Çünkü burada alınan bilgileri kongreye taşıyıp, orada bir tartışma ortamına sokacağız.

İkinci konuşmacımız Faruk Aksoy (İş Makinaları Distribütörleri ve İmalatçı Birliği

Genel Sekreteri) Özellikle makina imalat sanayinin önemli bir alt sektörü olan iş makinaları konusunda bize hem mevcut durum, hem de gelecekteki durum hakkında bilgiler verecek ve müzakere sürecinde olan sanayimizde ne şekilde bir rol üstleneceğini anlatacak.

Üçüncü katılımcı ise, Sayın Rıdvan Mertöz (KOSİD Küçük ve Orta İşletme Sanayicileri Derneği Yönetim Kurulu Başkanı) O da, özellikle KOBİ'lerin bu sanayileşme sürecindeki yerini ve konuyla ilgili gelecekte nasıl bir rol üstleneceklerini anlatacak.

Bu kısa bilgiden sonra şimdi sözü Sayın Koray Onan'a veriyorum, Giyim Sanayicileri Derneği Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı olarak, bize tekstilde, konfeksiyonda mevcut durum ve gelişmelerle ilgili görüşlerini aktaracak.

Buyurun, Sayın Onan.

Koray ONAN (*Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı*)

Değerli arkadaşlar; merhaba.

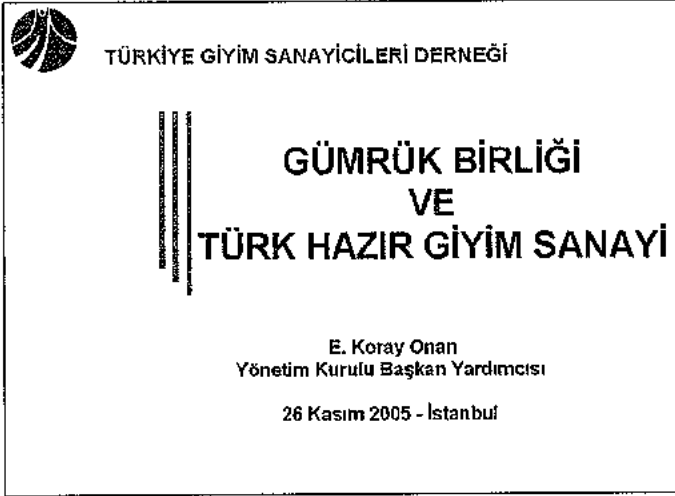
Kısaca kendimden bahsedecek olursam, 1951 İstanbul doğumluyum. Avusturya Lisesi ve Devlet Güzel Sanatlar Akademisini bitirdikten sonra, Viyana İktisat Fakültesinde iki ayrı dal üzerinde 4 senelik bir master programı yaptım. Viyana'dan sonra hemen Koç Grubu'na iltihak olarak, Bozkurt Mensucat'ta tekstil hayatına başladım. 1976'da tekstile girdim, şu anda sektörde 30 uncu yılımı bitirmiş durumdayım. Bozkurt Mensucat'ta 14 yıl çalıştım ve Bozkurt Mensucat'ın Genel Müdürü iken kendi isteğimle Koç Grubu'ndan ayrıldım. Maksadım, bu işi kendi başıma devam ettirtmekti. Ötek Giyim Sanayinin 12 yıl ortağı ve Başkan Yardımcısı görevinde bulunduktan sonra, 1999'da Podyum Tekstil Ürünleri AŞ'yi kurarak, tamamen kendi sahip olduğum şirkette, ülke ihracatına bir nefer gibi hizmet etmeye devam ediyoruz. Şirketim sadece kadın konfeksiyonu üretiyor, moda-marka ağırlıklı. Yılda 8-9 milyon dolar civarında bir ciro yapıyoruz ve sadece şirketimizde 115 kişiyi istihdam ediyoruz.

Şu anda görev yaptığım Giyim Sanayicileri Derneği de, tekstil ve konfeksiyon sektöründe ülkenin tek sivil toplum kuruluşudur, 30 senelik bir maziye sahip. Bu Avrupa Birliği konuşmalarının ve Avrupa Birliği üyeliğinin başlamasıyla beraber veya üye başvurusunun başlamasıyla beraber, hakikaten bu sektörde Avrupalıların en büyük tercihi olan bir derneğiz. Bizimle beraber İstanbul İhracatçılar Birliği veya İstanbul

Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçılar Birliği gibi bazı dernekler de var, ama o derneklerin %50'si devlet, %50'si özel sektör olduğu için, biz tamamen özel sektörü temsil eden bir dernek olarak, sivil toplum örgütü olduğumuz için, bu konuda biraz daha fazla tercih ediyoruz.

Sizlere bir özet sunum yapacağım. Tabiatıyla bu özet sunumu yapmadan evvel, sektörümüz bugün diğer sektörlerde de olduğu gibi, hakikaten ciddi bir sıkıntı ve problem içerisindedir. Türkiye bana kalırsa, bir 5 senelik zaman içerisinde ana milli sektörlerinden birini daha gerek yanlış devlet idaresi, gerek yanlış finans idaresi, gerek yanlış lobi faaliyetleri veya yapılmayan lobi faaliyetleri ve gerekse de yanlış stratejik hatalar sebebiyle en geç 5-6 sene içerisinde bu sektörü de tamamen erozyona uğratacaktır, yani görünüş bu.

Şimdi sizlere, tekstil sektöründe ilk önce kabaca Türkiye'nin nelere sahip olduğunu söyleyeceğim, nereden nereye geldiğini belirteceğim. Türk sanayi içerisindeki önemli

yüzlerini söyleyeceğim: Türk tekstili şu anda tamamen dikey entegrasyonunu tamamlamış bir sektör, tabiatıyla çok büyük bir rekabet içerisindeyiz, ama esnekliğimiz, yani fleksibilite kabiliyetimizin yüksek oluşu, hızlılığımız, şu anda biliyorsunuz, en büyük pazarımız Avrupa Birliği pazarı, Amerika'ya da ciddi bir oranda mal gönderebilme kabiliyetimiz vardı, ama son 2 senedir Uzakdoğu ülkelerinin ucuz fiyat rekabeti karşısında bunu hemen hemen kaybetmiş durumdayız. Hızlılığımızla, Avrupa Birliğine çabuk teslimat yapabiliyoruz, yani bugün sevk ettiğimiz mal 3 gün sonra Almanya,

TÜRK TEKSTİL VE HAZIR GIYİM SEKTÖRÜ

Dikey entegrasyonunu tamamlamıştır (Üretim zinciri, paket servisi),
Esneklik
Hızlıdır (çabuk teslimat, AB pazarına yakınlık),
Yüksek kaliteli üretim yapmaktadır,
Gelişmiş bir tekstil altyapısına sahiptir.
Sektörün diğer avantajları: Üretim konusundaki know-how, yaratıcı
işletmeler ve girişimcilik, dünyadaki tüketici eğilimlerini önceden
görebilme, moda ve koleksiyon yaratma kapasitesi

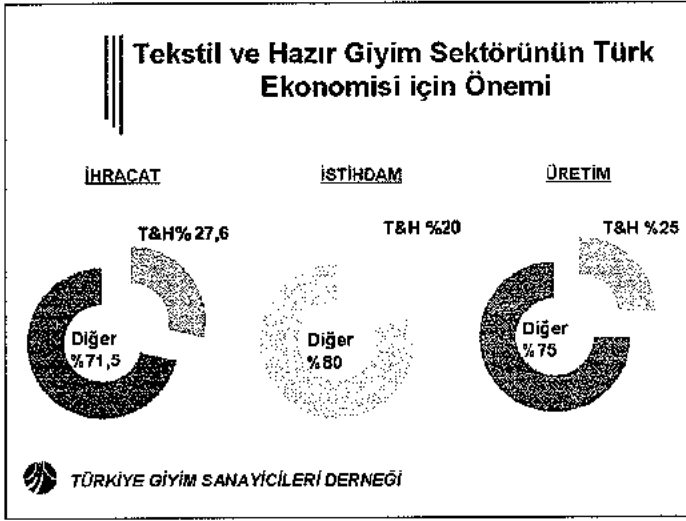

TÜRKİYE GIYİM SANAYİCİLERİ DERNEĞİ

Fransa, 5 gün sonra da İngiltere gibi ülkelerin her firmasının deposunda olabiliyor. Tabiatıyla tekstil sektöründe 1978-80'lerde başlayan ihracat faaliyeti ki, dikkat ederseniz, 20-25 senelik bir faaliyet, çok da önemli bir geçmiş yok, ama kalite konusunda hakikaten ciddi bir seviyeye gelmiş bir sektör. Çok ciddi bir altyapımız var, yani fabrika, makina teçhizatı, araç-gereç gibi, hatta ve hatta belki ihtiyaçtan fazla bu konuda ülkede yatırım yapılmış. Hemen bir saptama yapayım: Ülkenin ve sektörün en büyük problemlerinden biri, bu kadar ciddi firmalar var, bu kadar büyük yatırımlar yapılmış, fakat hiçbir firma düşünmemiş ki veya devlet de önermemiş ki, "senin yıllık cironun % 2'sini pazarlama veya moda-marka faaliyetlerine ayır" diye. Eğer son 15-20 senede bu yapılmış olsaydı, yani yalnız makinaya değil, insana, tasarıma, fikre, moda, markaya yatırım yapılmış olsaydı, belki bugün de bizim Avrupa pazarlarında ismini duyduğumuz 15-20 tane markamız olabilirdi. Biz kendi ülkemizde bir Vakko'yu, bir Beymen'i marka olarak görüyoruz veya bir Damat Tween'i marka olarak görüyoruz, ama bunlar marka değil. Marka uluslararası platforma mal olmuş isimler. Bu saydıklarımız bölgesel veya yöresel markalar, uluslararası bir marka değil. Düşünün Vakko'yu, 70 yıllık bir firma, 70 yıllık firmanın Avrupa'daki ilk mağazası bundan 2 yıl evvel açıldı. 42 yıllık Beymen'in bir mağazası bile yok. Bunlar, bizim hiç aktif pazarlama yapmadığımızı, tamamen yerimizi oturup, müşteri beklediğimizi, hep rahatlıktan, fazla rahatlıktan kaynaklanan, tabii devletin de eksik politikalarından kaynaklanan konular.

Üretim konusunda son iki üç senedir baktık ki, pabuç pahalı, devlet zaten sektörden

tüm desteğini çekmiş durumda, biz artık kendi ayaklarımız üzerinde olarak, know-how'mış, yaratıcılık, moda-marka konusunda kendi finans imkânlarımız çerçevesinde bunu götürüyoruz, ilerletiyoruz, ilerletmek mecburiyetindeyiz. Zaten ancak bu ilerlemeyi yapıp da, bunu sağlayabilen firmalar ayakta durup, bu sektörü devam ettirecekler. Bunu yapamayan firmalar üç beş sene sonra dökülecekler. Bu bir elek, yani bu sektörde elekte kalabilme çabası gösteriyoruz biz.

Şu anda giyim sanayi olarak, Türkiye'de ihracatın % 28'ini sağlıyoruz. Şöyle söyleyeyim: Geçen sene konfeksiyon 13 milyar dolar, tekstil 5 milyar dolar civarında ihracat yaptı. Geçen seneye kadar bu artış oranı yıllık % 15-17-18 civarında seyrederken, bu sene biliyorsunuz, 01.01.2005'ten itibaren dünyada kotaların kalkması ve Çin rekabetinin artık çok önemli bir boyuta varması sonucuyla, bizim bu sene artışımız ortalama % 7-7,5'lere düşecektir, ama her şeye rağmen, bu seneki faaliyetimizle de, Türk ihracatı, Türkiye ihracatında % 28'i temsil ediyoruz. Yalnız ihracatta temsil etmek mühim değil de, istihdam da bayağı bir bölüm teşkil ediyoruz, istihdam da % 20'yi temsil ediyoruz. Biz düşünün, bir ülkenin bir sektörü o ülkenin %28 ihracatını, % 20 istihdamını karşılıyor, ama devlet merciinden yeteri kadar alaka ve ilgiyi görmüyoruz, hatta tamamen dışlanmış vaziyetteyiz, yani "siz kendi ayarlarınızı üstünde durun, bizim yapacağımız bir şey yok" diye. Belki soracaksınız, bunu iki üç sefer de söyledin, hatta arkadaşlarla içeride sohbet ederken de bunu anlattım: Uluslararası rekabet böyle doğuyor, yani bir örnek vereyim size: 1978-80 senesinde Kore ülkesi ki, kumaş üretiminde çok ciddi bir ülke. Bu adamların bütün tekstil ve

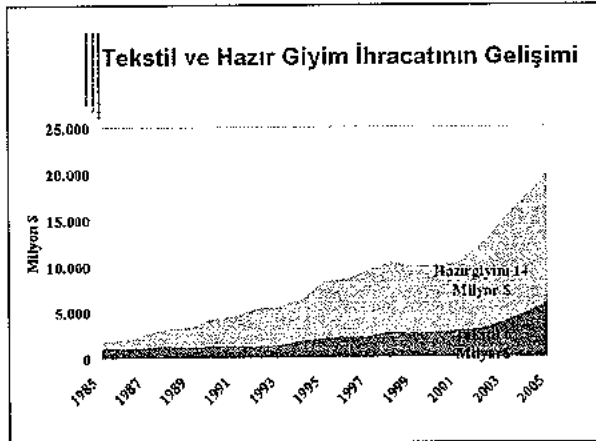
konfeksiyon sektörü tamamen dibe vurmuştu, yani sektörün %75'i falan batık vaziyetteydi. Devlet oturdu ve bir ihracat anayasası yaptı. Bu sadece tekstile ait değildi, bütün ülke sektörlerine bir ihracat anayasası yaptı. Bu anayasayı bizim ülkemizde olduğu gibi, bu bir parti fikri veya bir hükümet fikri değildi, bir devlet anayasasıydı. Her gelen politik parti veya her başa gelen devlet veya hükümet, aynen bu anayasayı birebir uygulamakla mükellefi ve uyguladılar. Bugün Kore, dünya tekstil sektöründe ilk dördün içinde, ama yıllarca 1 dolar 1 milyon lirayken, Kore'de daima 1 dolar 1,5 milyon liraydı, yani hiçbir zaman enflasyonu yeneceğim diye, kendi ülkesinin üretiminden faydalanacağı dövizini göz ardı etmedi Kore. Çin de aynı şeyi yaptı. 1 Ocaktan itibaren dünyada kota uygulaması kalktı, hiçbir ülkeye yoktu, Çin ancak Ağustos ayında kendi parasını % 1,5 değerlendirdi. Niçin? 37 tane Avrupa ülkesi içinde biz, hemen hemen de 40 tane dünya ülkesi, biz Dünya Ticaret Örgütüne başvurduk, dedik ki "siz bu kotaları kaldırdınız ama bu adamlar etik ticaret yapmıyor" Hakikaten ne bir maliyete bakıyorlar, hiçbir şeye bakmıyorlar, sadece adede ve volume'a göre siparişler alıyorlar, o işletmelerin olabilecek tüm zararlarını da devlet yıl sonunda sübvans ediyor, yani Çin'in yaptığı ihracatın özeti bu. Size çok samimi söyleyeyim: Şimdi çok da moda oldu, yalnız tekstilde değil, işte makinacı arkadaşlarımız gidiyorlar, yedek parçacı arkadaşlarımız gidiyorlar, çoğu işyerlerini burada fabrikalarını sadece ambalaj yapan fabrikalar haline soktular, mallar Çin'de yapılıyor, buraya geliyor, burada ambalaj oluyor. O sektörler de görüyorlar ki, 5 liraya burada ürettiklerini Çin'den 60 sente alıyorlar falan, yani çok komik. Bu durumda bile, devlet bizi dışladı, biz de kendi ayaklarımız üzerinde devam ediyoruz.

TÜRK HAZIR GIYIM SEKTÖRÜ SON 30 YILDA 4 AŞAMADAN GEÇMİŞTİR	
	Hazır Giyim İhracat Değeri
1970'ler Fason	===> 450.000 US\$
1980'ler Organizasyon	===> 80.000.000 US\$
1990'lar Sanayileşme	===> 2.800.000.000 US\$
2000'ler Ürün geliştirme ve marka yaratma	===> 7.400.000.000 US\$
2004	===> 13.097.831.000 US\$
2005 (İlk 10 ay)	===> 11.419.918.000 US\$
<u>Ufuk 2010 Projesi'nin Hedefi</u>	===> <u>34.800.000.000 US\$</u>

 TÜRKİYE GIYIM SANAYİCİLERİ DERNEĞİ

Bir ülkenin en mühim geliri ve en mühim değeri, kendi üretiminden yapacağı faaliyetle elde edeceği dövizdir veya IMF'den aldığı borçlanma değildir. Ama ülkede devamlı sıcak paraya prim verilip, kendi üretimimizin reel dolarları veya reel dövizleri kazandırılmaya hiç yönelinmedi. Belki bu biraz çaresizlikten olabilir, çok art arda gelen borç ödemelerinin arasındaki zaman açılımının kısa olmasından olabilir, ama şunu da unutmayalım, tekstil ve hazır giyim, üretimde de, ülkenin % 25'ini, üretim kapasitesinin % 25'ini temsil ediyor.

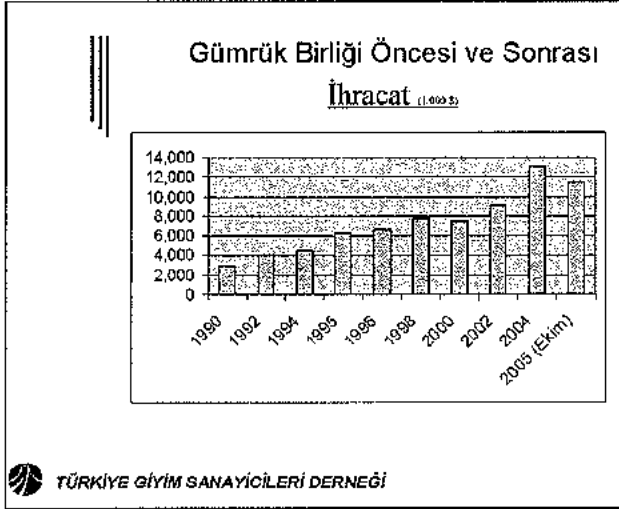
Demin de söylediğim gibi, ülkemiz son 20-25 senedir bu ihracat faaliyetine başladı ve hazır giyim sektörü de bu 25 sene içerisinde dört ana evrimden geçti, dört ana değişimden geçti. İlk başladığımızda ihracata, olaylar tamamen fason yapıyordu, yani böyle kimsenin makinası, fabrikası falan yoktu, ufacak atölyeler vardı. Biz bunlara büyük fabrikalar olarak fason veriyorduk, -ben o zaman Bozkurt Mensucat'taydım-onlar dikiyorlardı, biz onları ihraç ediyorduk, yaptığımız ihracatın yüzde 50'si kalitesizlikten geri geliyordu. Zaten rakamlara da bakarsanız, o zamanlar 450 gibi bir cüzi ihracat yapıyorduk. 1980'lerle birlikte organizasyonel olmaya başladık; düşündük, "bu gönderilen mallar niye geri geliyor, demek ki kalitesinde bir problem var veya ölçüsünde bir problem var" diye. Biz bu malları gene fason olarak dışarıda diktirmeye başladık, ama bir organizasyon şeması kurduk; işte kumaşı takip eden, kumaşın kalitesini takip eden, konfeksiyon etaplarının kalitesini takip eden, sonunda bir nihai kalite kontrol mekanizması koyduk, yani "müşterinin istediği malla bizim gönderdiğimiz mal aynı mı?" diye. Bu organizasyon ortaya çıktığı zaman, hemen ihracatımız, tabii çok büyük bir artış var, ama mühimsemiyorum. Ama kat be kat hemen artmaya başladı. O zaman da işçilik gücümüz çok az, aylık vade farkı da 0,75. Biz Sultanhamam'a, iç piyasaya kumaş satardık Bozkurt Mensucat'ta, toptancı bizden 5 ay veya 6 ay vadeli mal alır, 10 ay vadeli mal satar, konfeksiyonculardan aldığı senetleri getirir Bozkurt'a öder, aradaki kârını, senetlerini de kendi tutardı; yani bir kasa, bir masa işler yapıp, el taşıyla el kuşunu vururlardı.

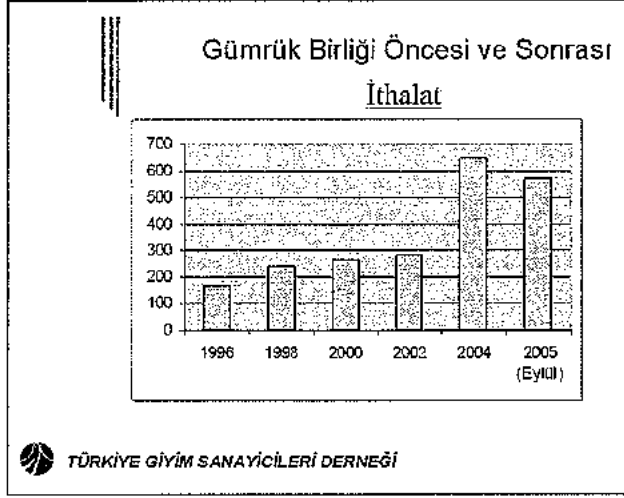
Organizasyonun gelişimiyle birlikte, talep de arttığı için, Türkiye o zaman Amerika ve Avrupa ülkeleri açısından çok yeni pazar, Avrupa hemen kendine göre bazı standartlar koymaya başladı, dedi ki "ben sana sipariş veririm, ama kendi fabrikayı kurarsan. Entegre olacaksın, yani sen sadece gömlek dikmeyeceksin, gömleğin kumaşını da üreteceksin, o kumaşı ürettiğin ipliği de sen üreteceksin" Türk tekstil sektörü, konfeksiyon sektörü, aynı beyefendinin demin söylediği gibi, dışarıdan güdümlü, yani dışarının tavsiyesiyle, devletin tavsiyesiyle değil. O zaman Hazine Dış Ticaret Müsteşarlığı falan, en ufak bir fikri yok, bir araştırma yapılmıyor, bizim ülkemizin en büyük problemi o. Biz bir sektöre giriyorsak bir ülke olarak, bir araştırma yapılır, hangi ülkeler, neler yapılması lazım, ne neye meç eder; hiç böyle bir şey yok, pata küte giriyoruz. Yüzlerce fabrika kuruldu, bu yüzlerce fabrikaya yüzlerce teşvikler verildi. Ben size çok güzel bir örnek vereyim: Bu teşviklerin en büyük bölümünü fason boyama ve fason baskı işlemi yapan fabrikalar almıştır ve bunlar Çorlu, Çerkezköy, Edirne'ye kadar, Bursa, İnegöl bölgelerinde pıtrak gibi son derece yoğun olarak oluşmuşlardır. Şimdi bunların kapasitesi çıkıyor, bunların kapasitesini bizim artık 20 milyar dolara gelmiş tekstil ihracat faaliyetimiz bunların kapasitesinin ancak %50'sini doldurabiliyor. Makinalara milyonlarca dolar gömülmüş ve bu makinalar orada %50 verimlilikle, 30 verimlilikle, 40 verimlilikle ve bu dolulukla çalışıyorlar. Tabii, hemen yanına bir şey daha ilave edeyim. Biz ülke olarak herhalde olayların daima kötü ve "o olaylardan ne götürebiliriz?" tarafını devamlı aklımızda düşündüğümüz için, bir bakıyoruz, bir araştırma yapıyoruz, bu fabrikaların %76'sı devlet teşviki ile kurulmuş, bütün faturalar, % 100, % 150, % 200 şişirilmiş, adam 30 milyon dolarlık fabrika kurdu diyen beyan etmiş, bu 30 milyon doların % 40'ını, 50'sini devletten teşvik olarak almış, ama fiiliyatta kurduğu fabrikanın maliyeti 6 milyon dolar. Kusura bakmayın, belki biraz şey yapıyorum.

2000'lerde baktık ki, pabuç çok pahalı, 5 sene kaldı kotaların kalkmasına, AR-GE'ye önem verelim, development'a önem verelim, moda-markaya önem verelim ve bu bir koleksiyon yatırımı içine girdik. Tabii, 2000 krizinden hemen sonra bunun başladığını söyleyebilirim. Bu tabii, bize bir avantaj tanıdı, çünkü karşımızdaki rakip Uzakdoğu, sadece üreten bir pazar, yani kendi fikrini ve tasarımını koymayan, sadece üreten bir pazar. Burada bir avantaj aldık ve ciddi bir zıplama yaptık; görüyorsunuz, 2,8 milyar dolardan 7,4 milyar dolara bir çıkış var. Bu çıkış bu trentte devam etti, 2004 yılına kadar hep demin de söyledim, ortalama % 18, % 20 artarak geldik. Fakat 2005'in ilk

10 ayına baktığımız zaman, 11 milyar dolarlık bir ihracat görüyoruz. Tahmin ediyoruz ki, bu sene 13,5'lerde falan tamamlanacak, yani artışlarımız %2'lerden daha fazla olmayacak. Bu bizim hedefimizdi bu sene, inşallah tutmak istiyoruz, yani 14 milyar dolar hazır giyim cirosu, 6 milyar dolar tekstil cirosu.

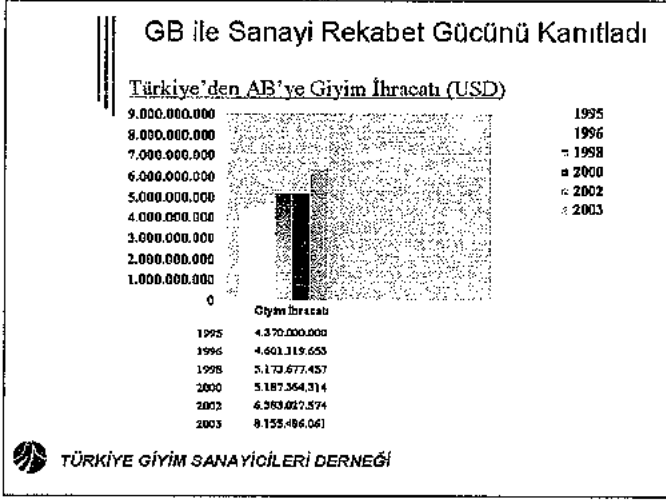
1996'da başlayan gümrük birliğinin, çok net ve açık söylemek istiyorum ki, Avrupa'nın uyguladığı kotaların kalkması haricinde, çok fazla bir itici gücü olmamıştır. Türkiye'nin tekstil sektöründe Avrupa Birliği üyesi olduğu anda devletin yaptığı büyük araştırmalar vardı. Bizim milli sektörümüz, biz şuyuz, bilmem ne dediler. Fakat gümrük birliği kalktıktan sonra, bir Zara, bir Mango geldi bu piyasaya, piyasadaki diğer bütün firmalar allak bullak oldu. Çünkü sektör yüksek gümrük duvarlarından dolayı, sadece bu ülkenin üretimiyle mal üretip, satmaya alışmıştı. Halbuki Avrupa Birliğindeki herhangi bir kuruluş, küçük bir kuruluş bile, dünya liberal ekonomisi içerisinde tamamen serbest vaziyette mal alıp, mal satabilme kabiliyetine sahip. Biz bunun çok fazla faydasını gümrük birliği kalkmasından dolayı faydasını bizim sektörümüzün çok gördüğünü söyleyemem. Onlar çok gördüler, çünkü onlar 1996'da 60 milyonluk bir pazara gümrüksüz mal sevk edebilme, adam Almanya'da Frankfurt'ta deposundan TIR'ına astı malları, Edirne'den içeri girdi, geldi buradaki deposuna astı, sonra mağazalarında sattı, yani adamların bizi gümrük birliği üyesi yapmalarının, Tansu Hanım zamanında en büyük zamanı, tıkanmış ekonomilerine bir nebze nefes verebilmektir.

Burada da senelere göre, gümrük birliği öncesi ve sonrası ihracat rakamlarını görüyorsunuz. Gümrük birliği öncesinde de artan bir ihracat trendi vardı, gümrük birliği sonrasında da, 2000 krizi haricinde, o trend devam etti, sadece 2005'in de sanki bir 2000 krizi gibi bir düşme göstereceği kanaatindeyim, bir duraksama göstereceği kanaatindeyim.

İşin öbür tarafına geçelim; hani biz yana yakıla dış ticaret açığımız şu kadar arttı, bu kadar arttı, ne yapacağız, bu para elimizde mi, Allah göstermesin bir şey olursa bunu nasıl ödeyeceğiz falan diye hayıflanıyoruz. Benim çok hoşuma giden bir şey daha var; halk da artık yavaş yavaş bilinçlenmeye başladı, yani gazeteleri aldığı zaman, yalnız arkadaki Galatasaray-Fenerbahçe maçını veya üç beş tane komik şeyi okumuyor, artık halk da bazı köşe yazarını, şusunu, busunu okuyor. Gümrük birliği öncesi ve sonrasında ithalatta çok ciddi bir artış ortaya çıktı, yani şarküteriye gittiğiniz zaman, "evladım, şuradan yarım kilo az yağlı beyaz peynir" dediğin zaman, "abi, kalmadı da, biz şimdi Hollanda peyniri satıyoruz" dedi, Hollanda peyniri aldık, yani böyle de, her konuda ithalatta ciddi artış oldu.

Gümrük birliğiyle birlikte göz ardı etmememiz gereken bir şey var: Bizim "vatan, millet, Sakarya" duygumuzun çok kuvvetliliği, "hadi koçum, hadi aslanım" dediğin zaman çok kısa zamanda çok büyük işler başarabilme kabiliyetimiz, bizim sanayide rekabet gücümüzü 1996'dan, bu kotaların kalktığı seneye kadar çok fazla etkilemedi, yani biz hızlılığımızla, esnekliğimizle, moda-markamızla falan buna göğüs gerdik. Şunu da size söylemek istiyorum: Bir üründe kota varsa, bir üründe kotanın olması, kotanın

olmamasından daha iyidir. Niçin? Çünkü alıcı aldığı malı yıllık paçala sokar, yani Amerikalıyı alalım, önce Çin'e gider, Çin'den bütün kotasını emer alabileceği, diyelim ki 2 liraya aldı, ondan sonra gelir Türkiye'ye, Türkiye'nin fiyatı 4 lira, ama Türkiye'de kota var, 4 lira verir, Türkiye'deki malı da emer, sonra gider Bangladeş'e, Bangladeş'te de 3 lira. Onu da alır, 2'yi, 3'ü, 4'ü ağırlıklı ortalamaya sokar, 2,65 veya 2,75 benim maliyetim diye hareket eder, yani kotanın olması, o ülkenin malını bir açıdan biraz daha fazlaya pazarlayabilme kabiliyetine sahip olmasıdır. Kotaların kalkmasıyla, biz özellikle Avrupa pazarında bunu yitirdik. Eskiden 20 marka sattığımız malı bugün millet bizden 4 Euro'ya almaya çalışıyor, 3 Euro'ya almaya çalışıyor, yani 11-12 Euro fiyatlar 3-4 Euro'lara indi ve bu ülke bu ihracatı yapmaya devam ediyor bu sektörde, sadece ayakta kalmak için yapıyor.

Gümrük birliği uyum politikalarını kazandırdıklarını da, tablolarda sunumlar yaparken, biraz da iyimser olmak mecburiyetindeyiz. Kotalar kalktığı için Avrupa'ya sınırsız bir ihracat yapabilme kabiliyetine sahip olduk, yani bunun karşılığı şudur: Adedim çok arttı, ama cirom da çok düştü. Ortak ticaret politikaları yapıyoruz hakikaten, ortaklıklar yapıyoruz, onlar burada bazı üretim tesisleri kuruyorlar, biz orada bazı pazarlama tesisleri kuruyoruz. Gümrük politikası ortak, buradan biz ne gönderirsek, oraya sıfır gümrük, yani biz buradan 3 liraya bir mal sattığımızda, Çin de 3 liraya bir mal sattığında, Çin için yüzde 15 gümrük ödüyor Avrupa Birliği, üçüncü ülkeler olduğu için ödüyor, ama Türkiye'den gelen mala sıfır gümrük, sıfır vergi ödüyor. Rekabet Yasası, yani tabii bazı yasalarda kayıt dışını mümkün olduğu kadar daha kontrole alabilmek

GB uyum politikalarının kazandırdıkları:

- Kotaların kalkması ile Avrupa'ya sınırsız ihracat
- Ortak ticaret politikası
- Ortak gümrük politikası
- Rekabet yasası
- Fikri mülkiyet yasası
- Pan-European kümülasyon ve ekonomik OPT
- 3. Ükelere kota uygulamaları

TÜRKİYE GİYİM SANAYİCİLERİ DERNEĞİ

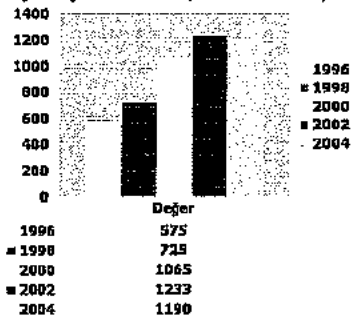
açısından bazı kararlar üretildiği, bazı kanunlar çıktığı, Fikri Mülkiyet Yasasında ciddi bir gelişme oldu, hakikaten bugün böyle her önüne gelen, Mehmet, yanına da bir "r" harfi koyup da, bir marka yaratamıyor, bunun iznini alması lazım, bunun yöresel ve uluslararası izinlerini Türkiye'de gayet rahat alabiliyorsunuz.

Pan-European kümülasyon ve ekonomik gelişmelerde Türkiye liderlik konumuna geldi, yani Türkiye bugün Avrupa tarafından pan-Akdeniz bölgesinin tek lideri olarak görülüyor ve ileride Türkiye, Avrupa Birliği bozulmadan kalıp da, biz de oraya girersek, tek girme sebebimiz, Ortadoğu'nun liderini Avrupa içerisinde görülmesinden olacaktır. Bir de, en son yarattığımız, üçüncü ülkelere kota uygulamaları. Biz kalktık, 40 Avrupa

GB sürecinde diğer pazarlardaki seyir

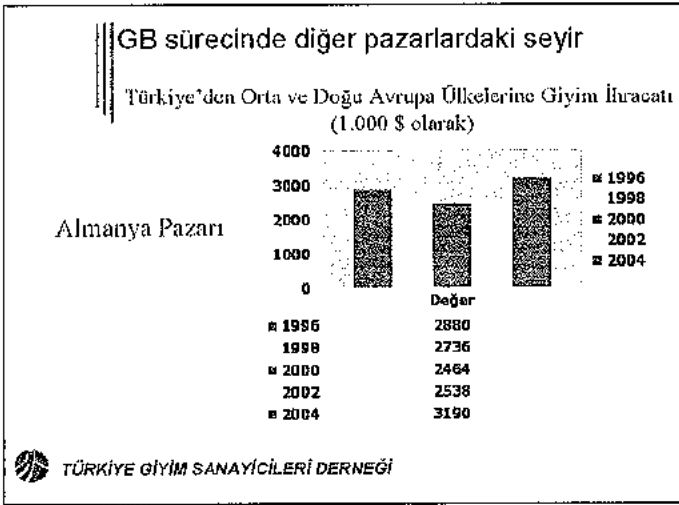
Türkiye'den ABD'ye Giyim İhracatı (1.000 \$ olarak)

ABD Pazarı

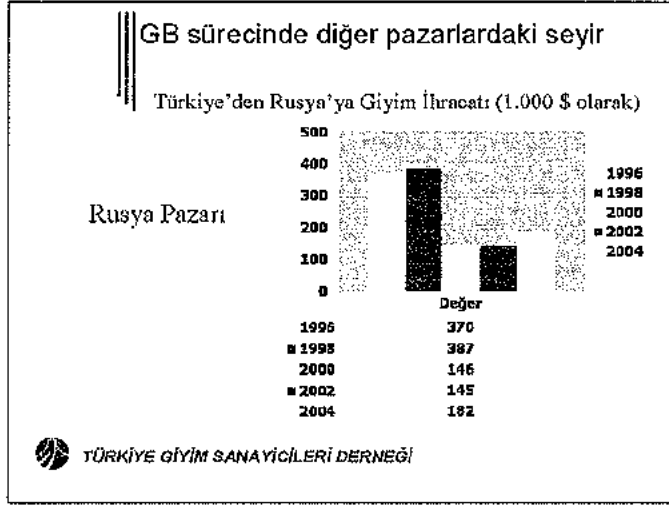
TÜRKİYE GİYİM SANAYİCİLERİ DERNEĞİ

devleti, 55 diğer dünya devletiyle beraber, 1 Temmuzdan itibaren 2008 senesine kadar çeşitli kategorilerde Çin'e tekrardan kota koyduk, koydurduk. Dünya Ticaret Örgütü 1 Temmuz 2005'ten itibaren Çin'e tekrar yedi kategoride kota koydu. Sadece şunu söyleyeyim, bir kategoriye söyleyeyim: Mesela, pantolon kategorisinde, Çin'in 2004'ün ilk 6 aya oranla, kotaların olmadığı 2005'te yaptığı ihracattaki artış %1716. Bu ülkenin en güçlü ve ülkesel marka haline gelmiş tekstil bölümü havlu-bornozdur, yani Türk havlusu, Türk bornozu diye bir marka olmuşuz, Denizli ve yöresi. Bizim bornoz ve havlumuzun pamuk kalitesinden dolayı, dünyanın hiçbir ülkesinin üretimiyle mukayese edilebilirlik tarafı yok, ama kotaların kalkmasından sonra, bizim marka haline gelmiş sektörümüzün ilk 6 aylık faaliyet eksi yüzde 9, Çin'in ilk 6 aylık faaliyeti artı %2000 falan. Kotanın kalkmasıyla, adamlarda fiyatta sınır olmadığı için, her fiyattan malı satabilme kabiliyetine, Uzakdoğu ve Çin ağırlıklı olmak üzere sahip oluyor, çünkü arkasında inanılmaz güvendikleri, yani ben zarar da etsem, devlet benim zararımı karşılar dedikleri, güvendikleri bir devlet var.

Burada zaten tahmin ediyorum bu sunum dağıtılmış da olabilir, ama burada Türkiye'nin Amerika'ya giyim ihracatı görüyorsunuz. Amerika 2002 senesinden itibaren ciddi bir düşüşe giriyor, çünkü maalesef Çin o ülkenin % 67 ithalatını kapsadığı için, orada baş etmemize imkân yok. Yoksa 1996'dan itibaren Amerika'ya yapılan ihracatta ciddi bir yukarı çıkış trendi vardı.

Keza Ortadoğu ve Avrupa ülkelerinde giyim ihracatı, bu Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine giyim ihracatı, bunun içine tahmin ediyorum Rusya'yı katmıştır arkadaşlarımız. Burada da 2002-2003 senelerindeki duraksama. Bu aramızdaki

gümrük problemlerinden oldu. Bir de, çok enteresan bir şey daha var, artık eskisi gibi Laleli'ye Rus veya Polonyalı gelmiyor, şimdi Çinli gitti, Rusya'da, Polonya'da 50 bin metrekare, 100 bin metrekare, 150 bin metrekarelik depolar kurdu, Rusları orayı götürüleceğine, onlar malı Rusya'nın ayağına getirdiler. Bizim Laleli işimizin düşmesinin bir sebebi gümrük problemleri, bavul taşımacılığındaki limitler falan, ama bir de hakikaten iyi araştırdığımızda, Uzakdoğu'nun oraya artık yerleşmiş olmasının da büyük sebebi var. Sadece Rusya'yı görüyoruz burada. Nerelerden nerelere düşmüşüz, çok net olarak ortaya çıkıyor.

Değerli arkadaşlar; çok vaktinizi aldım. Size sektörle ilgili iyi kötü bir bilgi vermek istedim. Çok çok teşekkür ediyorum.

Yavuz BAYÜLKEN (Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi)

Sayın Koray Onan'a teşekkür ediyorum. Gerçekten tekstil ve konfeksiyonda son derece değerli birtakım rakamları ve tarihsel gelişimini verdi. Şahsen bilmediğim birçok şeyi öğrenmiş oldum. Özellikle kota konusunda. Kotanın konulması ve konulmaması durumunda ne gibi sorunlar ortaya çıktığına, gümrük birliğine geçişle birlikte tekstil sanayindeki ciddi bunalımını anlattı, avantajlarının olabileceğini izah etti. Bu bize bu sanayinin yeniden ele alınması açısından özellikle Avrupa Birliği müzakere sürecinde ışık tutacaktır. Çünkü tekstil ve konfeksiyon Türkiye'nin ihracatında çok önemli bir alanı oluşturuyor. Benim mühendisliğimin çok erken

dönemlerinde hazırladığım pek çok proje vardı; oradan biliyorum yani tekstilde ve konfeksiyonda çok büyük çabalarla Türkiye bu noktaya geldi. Kolay bir süreç değil bu. Konuşmacımız çok önemli bir noktayı da açıkladı. "Niye bu kadar çok boya, terbiye ve baskı tesislerine teşvik veriliyor, makro planda bu bir sorun getirecektir, özellikle de çevre kirliliği açısından önemli sorunlar oluşturacaktır" olayına da açıklık getirdi. Planlama sadece getirilen birtakım projelere evet demek anlamına gelmiyor. Ülkenin bütün sektörlerinin birlikte ele alınıp, sanayileşmede nasıl bir stratejik alan belirleniyor, nasıl bir öncelikli sektör oluşuyor, bunların planlanması nasıl yapılıyor. Biz maalesef, çok fazla sayıda birtakım sektörleri zaman zaman öne çıkartarak, planlama yaptık. Bunun da sonuçları çok iyi olmadı. Halbuki o dönemlerde, 10, 15 sene önce bu daha rahat olabilseydi, bugün belki de tekstil bu seviyelerin % 20, % 30 üstünde bir ihracat potansiyeline sahip olarak kâr marjları da bu kadar düşmeyecekti. Sayın Onan'dan anladığım kadarıyla, kotanın da konulması, gümrük birliğine geçişle birlikte bir disiplin getirdi ancak % 15'lerden % 1,5-2'lere kadar inen bir kâr marjları olayını da doğurdu. Dolayısıyla tekstil olayını bütünüyle ortaya çıkarılması açısından ben kendisine teşekkür ediyorum. Çok faydalı olacaktır. Bu sonuçları, ben bizatili kongremize taşıyacağım. Ayrıca burada huzurunuzda kendisini kongremize davet ediyorum.

Koray ONAN (*Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı*)

Sayın Başkanım, bir şey daha ilave etmek istiyorum: "Hedef2010" diye 100 sayfalık bir kitap hazırladık. Giyim Sanayicileri Derneği olarak üzerinde tam 3,5 sene çalıştık. Şöyle bir iddiada bulunduk: Devlet, siyasi otorite, finansal otorite ve üretim otoritesi sac ayağını doğru yerleştirebilirsek bu ülkede, 2010 yılında tekstil ve konfeksiyon sektörü 35 milyar dolarlık bir hacme ulaşabilir. Esas da zaten bu olmalıdır. Bu ülkedeki üretiminin karşılığını almalıdır. Başkasından faiz karşılığında borç almamalıdır. Bu ülke bunu yapabilecekken, ülke işin kolayına gitmektedir. Bu kitapçığı da Odanıza 40-50 tane göndereceğim, üyelerinize de dağıtmak açısından.

Yavuz BAYÜLKEN (*Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi*)

Çok teşekkürler, sağ ol. Gerçekten çok yararlı oldu. Sayın Onan'a soruları bütün konuşmacıların sözleri bittikten sonra vereceğiz.

Şimdi İMDER'in Genel Sekreteri Faruk Aksoy'a, söz veriyorum. Öncelikle bu sektörün tanıtılması önemli, makina imalat sanayi için önemli bir alt sektör, iş makineleri yüksek katma değer yaratan bir sektörün ürünleri. O açıdan önce kendisi sektörü tanıtıp, sonra üretim, ihracat, ithalat rakamlarını verecek ve genel sanayi göstergeleri içerisindeki yerini de anlatacak.

Sözü Sayın Aksoy'a bırakıyorum; buyurun.

Faruk AKSOY (*İş Makinaları Distribütörleri ve İmalatçıları Birliği Genel Sekreteri*)
Teşekkür ederim.

Sayın Başkan, değerli arkadaşlar, değerli katılımcılar; hepiniz hoş geldiniz.

Öncelikle bizlere böyle bir olanak sağladığı için, Makina Mühendisleri Odası Yönetim Kuruluna ve Oturum Başkanına şükranlarımızı arz ediyoruz.

Türkiye iş makineleri sektörü yaklaşık 60-65 senelik bir sektör. Bu sektörün tanıtımına başlamadan önce, kısaca özgeçmişimi arz etmek istiyorum: 1976 Ankara doğumluyum. Beşiktaş Atatürk Anadolu Lisesi mezunuyum, Dumlupınar Üniversitesi Bilecik İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldum. 3 sene Bilecek Sanayicileri ve İşadamları Derneği Genel Sekreterliğini yaptım. Sonra Sanko Holding -dolayısıyla tekstil oradan iyi biliyorum- pazarlama, halkla ilişkilerine baktım 3 sene. Tekstille orada aşırı derecede haşır neşir olduk. 2002 yılından itibaren de, İş Makinaları Birliğinin kurulmasından bu yana 4 senedir de, yaklaşık toplam 7 senedir iş makineleri sektöründe hizmet vermekteyiz.

İMDER **Türkiye'nin yükünü taşıyan iş makineleri sektörü**

Kısa adı İMDER olan İş Makinaları Distribütörleri ve İmalatçıları Birliği, 66 farklı markanın, 145 çeşit ürününü Türkiye'de imalatını ve distribütörlüğünü yapan, sektörde önde gelen ve Türkiye'nin en büyük Holdinglerini kullanan olan 11 firma tarafından 14 MART 2002 tarihinde resmi olarak kuruldu.

Yaklaşık 65 Yıllık İş Makinaları ve İnşaat ekipmanları Sektöründe, eksikliği hissedilen bir boşluğu İMDER doldurmayı amaçlayarak faaliyetlerine başladı. Türkiye'de ekonominin yapı taşlarından biri olan ve Ülke gelişimi göstergesi olarak kabul edilen, İş Makinaları Sektörünün ilk ve tek derneği olması nedeniyle İMDER Yönetim Kurulunun üzerine ağır yükler binmektedir. İMDER Üye Firmaları tüm İş ve İnşaat Makinaları ve ekipmanları Sektörünün % 94'ünü elinde bulundurarak hem sektörde hem de Ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir.

İMDER Yönetim Kurulunu oluşturan firmalar alfabetik sırası aşağıdaki gibidir:

BORUSAN HOLDİNG-BORUSAN MAKİNA SERVİS VE TİC. A.Ş.
ÇUKUROVA HOLDİNG - ÇUKUROVA İTHALAT VE İHRACAT TÜRK A.Ş.
ÇUKUROVA HOLDİNG - ÇUKUROVA ZİRAAT END. VE TİC. A.Ş.
ENKA HOLDİNG - ENKA PAZARLAMA İHRACAT İTHALAT A.Ş.
GÜRİŞ HOLDİNG - GÜRİŞ PAZARLAMA
HİDROMEK - HİDROLİK VE MEKANİK MAKİNA İMALAT SAN. VE TİC. ŞTİ.
SANKO HOLDİNG - SANKO OTOMOTİV A.Ş. (İMDER - BAŞKAN)
SİF - SİFA VE İŞLER HOLDİNG - SİF OTOMOTİV A.Ş.
SABANCI HOLDİNG - YEMER TERKOMEKANİK SAN. VE TİC. A.Ş.
VOLVO OTOMOTİV TÜRÜK LTD.ŞTİ.

İŞ MAKİNALARI DİSTRİBÜTÖRLERİ VE İMALATÇILARI BİRLİĞİ

Türkiye'nin yükünü taşıyan, iş makineleri sektörü diye hitap ettiğimiz sektörümüzde, kısa adı İMDER olan, İş Makinaları Distribütörleri İmalatçıları Birliği, 66 farklı markanın 145 çeşit ürününü Türkiye'de imalatını ve distribütörlüğünü yapan sektörün önde kuruluşları tarafından 2002 tarihinde kuruldu. Bizim organizasyonumuz, hem ithalatçı, hem imalatçı firmaların bir arada bulunmasıyla gerçekleşmektedir.

Yaklaşık 65 yıllık iş makineleri ve inşaat ekipmanları sektöründe eksikliği hissedilen bir boşluğu İMDER doldurmayı amaçlayarak faaliyetlerine başladı. Türkiye'de ekonominin yapıtaşlarından biri olan ve ülke gelişimi göstergesi olarak kabul edilen iş makineleri sektörünün ilk ve tek birliği olan İMDER, tüm üye firmaları, tüm inşaat ve iş makineleri ekipmanları sektörünün % 94'ünü elinde bulundurmakta ve dolayısıyla ülke ekonomisine önemli bir yere sahiptir. Bizim Yönetim Kurulumuz, BORUSAN, Çukurova Holding, Enka Holding, Gürüş Holding, Hidromek, Sanko Holding, STFA, Sabancı Holding ve Volvo'dan oluşmakta. Tabii, tekstil sektörü kadar, hazır giyim sanayisi kadar eski bir organizasyon

değiliz, daha yeni, onların yanında çocuk sayılırız, bebek sayılırız.

İMDER

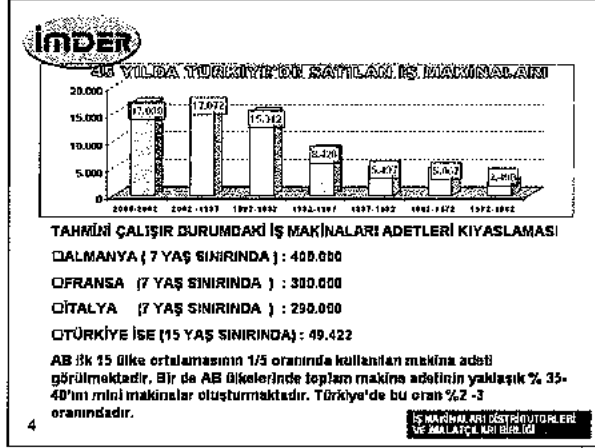
Ülkelerin gelişmişliğini ve ekonomisinin gelişimini ve düzeyini ortaya koyan en büyük göstergelerden birisi İş Makinaları sektörüdür.

Türkiye'nin genel yatırımlarının yaklaşık %45'ini inşaat sektörü yatırımları oluşturmaktadır. Sektörün sağladığı iş imkanı, iş gücü sayısı ve ekonomide yarattığı katma değer göz önüne alındığında, Türk ekonomisinin lokomotif sektörü olarak adlandırılmaktadır. İş makineleri ise bu sektördeki firmalar için büyük öneme sahiptir. Genel inşaat, tarım, ormancılık, endüstriyel tüm alanlarda, madencilik, ağır imalat, taşıtım ve mermer işleri, katı atık gibi bir çok iş kolunda kullanılan iş makineleri, ülkesizin hızı ve gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Tüm inşaat sektörünün % 30'unu ise İş Makinaları sektörü oluşturmaktadır.

Dolayısıyla, bir ülkenin ekonomik ve sosyal yönden kalkınmışlığı, sahip olduğu iş makinelerinin sayı ve niteliğine bakılarak görülebilir. Bu bağlamda; ülkemizde ekonomik ve sosyal refahın bir türlü çağdaş düzeye eritemediğinin bir nedeni de sahip olduğumuz iş makinelerinin türü, sayısı ve kalitesindeki yetersizliktir denilebilir. Sahip olduğumuz iş makinelerinin; sayı olarak gelişmiş ülkelerin 1/3' i kadar ve nitelik olarak %50' inden fazlasının ömürlerini tamamlanmış olması bu alandaki geri kalmışlığımızın bir göstergesidir.

İŞ MAKİNALARI DİSTRİBÜTÖRLERİ VE İMALATÇILARI BİRLİĞİ

Hızla gelişen bir sektördür. Ülkelerin gelişmesini ve ekonomisini, gelişmişliğini ve ekonomisinin gelişimini ve düzeyini ortaya koyan en büyük göstergelerden biri de, iş makinaları sektörüdür. Türkiye'nin genel yatırımların yaklaşık % 45'ini inşaat sektörü

yatırımları oluşturmaktadır. Sektörün sağladığı işgücü sayısı, ekonomide yarattığı katma değer göz önüne alındığında, Türk ekonomisi lokomotif sektör olarak adlandırılmaktadır. Tabii, tekstil sektörü, inşaat sektörü ve otomotiv sektörü, üç ana dal. İş makinaları ise, bu sektördeki firmalar için büyük öneme sahiptir. Tüm inşaat sektörünün yüzde 30'unu ise iş makinaları sektörü oluşturmaktadır. Dolayısıyla bir ülkenin, ekonomik ve sosyal yönden kalkınmışlığın sahip olduğu iş makinalarının sayısı ve niteliği bakılarak görülebilir. Avrupa'da bu şekilde yatırım gelişmişliği olarak, değer olarak verilmektedir. Bu bağlamda, ülkemizde ekonomik ve sosyal refahın bir türlü çağdaş düzeye erişemediğinin bir nedeni de, sahip olduğumuz iş makinalarının türü, sayısı ve kalitesindeki yetersizliktir denilebilir. Sahip olduğumuz iş makinalarının sayısı olarak gelişmiş ülkelerin 1/5'ü kadar ve nitelik olarak yüzde 60'ından fazlasının da ömürlerini tamamlamış olması, bu alandaki geri kalmışlığımızın bir göstergesidir. Ekrandaki tabloya baktığımız zaman, 45 yıllık iş makinaları Türkiye'deki pazar satışlarını, 1962-72 yılları arasında 2500'e yakın bir makina satılmış, yaklaşık 10 senede. 1972-82, 10 senede 5 bin civarında makina satılmış. 1982-87'de 5 senede 5500 makina satılmış. 1987-92 arasında 8500'e ulaşmış. 1992-97 arasında Türkiye'deki artış bir gelişme, ekonominin gelişmesi, yatırımların artmasıyla, 15 bin civarına ulaşmış. 1997 Gümrük Birliği Anlaşmasından 2002 arasında 17 bin civarında satılmış. 4 senede ise, 2002-2005 de dahil olarak, 17.038 makina Türkiye'de satılmış olacağı tahmin ediliyor. Bunun yanında, tahmini çalışır durumdaki iş makinaları adetleri ülkenin gelişmişliğini de gösterdiği için, bunu da size arz etmek istiyoruz. Almanya'da yaş sınırı 7 olan, 7

yaşına kadar 400 bin iş makinası çalışmakta. Fransa'da aynı şekilde 300 bin makina, İtalya'da 290 bin makina. Biz bu ülkeleri kıyaslarken, yüzölçümleri, nüfus oranları ve diğer alanlarda Türkiye'ye benzediği için kıyaslıyoruz. Türkiye'de ise, 15 yaş sınırında 49-50 bine yakın makina çalışmakta. Dolayısıyla Avrupa Birliğinin ilk 15 ülke, yani AB ilk 15 üye ülke ortalamasınının 1/5 oranında Türkiye'de kullanım makina adedi görülmektedir. Bir de, AB ülkelerinde makina adedini yaklaşık % 35 % 40'ını küçük makinalar oluşturmaktadır. Bu da, altyapı oranınının büyük oranda bir tamamlanmasından kaynaklanan bir gelişmiş göstergesidir. Türkiye'de bu oran, mini makina kullanımı, % 2'yle % 3 oranındadır, hatta bu sene % 2,5 civarındadır. Bundan önceki seneler yüzde 0 nokta küsürdü.

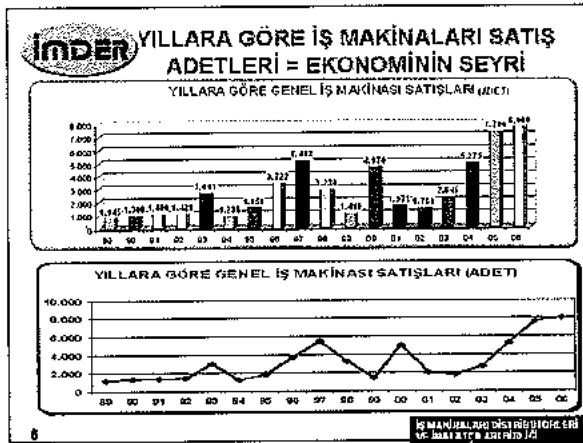
İNDER

Genel anlamda İş ve İnşaat ekipmanları ve makinaları sektörü TÜRKİYE ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. İş Makinaları Sektöründe yaklaşık 550 firma, 100 firmaya yakın imalatçı, 15'i AB Üyesi 50'ye yakın Ülkeye İhracat, 14.000 civarı çalışan, Bunların 8.500'ü imalat sanayisinde 500 Mily.USD İhracat, (2010 yılında hedef 2.5 milyar USD İhracat) Ortalama İmalatta % 60 oranında yerli ürün kullanım oranı (Kalma Değer oranı), Üretim ortalama %30'u ihraç edilmektedir. (2010 yılında hedef %60) Ağır İş Makinaları 4 ana kaleimde 2005 üretim adeti 2.958 (2010 yılında üretim adet hedefi 7.500 makina) 1,8 Milyar USD'ye yakın yatırım, Ortalama 2,5 Milyar USD yakın yıllık ciro gerçekleşmektedir. Dünya İş Makinaları pazar büyüklüğü (yenisifir makina satış) ortalama yıllık 65 Milyar USD, topyekün Pazar ise 110 milyar USD'nin üzerinde oluşmaktadır.

5

İŞ MAKİNALARI DİSTRİBÜTÖRLERİ VE İMALATÇI BİRLİĞİ

Genel anlamda iş ve inşaat makinaları ve ekipmanları ve makinaları sektörü Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. İş makinaları sektöründe yaklaşık 550 firma, 100 firmaya yakın imalatçı, 15'i AB üyesi, 50'ye yakın ülkeye ihracat, 14 bin civarında çalışan -bunlardan 9500'ü imalat sanayisinde çalışmakta- 1,6 milyar dolara yakın yatırım,

ortalama 2,5 milyar dolarlık yıllık ciro gerçekleşmektedir. Dünya iş makineleri pazarı büyüklüğü, yeni sıfır makina ortalama yılda 65 milyar dolar, topyekün pazar ise, 110 milyar dolar ticaret hacmine sahiptir.

Yıllara iş makinesi satışları da Türkiye ekonomisinin seyri gibi ifade ettik, yani ekonominin gidişatını birebir yansıttığı düşüncesindeyiz. 1989 yılından itibaren aldık. 1995 yılında Gümrük Birliği Anlaşmasıyla beraber tabii ithalatta aşırı derecede patlama oldu, bu Gümrük Birliği Anlaşmasından sonra çok ciddi bir şekilde ithalat artışı oldu, imalat daha sonra başladı. Yaklaşık 30 senedir imalat var, fakat imalattaki artışlar daha sonra başladı. 1995 yılında 1800 makina, 1996 yılında 3700-3800 makina, 1997 senesinde 5500 makinayla Türkiye rekoru kırdı, yaklaşık 65 senelik sektörde rekor kırdı. 1998'de tabii 1998 kriziyle 3200 makina, 1999 depremiyle 1.400 makina, % 55 oranında piyasa daraldı. 2000 senesinde 5 bine yakın makina, 2001 kriziyle 1900 makina, 2002'de tekrar % 10 daralmayla 1.700 makina, 2003'te, 2004, 2005 senelerinde ise ciddi bir artış söz konusu oldu; ekonomideki gidişatın iyi olması nedeniyle, istikrarın devam etmesi düşüncesiyle bir artış söz konusu oldu. Tabii, ertelenen makina alımları da burada çok etkili. 5 senedir, 6 senedir ertelenen makina alımları. Bu makina satışları Türkiye içerisindeki makina satışları. Bunların % 30'unu yerli imalat oluşturmakta, % 70'i de ithal ürünler oluşturmakta. 2003 senesinde % 50 iyileşme, 2004'te %99 iyileşme, 2005 senesinde ise % 146 iyileşme beklenmektedir. 2006 senesinde ise, % 4, % 5 oranında bir iyileşme beklenmektedir.

TÜRKİYE İŞ MAKİNALARI SEKTÖRÜNDE

İMALAT

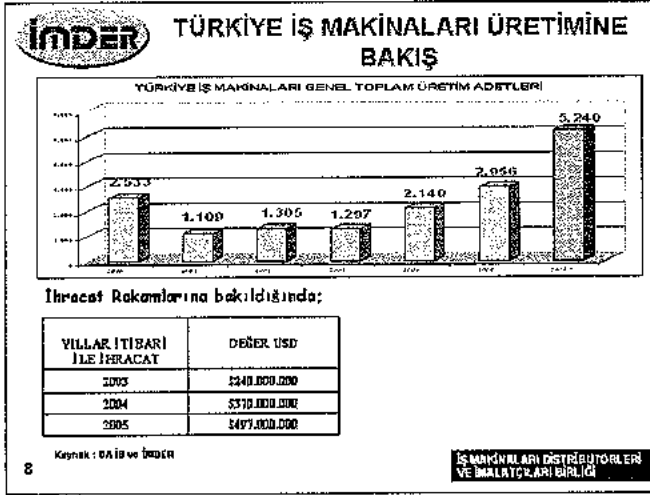
- > Beko Loder
- > Hidrolik Ekskavatörler
- > Lastikli Yükleme Makineleri
- > İstif, Kaldırma, Depolama, Yükleme Makineleri
- > Forkliftler
- > Hidrolik Kırıcılar
- > Hidrolik Paletli Deliciler
- > Kesiciler
- > Asfalt Plantleri
- > Beton Santralleri
- > Beton Mikserleri
- > Araçlara Monteli Vinçler
- > Vinçler
- > Arazi Platformları
- > Çok geçitli komponentler ve Yedek Parçalar

7

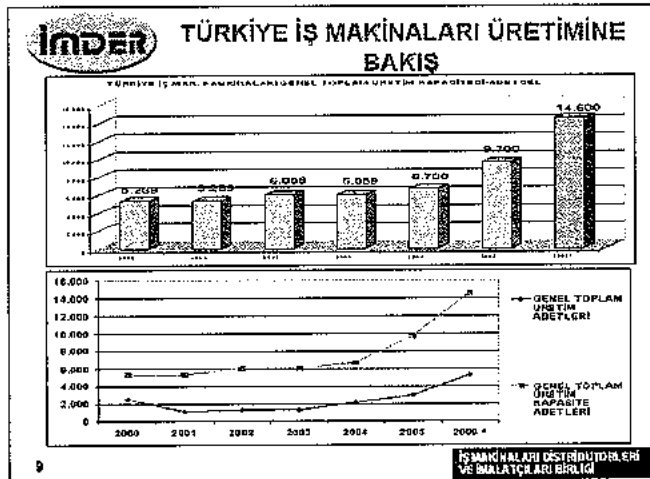
İŞ MAKİNALARI DİSTRİBÜTÖRLERİ
VE İMALATÇILARI BİRLİĞİ

İmalat olarak baktığımızda, Türkiye'de bekoloderi imalatları, artık şöyle bir düşüncemiz de var: Türk bekoloderi diye bir marka oluşturulması ve dünyada da ciddi bir rekabet

içerisindeyiz. Hidrolik ekskavatörler, lastikli yükleyiciler, istif kaldırma, depolama, yükleme makinaları, forklifler, hidrolik kırıcılar, paletli kesiciler, yaklaşık 15 civarında da iş makinası ve çeşitli komponent ve yedek parçaları Türkiye'de imalatı yapılmaktadır.

Dünyada iş makinaları üreticilerine baktığımız zaman, iş makinası sektöründe aşırı bir rekabet söz konusudur. 100 tane ana imalatçı firma varken, şu anda 15 tane ana imalatçı firmaya düşmüştür. Bunun nedenlerinden biri de, aşırı rekabet ve firmaların birbirlerini satın alma ve birleşmelerinden kaynaklanmaktadır.

Türkiye'deki üretime baktığımız zaman, 2000 senesinde, krizden önce 2.500 civarında makina üretilmiş, 2001'de yarı yarıya, % 50'den fazla düşmüş, 2002'de biraz artış, 2003 senesinde biraz daha düşüyor, 2004 senesinde, 2005 senesinde ciddi bir imalata ve ihracat artışı söz konusu oldu. 2006 ise, bu sene 2005 senesinde yeni imalata başlayan, hatta gurur kaynağımız olacak, Türkiye'nin, dünyanın en yeni teknolojileriyle iş makinası Türkiye'de üretilmeye başlıyor. Dolayısıyla bu tahmini rakamlar, üretim tahmini rakamları. Burada da ciddi bir nüans var, Hükümetle ciddi görüşmelerimiz söz konusu. Bu Gümrük Birliği Anlaşmasından dolayı, yaklaşık 42 kalem iş makinası var, Türkiye'de satılan ve ithalatı yapılan 42 iş makinasının, 38 kalem iş makinasının 10 yaşına kadar ikinci eli Türkiye'ye girmesi serbest. Kullanılmış, eski, yenileştirilmiş makinaların Türkiye'ye girmesi serbest. Fakat dört ana kalem dediğimiz, biraz önce de bahsettiğim gibi, bekoloder, ekskavatör, yükleyici ve forklif dediğimiz, üretim ana maddelerini oluşturan kalemlerde ikinci el uygulaması yasak; 38/4. Biz bu uygulamanın devam etmesi düşüncesindeyiz. 2006'daki uygulama eğer 5 bin civarındaki rakam, uygulama aynı şekilde devam ederse diye öngördüğümüz bir rakam. Tabii, bu daha da artabilir, yani üretim adetlerini, bizim 10 yıllık üretim adetlerimiz 2010 senesinde 9 bin makinaya, 2013 senesinde ise Devlet Planlama Teşkilatıyla Dokuzuncu Kalkınma Planı çerçevesinde 12.500'le 17 bin civarında bulması hedeflenmektedir. Bu da, ciddi bir rakam olmaktadır.

İMDER KOMİTE ÇALIŞMALARI

İMDER İŞ MAKİNALARI DİSTRİBÜTÖRLERİ VE İMALATÇILARI BİRLİĞİ olarak, tüm bu faaliyetleri verimli bir şekilde yürütmek üzere tüm üye kuruluşlardan, Resmi Kurum ve Kuruluşlardan ve Sektör ile ilgili diğer firmalardan ve ilgili birlik veya organizasyonlardan, konusunda uzman kişilerin oluşturduğu aşağıdaki sürekli ve sürekli Komiteler kurulmuş ve çalışmalarına devam etmektedir:

1. **MAKTEK –Makine Teknik Komitesi-** Sanayi ve Tic. Bakanlığı Bünyesinde,
2. **İthalat ve İhracat Komitesi**
3. **Maktek İş Makinaları Çalışma Grubu**
4. **İSDER-İstif,Kaldırma,Yükleme ve Depolama Sektör Komitesi,**
5. **Asfalt ve Yol Ekipmanları Komitesi**
6. **Vineç Komitesi,**
7. **Fuarlar Komitesi**
8. **Hukuk ve Mevzuat Komitesi**
9. **AS Mevzuat Komitesi**
10. **TSE Ayna Komitesi**
11. **TOBB Makina Sektör Meclisi Üyeligi**
12. **Çalışma Komitesi [sadece Yönetim Kurulu Üyelerinden oluşur]**

10

İŞ MAKİNALARI DİSTRİBÜTÖRLERİ
VE İMALATÇILARI BİRLİĞİ

Türkiye iş makineleri pazarı Avrupa'nın en büyük yedinci pazarıdır. İhracat rakamlarına baktığımızda, tabii hazır giyim sektörü kadar büyük rakamlar değil, ama iş makineleri sektörü yeni gelişen bir sektör, yeni ihracata açılan bir sektör.

2003 senesinde 240 milyon dolar, 2004'te 370 milyon dolar, 2005'te de 497 milyon dolar, yaklaşık makina imalat ihracatlarında 1/5'üne, % 20'ye yaklaşık bir oranını oluşturmaktadır. Aynı zamanda, tüm makina imalat sektöründe en büyük kalemini oluşturmaktadır. İş makineleri üretimine bir bakış, üretim kapasitesi ise, 9.700 iken, 2006 yılında 14.600'lere çıkması hedeflenmektedir. Türkiye üretim kapasitesinin yaklaşık, kapasite kullanımı bu yıl itibariyle % 50'nin üzerindedir, % 55 civarındadır, seneye % 60'ı geçmesi beklenmektedir.

Bizim İMDER olarak çalışmalarımız, hem de resmi kurum ve kuruluşlar, sektör ve diğer firmalarla sürekli ve süreli komiteler oluşturarak devam etmektedir. Bunlardan biri, MAKTEK, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde Makina Teknik Komitesi. İthalat İhracat Komitesi, MAKTEK İş Makineleri Çalışma Grubu, İSDER, İstif Kaldırma Yükleme Depolama Sektör Komitesi, Asfalt Ekipmanları Sektör komiteleri, fuar, Hukuk ve Mevzuat Komitesi, AB Mevzuat Komitesi, TSE Ayna Komiteleri, TOBB Makina Sektör Meclis Üyeliği çalışma komiteleri.

 İMDER ÇALIŞMALARI 9 ŞEKİLDE GERÇEKLEŞMEKTEDİR

1. Üyelerimiz ile Çalışmalar :
2. Resmi Kurumlar ile Çalışmalar :
3. Sektör ile Çalışmalar
4. Avrupa Birliği ile Çalışmalar
5. Sektör ile Dünya Entegrasyonu Çalışmaları
6. Fuar Çalışmaları
7. Medya ile Çalışmalar
8. Sektörel Dernekler ile Çalışmalar
9. Üniversiteler ile Çalışmalar

İMDER çalışmaları ise, dokuz şekilde gerçekleşmektedir. Hem Avrupa Birliği üyeliği olsun, hem İMDER'in çalışmaları açısından. Birincisi; üyelerimizle çalışmalar, resmi kurumlar ile çalışmalar. Resmi kurumlar derken, 35 tane de resmi kurumdan, devletimizin 35 resmi kurumuyla, yaklaşık 200 kişiyle sürekli butat bir şekilde, 6 ayda bir 200 kişi dönecek şekilde sürekli görüşmelerimiz oluyor. Kendilerine raporlar hazırlıyoruz, dosyalar hazırlıyoruz, görüşmelerimiz oluyor. Yaklaşık sektörün söylediği, yani İMDER'den kendilerine giden dosyaları da kabul edilme ve uygulanma oranında % 98 oranındadır. Sadece % 2 oranında uygulama olmamıştır. Yalnız çalışmalarımız

şu şekilde oluyor: Kanun, mevzuat, tebliğ, bütün düzenlemelerde ciddi bir çalışma yapılıyor. Eksikler çıkarılıyor, Avrupa Birliği'ndeki uygulamalar ve dünyadaki uygulamalar o dosyaların içerisinde sunuluyor ve kanun ve mevzuatların gidişatının hangi yönde olması gerektiği yönünde ve yapılan çalışmalar doğrultusunda yüzde 98 bir başarı oranımız var.

Sektör ile çalışmalarımız, Avrupa Birliği ile çalışmalar, sektör ile dünya entegrasyonu, fuar çalışmaları, medya çalışmaları, sektörel dernekler ile çalışmalar, üniversiteler ile çalışmalar.

İMDER – AB İLİŞKİLERİ

✓ **Resmi Kurumlar İle Çalışmalar**

İş Mübalehesi ve İşgücü Akademi'si ile ilgili Bakanlar Kurulu, Devlet Planlama, Genel Müdürlük ve İşletme Kurumları ile sürekli ilişkiler kurulmuştur. 30'un üzerinde kurum ile yapılan sürekli görüşmelerde yaklaşık 200 bakanlık ve 5 Bakanlık ile sürekli görüşme ve faaliyetler yapılmıştır.

Resmî Komite ve Çalışmalar:
 MEGEP-ABE Eğitim Bakanlığı ile ilgili Eğitim ve Öğretim Projesi
 TSE Ağır Sanayi Komitesi
 10000 Sanayi Sektörü Strateji Grubu
 Makine ve Çelik Sanayi Çalışma Grubu
 MAKTEK - Akademi Yabancı Kuruluşları, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Dairesi Başkanlığı

✓ **Sektör İle Çalışmalar**

İş mübalehesi ve işgücü akademi'si ile ilgili 550 firmaya ile sürekli temasa sağlanmıştır. İşletme kanunu, mevzuatı, standart (tebliğ) düzenlemeleri faks ve posta yolu ile duyurulmuştur ve ilgili kurumlarla iletişimi sürdürülmüştür. Sektörel sorun ve ihtiyaçları sürekli temasa ile değerlendirilmiştir. Güncel mevzuatla ilgili temaslarda ilgili kurumlarla sürekli iletişim sağlanmıştır. Pazır faaliyetleri ve etkinlikleri ile ilgili çalışmalar ayrıca firmaların çalışmalarını desteklemek üzere Kurumlar Komiteleri kurulmuştur. Sektör firmaları ile yapılan sürekli temasa, çalışmalar sürdürülmüştür.

Özellikle Komiteleri şunlardır:
 İMDER-İstatistik, İstatistik Kurumu ve İşletme Sektörü Komitesi,
 Nakliye Yalı İşletmenleri Komitesi,
 Yangın Sektörü Komitesi,
 Yemek Dışı Sektör Komitesi,
 Ayni ve Deval Madde ve Ekspansiyon Sektör Komitesi.

12

İŞ MÜBALEHESİ DEĞİŞİKLİKLERİ
 VE İSTATİSTİKLERİ BİRLİĞİ

Avrupa Birliği ilişkilerimiz ise, yaklaşık beş aşamada olmaktadır. Bunlar; resmi kurumlar ile çalışmalar, iş makineleri sektöründe bakan, müsteşar, genel müdür, uzmandan başlayarak, 30 resmi kurumdan 200 kişiyle ve yaklaşık beş bakanla sürekli görüşmeler yapmaktayız.

MEGEP Projesinde, TSE Ayna komitelerinde, TOBB'da, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı MAKTEK komitelerinde bu çalışmalarımız devam etmektedir.

Sektör ile çalışmalarımız, 550 firmayla sürekli bilgi teması içerisindeyiz. İlgili kanun, değişiklikler kendilerine faks ve diğer yollarla gönderilmektedir. Aynı zamanda, ihtisas sektörüyle

İMDER – AB İLİŞKİLERİ DEVAMI

✓ **Avrupa Birliği İle Çalışmalar**

İMDER olarak bildirimden itibaren TÜRKÇE YALIN AB İle ilişkilerimiz için ilgili Kurumlar, Devlet ve AB yetkilileri ile sürekli çalışmalar ve görüşmeler sürdürülmüştür. Başta AB Dış İşleri Bakanlığı ve Ekonomi Bakanlığı Devlet Bakanları, Sayın AB İSTATİSTİKLERİ ve İşletme Sektörü Devlet Bakanları, Kuvvetli TÜZELİM Dış İşleri Bakanlığı, DİTİR AB Genel Müdürlüğü, İhtisas Genel Müdürlüğü, Dış İşleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sayın AB COŞKUN Dış İşleri Bakanlığı, Sayın Genel Müdürlük, TÜRKİYE İstatistik Kurumu, Genel Müdürlüğü, AB Genel Müdürlüğü, AB Genel Müdürlüğü, DPT, TOBB AB Genel Müdürlüğü ve İşletme Sektörü Komitesi ile ilgili çalışmalar sürdürülmüştür. İlgili kurumlarla sürekli temasa sağlanmıştır. İlgili kurumlarla sürekli temasa sağlanmıştır. İlgili kurumlarla sürekli temasa sağlanmıştır.

Özellikle Çalışmalar:
 9704 AT Madde Komisyonu Yürütme Kurulu
 9704 AT Dış İşleri Bakanlığı Yürütme Kurulu
 2004/4 AT Girişimci Entegrasyon Yürütme Kurulu
 4703 Sayılı Yasa
 4072 Sayılı Tebliğin Kurulması İçin Kurumlar Komitesi
 Kurumlar Komitesi
 2004/4 AB Dış İşleri Bakanlığı Yürütme Kurulu
 İMDER olarak bildirimden itibaren sürekli olarak AB Parlamento'su ve Komisyonu gündemini, 9704/4 AB Dış İşleri Bakanlığı, İhtisas Genel Müdürlüğü, mevzuatları ile ilgili ilişkilerde etkin bir şekilde temasa ile ilgili kurumlarla sürekli temasa sağlanmıştır. Aynı zamanda ilgili kurumlarla sürekli temasa sağlanmıştır.

13

İŞ MÜBALEHESİ DEĞİŞİKLİKLERİ
 VE İSTATİSTİKLERİ BİRLİĞİ

İlgili istatistik araştırmalar, pazar tahminleri ve ekonomik veriler araştırmaları yapılmaktadır. Bazı ihtisas sektörlerimiz, biraz önce de bahsetmiştim, İSDER, farklı sektörü, asfalt, yok ekipmanı, vinç sektörü, yedek parça, kırıcı ve delici.

İMDER - AB İLİŞKİLERİ DEVAMI

✓ **Sektör İle Dünya Entegrasyonu Çalışmaları**

İMDER her sektörü hem de TÜRKİYE'NİN AB'ye üyelik sürecinde AB'ye uygun ve standart bir entegrasyon ve çalışma içerisinde bulmaktadır. Bu doğrultuda AB'ye temaslar uluslararası dernekler, AB Federasyonları, Amerika, Brezilya, Kore, Japonya ulusal dernekleri ile temasla peşinlik toplantılar, seminerler, toplantılar ve organizasyonlar halinde başlanmıştır. 2005 yılı aynı zamanda bazı Federasyonlar ile üyelik, bazılarında da Yönetim Kurulu Üyelik için görüşmelerin sonuçlanmasında ilerlerdir.

Federasyonlar, Üyeler ve Yönetim Kurulu üyelik için görüşmeler üyeler arası dernek ve Federasyonlar:

- CECE - Avrupa İş Makineleri Üreticileri Federasyonu
- CEED - Avrupa İş Makineleri Distribütörleri Federasyonu
- FEM - Avrupa İş Makineleri, Yıkama, Depolama Federasyonu
- VOSAL - Alınan Makineler (ARİ)
- AERA - Amerika İş Makineleri Üreticileri Federasyonu
- CEMA - Japon İş Makineleri Derneği
- KOCEMA - Kore İş Makineleri Derneği

✓ **Sektörel Dernekler İle Çalışmalar**

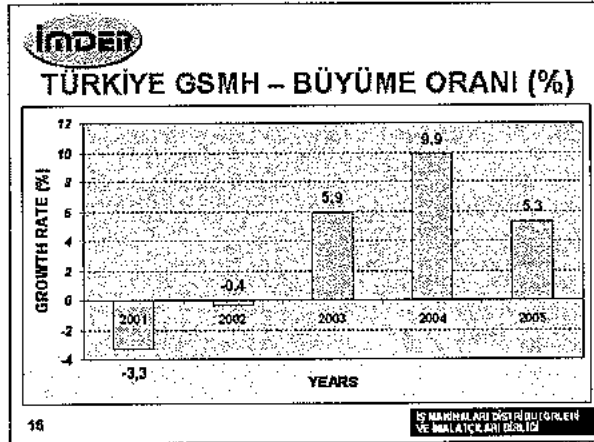
İMDER İş Makineleri sektörünün içerisinde bulunduğu araç Makine ve Akademi sektöründe faaliyet gösteren kuruluşlar ile sürekli ve aktif görüşmelerde bulunmakta, ortak çalışmaların gerçekleştirilmesi, sorunlar ve ihtiyaçların giderilmesi için paylaşımlar gerçekleştirilmekte ve çalışmaların aynı şekilde devam etmektedir. Aynı zamanda İMDER olarak diğer sektörel dernekler de bir araya gelmektedir. Bu süreçte çalışmalar devam etmektedir.

14

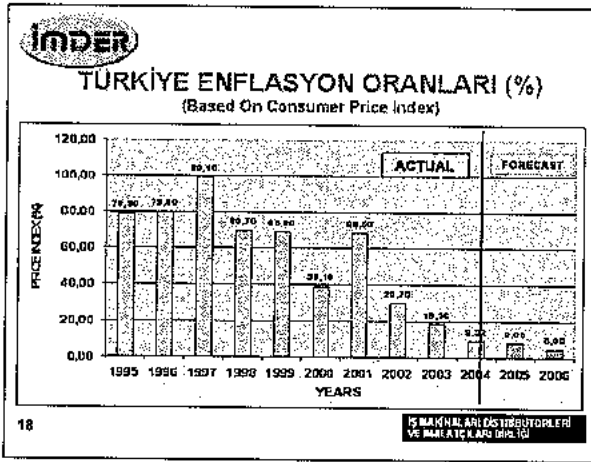
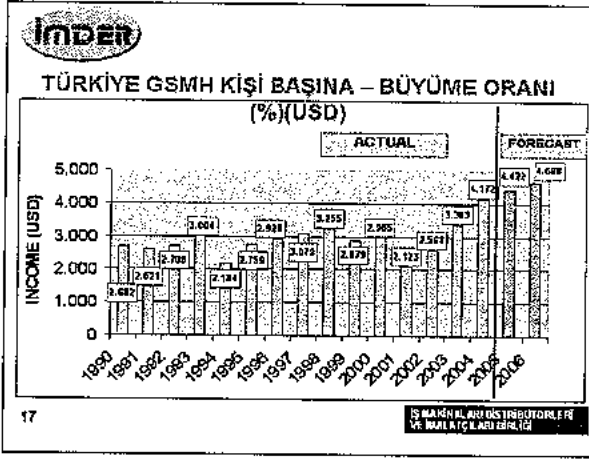
İŞ MAKİNELERİNİN GİRİŞİMLERİ
VE MAHALTE VE GİRİŞİMLERİ

AB ilişkileriyle devam ederse, Avrupa Birliğiyle çalışmalar: Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği süresince, devlet ve AB yetkililerimizin nezdinde çalışma ve projeler yürütülmektedir. Başka AB Başmüzakereçisi ve Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanımız Ali Babacan ve ekibi, Sayın Kürşat Tüzmen, Dış Ticaret Müsteşarlığının tüm birimleri, Sanayi ve Ticaret Bakanı tüm birimleriyle, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Devlet Planlama, odalar ve borsalar, AB Genel Müdürlüğüyle İMDER tarafından bir iş makineleri sektörüyle ilgili çalışmalarımız devam etmektedir. Bu çalışmalar, tüm AB standartları, mevzuatları, tebliğleri, kanunlarıyla ilgili sektörümüze hitap eden ve dolaylı ve direkt konular üzerinde ağırlık vermektedir. Bazı çalışma örnekleri ise, 97/38 Makina Emniyet Yönetmeliğinde ciddi bir çalışmamız oldu. 97/68 Gaz Emisyonu Yönetmeliği, 2000/14 Gürültü Emisyonu, 4703 sayılı Kanun, 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Karayolu ve Trafik Kanunu devam etmekte görüşmelerimiz, Dış Ticaret tebliğleri ve aynı zamanda Avrupa Birliği Parlamentosu ve Komisyonundaki gündemler, AB'deki son gelişmeler, süreç, sektör standartları, mevzuatla ilgili bilgilendirmeler, hem üyelerimize, hem de sektör resmi kurumlarımızla sürekli bilgi paylaşımı içerisindeyiz. Aynı zamanda, AB'de de lobi faaliyetlerimiz devam etmekte. Sektör ile dünya entegrasyon çalışmalarında, bu doğrultuda Avrupa Birliğindeki muadil, ülke muadil derneklerimiz, AB federasyonları, Amerika, Brezilya, Kore ulusal dernekleriyle temas geçerek, toplantılar, seminerler,

zirveler, organizasyonlar yapmaktayız. Bazılarına üyelik görüşmelerimiz, bazılarında yönetim kurulu üyeliği görüşmelerimiz devam etmektedir. Bunlardan bazıları; Avrupa İş Makinaları Üreticileri Federasyonu, Avrupa İş Makinaları Distribütörleri Federasyonu, Avrupa İstif Kaldırma Yükleme Ekipmanları Federasyonu, Alman Mühendisler Birliği, Amerika İş Makinaları Üreticileri Federasyonu, Japon İş Makinaları Derneği, Kore İş Makinaları Derneği olmak üzere. Buralardaki bütün temaslarımız, aynı zamanda devlete de raporlar halinde iletilmektedir.

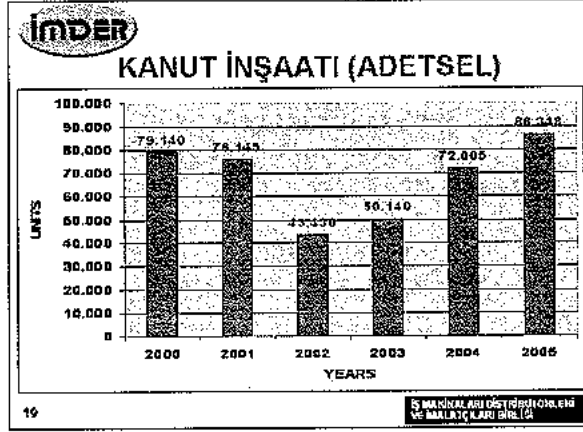
Sektörel demeklerle çalışmalarımız, makina sektörü ve diğer sektörlerden 70'e yakın derneklerle çeşitli platformlarda görüşerek, orta bilgi, fikir alışverişi içerisinde bulunuyoruz.

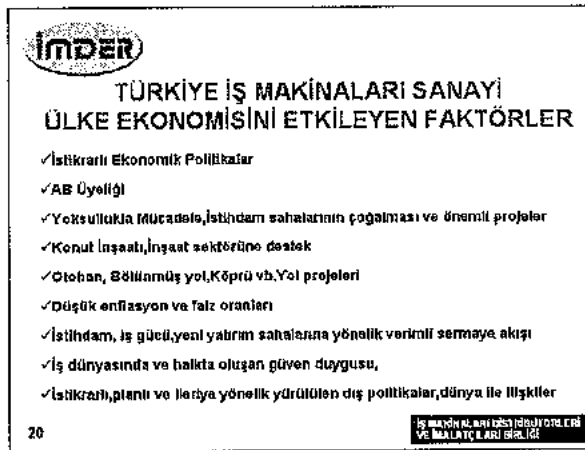
Burada Türkiye'ye genel bakış dedik, çünkü Türkiye ekonomisiyle iş makineleri yatırım sahası olduğu için, birbirine benziyor diye söyledik. 780 metrekare, bunları biliyorsunuz. Gayri Safi Milli Hâsıla 320 milyar dolar, kişi başına 4.222 dolar. Avrupa Birliğinde ise kişi başına 20 binle 25 bin ortalaması, kişi başına milli hâsıla olduğunda, Türkiye ortalama 1/6'sını oluşturuyor. Önümüzde 2014 yılındaki hedef 10 bin dolar kişi başına milli gelir. Ciddi bir 6 kat büyüklük var, buna ulaşmamız gerekiyor. Ülkemizin nüfus ve ölçüm olarak da, tabii büyüme oranlarını burada gösterdik.

Konut inşaatı iş makina sektörü için çok önemli. 2005 senesinde 86-87 bin civarında

konut inşaatı başladı. 2007 yılına kadar TOKİ tarafından 250 bin konut inşaatı faaliyete girmesi planlanıyor. Bu da, iş makineleri sektörü için önemli.

Ülkemizde sektörü etkileyen ve dolayısıyla ekonomiyi etkileyen faktörler olarak da, istikrarlı ekonomik politikaların düzenlenmesi, yapılması ve uygulanması, tabii, bu sektörlerle beraber olacak. Avrupa Birliği üyeliği, yoksullukla mücadele, istihdam sahalarının çoğalması önemli projeler; konut inşaatı, inşaat sektörüne destek, otoban, bölünmüş yol, köprü ve benzeri yol projeleri, düşük enflasyon ve faiz oranları, istihdam, işgücü, yeni yatırım sahalarına yönelik verimli sermaye akışı, iş dünyasında ve halkta oluşan güven duygusu, istikrarlı, planlı ve ileriye yönelik yürütülen dış politikalar ve dünya ile ilişkiler.

Gümrük birliğinin iş makineleri sektörüne getirdiği unsurlar, etkiler ise, aşırı rekabetçi

bir unsuru piyasaya hâkim olmasına neden oldu, ciddi bir aşırı rekabet var. Firmaların kendilerini yenileme ve ihracata yönelme teşvik edildi. Dernekleşmenin geç oluşmasından dolayı, sektörün geç mevzuat ve standartlardan haberdar olmasından oluşan iç pazarda ciddi sıkıntılar söz konusu oldu. Gümrük birliği nedeniyle açılan ikinci el kullanılmış iş makinalarının ülkeye akın etmesiyle, dokuza yakın, sadece forklif sektöründe, 9 forklif fabrikasının 8'i kapandı. Diğer iş makinaları fabrikalarında, yaklaşık 7-8 tanesinde 4 tanesi kapandı. Gümrük Birliği Anlaşması gereği, 42 kalem iş makinasından 38 kalemi 10 yaşına kadar ülkemizde ikinci el kullanılmış ve yenileştirilmiş olarak girebiliyor.

**İNDER TÜRKİYE İŞ MAKİNALARI SEKTÖRÜNE
GÜMRÜK BİRLİĞİNİN ETKİSİ**

- Aşırı rekabetçi unsuru tarım piyasaya hakim olmasın
- Firmaların kendilerini sürekli yenileme ve ihracata yönelmeye teşvik edilmesi
- Dernekleşmenin geç oluşmasından dolayı sektörün geç mevzuatlar ve standartlardan haberdar olmasından oluşan iç Pazar sorunları
- Gümrük birliği nedeni ile açılan 2. el, kullanılmıy iş makinalarının ülkeye akın etmesi ile 9 a yakın Fordifi Fabrikasının 8'ine kapanması,
- Gümrük Birliği anlaşması gereği 42 kalem iş makinasından 38 kalemi 10 yaşına kadar ülkemizde 2. el kullanılmıy ve yenileştirilmiş olarak girebiliyor.
- Gümrük Birliği anlaşmasında malın serbest dolaşım maddesine karşı hem aldığımız hem de devlet tarafı olarak gerekli korumaların gösterilmemesi nedeni ile kalitesiz ve aynı kaliteli problemlerin gün geçtikçe artması
- Devletin ihracatçı ve üretici kurumları arasında Gümrük Birliği anlaşması nedeni ile oluşan ciddi sorunlar,
- Gümrük Birliği anlaşması nedeni ile verilen tevdiflerden oluşan kayıplar...
- Sonuç olarak AB İhtilâfi sürecinde 95 serbestle imzalanmış 125 sayılı Gümrük Birliği anlaşması vektörümüzle pek çok ilginç bir durumla birlikte, ihracatçıların ve üreticilerin ve sektör firmalarının yararından dolayı şartlarına göre yapılabilmemesi, geliştirilmesi ihtiyacı olduğunu ve profesyonel bir yapıda ve kaliteli teknoloji ve diğerleri ayakta tutulmasını zorlamıştır.

21

**İŞ MAKİNALARI DİSTRİBÜTÖRLERİ
VE MALLA T.C. İ. A. D. İ. İ. İ.**

Geri kalan dört tane kalemin de girmesi için bizden sürçç istendi. Bu ay içerisinde ciddi toplantılarımız oluyor, bu hafta yine Kürşat Beyle bir toplantımız olacak, Pazartesi günü Dış Ticaret Müsteşarlığında tekrar bir toplantımız olacak. Eğer bu dört kalem de açılırsa, biraz önce size gösterdiğim bütün ihracat rakamlarının %90'ının, %80'inin bitmesi demek oluyor; 9500 civarındaki çalışanın 1 ay içerisinde 4 bin tanesinin işsiz kalması demek oluyor; çünkü aynı ana kalem 4 tanesi ve çoğunun da fabrikayı kapatması demek oluyor. Biraz önce söylediğim, dünyanın en yeni teknolojisiyle açılan fabrika, 500 dönüm üzerine açıldı Sanko'nun Antep'te, bunun tamamen kapanması, diğer fabrikaların kapanması anlamına geliyor. Bununla ilgili bir süreç çalışması içerisindeyiz. En az 5-6 sene kesinlikle açılmaması, sektörü belli bir konuma getireceği düşüncesindeyiz. Tabii, bu aynı şekilde otomobil sektörü ve diğer makina sektörleri için de geçerli.

Gümrük Birliği Anlaşmasından, malların serbest dolaşım maddesine karşı hem

sektör, hem de devlet tarafı olarak, gerekli hassasiyetin gösterilmemesi nedeniyle, kullanılmış eşya ile ithalatı probleminin gün geçtikçe artması. Türkiye'den kesinlikle hiçbir ikinci el makina Avrupa'ya gidemez, ama Avrupa'dan Türkiye'ye gelir; çünkü biz üçüncü dünya ülkeyiz, AB üyesi olmadığımız için. Üçüncü dünya ülkesine uygulanan bütün karşı tedbirler, standartlar Türkiye'ye uygulanır. Gümrük Birliği Anlaşmasında sadece biz vergiden muaf olarak girmeye çalışırız, ama kesinlikle giremez; çünkü devlet bunu soruyor, gitmiyor, gidemez, kabul etmiyorlar. Kabul etseler de, Avrupa Birliği standartlarının dışında, yerel, bölgesel standartlar ve tarife dışı engeller var. Bu da, önümüzdeki en büyük sıkıntılardan biri. Örneğin, Fransa'ya bir ikinci el iş makinası herhangi bir ülkeden gittiği zaman, Türkiye kıyaslamasını verirsek, "İstanbul'daki gümrüğümüzde bir sıkıntı var -Fransız olarak değerlendirin ülkeyi, Türkiye'yi- ne olur, Ardahan'daki gümrüğümüz daha müsait, oraya götürün" diye bir şey, tarife dışı engel söyleniyor. İstanbul'dan Ardahan'a nakliyyeyi düşünün, personeli düşünün, Ardahan'a gittiğinde sadece bir kişi çalışıyor ve uzun bir kuyruk var, makina 3 ay, 4 aydan önce de oradan çıkamıyor. Dolayısıyla tarife dışı engeller buralarda söz konusu.

Devletin üreticileri ve sektörü koruma önlemlerinde, Gümrük Birliği Anlaşması nedeniyle oluşan ciddi sorunlar var, Gümrük Birliği Anlaşması nedeniyle verilen tavizlerden oluşan sıkıntılar var. Sonuç olarak, AB üyeliği sürecinde, 1995 senesinde imzalanan, 1/95 sayılı Gümrük Birliği Anlaşması, sektörümüze getirdiği bazı sıkıntıların yanında, üreticilerimiz ve sektör firmalarının yeniden dünya şartlarına göre yapılanmalarına, çünkü zaten anlaşma yapılmış, bunda geri dönüş şu anda yok, elimizden geldiği kadar kendi sektörümüzün ileriye yönelik yapacağı atımları ön planda tutmak lazım. Gözlerini ihracata dikmelerini ve profesyonel bir yapılanmayla, gelişen teknoloji ve dünyaya ayak uydurmalarını zorlamıştır.

Dinlediğiniz için teşekkürler.

Yavuz BAYÜLKEN (*Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi*)

Sayın Faruk Aksoy'a teşekkür ediyoruz.

Sadece iş makinaları açısından değil, sektörün bütününe ekonomiyle birlikte ele aldılar ve incelediler. Bu açıdan, Türkiye'deki inşaat sektörünün gelişmesine paralel, iş

makinaları de nasıl bir gelişme gösterdi ya da nasıl bir durgunluk gösterdi, onu açık olarak bu sunumdan gördük.

Ayrıca bir sektör demeği olarak da, hangi çalışmaların içerisinde olduklarını gayet iyi bir biçimde, kısa bir sürede özetlediler. Onun için kendisine teşekkür ediyorum.

Faruk AKSOY (*İş Makinaları Distribütörleri ve İmalatçıları Birliği Genel Sekreteri*)

Sayın Başkan; iki tane madde unutmuşum.

İş makinaları sektörü imalatını yerli kullanım oranı, bizden sürekli devletin istediği bir oran, bunun çalışmasını yeni bitirdik; ortalama % 59,5, % 60. Bunun motor ve diğer aksamaları Türkiye'de fazla üretilmediği için, daha doğrusu üretimi olmadığı için, yurtdışından ithal edilmek zorunda. % 60 civarında yerli kullanım oranı var. Tüm sektörün imalat adedinin ihracat oranı ise % 27. Bu 2006 yılında % 33'ü bulması planlanıyor. Bunun 2007 yılında da % 40'a yaklaşması hedefleniyor. Tabii, kapasite kullanım oranında % 60'ı bulmaktadır ve 1 milyon metrekare üzerinde de yatırım sahası bulunmaktadır.

Yavuz BAYÜLKEN (*Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi*)

Genel göstergeleri de kendileri verdiler. Dolayısıyla herhalde iş makinaları konusunda epey bir bilgi sahibi olduk. Arkadaşlar soracaklarını not alsınlar lütfen, daha sonra planlayacağız. Kendisine teşekkür ediyorum.

Bu arada, önemli bir nokta, gümrük birliğiyle birlikte iş makinalarının üretiminde ve ihracatında, ithalatında nasıl bir değişiklik oldu, onu da izah ettiler. Bir önemli noktanın altını çizdim, o çok önemli, "gümrük birliğine geçmekle, standartlarda çok büyük bir değişiklik olmuyor, üçüncü ülkelere yapılan muamele bize aynen yapılmakta" deniliyor. Bu da, gümrük birliğinin bir ölçüde tek taraflı işlediğinin bir göstergesi oluyor diye düşünüyorum.

Sözü Sayın Rıdvan Mertöz'e vereceğim. Kendisi Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri Derneği Yönetim Kurulu Başkanı. Bizim için bu konuşma çok önemli, çünkü gelecekte, önümüzdeki dönemde KOBİ'lere çok önemli bir rol düşüyor,

KOBİ'lerin bugünkü mevcut durumlarını saptamak ve gelecekte nasıl bir performans göstereceklerinin değerlendirilmesini yapmak çok önemli. Çünkü Türkiye sanayide işletmelerin % 99,5'i KOBİ'lerden oluşuyor. Bunların tanımları da çeşitli kuruluşlara göre değişiyor, ama bize en doğru şeyi, açık olarak verecek. O bakımdan, yarattıkları katma değer de çok yüksek. Benim bilebildiğim kadarıyla, tümünün %30 gibi geliyor. Ona karşılık, kredilerden aldıkları pay, ihracat payları oldukça düşük görünüyor, yani bir ölçek ve teknoloji sorunuyla, bir AR-GE sorunuyla karşı karşıyalar.

Buyurun, Sayın Mertöz.

Rıdvan MERTÖZ (*Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri Derneği Yönetim Kurulu Başkanı*)

Teşekkürler Sayın Başkanım. Değerli arkadaşlar, Sayın Başkanım; Makina Mühendisleri Odasının bize bu fırsatı vermesinden dolayı yöneticilerine teşekkürü bir borç biliyorum.

Bu etkinlik bana çok geç intikal ettiği için, diğer arkadaşlar gibi bilgisayar ortamında sunum hazırlığım olmadı, o yüzden sizden özür dileyerek, konuşmalarına başlamak istiyorum.

Sunumumu üç safhada yapmayı planladım. Bunlardan birincisi; mensubu bulunduğum derneğin ve KOBİ'lerin kısaca tanıtımı. İkincisi; bazı deneyimlerimiz, başımızdan geçen olaylar. Üçüncüsü de; günümüzün esas konusu olan Avrupa Birliği ve gümrük birliği sürecinde sanayimizin durumu.

Makina mühendisiyim, Makina Mühendisleri Odasının aktif bir üyesiyim, komisyonlarda görev almaktayım. Ayrıca, buraya Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmecileri Derneği Yönetim Kurulu Başkanıyım. Geçen hafta Cumartesi günü bu saatlerde derneğimizin 8. Genel Kurulu yapıldı ve iki seneliğine yeniden Yönetim Kurulu Başkanı seçilmiş bulunmaktayım. Aramızda derneğimizin seçkin üyelerinden ve altıncı dönem başkanlığını yapan Osman Sertel arkadaşımız, aynı zamanda Odamızın da Yönetim Kurulunda dört dönemdir bulunmakta. Kendisinin derneğimize ve Makina Mühendisleri Odasına epeyce katkısı bulunmaktadır.

Derneğimizden kısaca bahsedeceğim: KOBİ'leri temsil eden Türkiye en belli başlı derneklerden biri durumundadır. Bir sektör derneği değildir, öncelikle onu belirtmek

isterim. Arkadaşlarımız sektörlerini çok iyi tanıttılar. Biz bir sektörü tanıtamayacağız, biz birçok sektörü kucaklayan, yalnız içimizde en az tekstil ve hazır giyimcilerin olduğu bir KOBİ derneğiyiz. 182 üyeden oluşmaktadır. Genelde makina imalatçıları, metal sektörü ve oto yan sanayi, elektrik ve elektronik sektöre çalışan sanayicilerimizden oluşmaktadır. 1991 yılında kurulan KOSİD, Topçular ve Bayrampaşa civarında ilk yıldır yaklaşık 60 üyesi olan bir dernekti. Daha sonra büyüyerek, İstanbul'un çeşitli yerlerine yayıldı ve bugün 182 üyeye ulaşmış bulunmaktadır.

Peki, bu KOBİ ve KOSİD ismi nerelerden geliyor? Biliyorsunuz, son yıllarda özellikle siyasilerimizin diline sakı olan KOBİ kelimesi de, özellikle Makina Mühendisleri Odasının KOBİ komisyonlarında görüşülmüş ve KOBİ kelimesi 1990'dan önce bu camiadan, bu topluluğu oluşturduğu bir kısa isimdir. Makina Mühendisleri Odasında bu isim konulmuştur. 1991'de de biz KOBİ ismini telaffuz ederek, Türkiye'de duyurmaya çalıştık. Kamuyla irtibatlarımız gelişti, çeşitli sektörlerle irtibatlarımız oluştu, ama ağırlıklı olarak metal sektörüyle haşır neşir olduk. Neler yapar bu dernek, bir de ondan bahsedeyim: Sizi bu özel konuyla çok fazla meşgul etmek istemiyorum. Derneğimizin birinci derecede amacı, üyelerinin dünyaya açılımını, entegrasyonunu, ithalat, ihracatı öğrenmesi, kısaca eğitim katkısı. Üyelerinin işyeri sahibi olmasını, üyelerinin panel, sempozyumlara katılması, çeşitli etkinlikler yapmak. Derneğin yapacağı şeyler nedir? Burada diğer dernek yöneticisi arkadaşlarımız da bulunuyor. Ama sivil toplum örgütlerine ilgi memleketimizde çok zayıf, bunu birçok arkadaşlarımız bilmekte. Özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde sivil toplum örgütlerine giren insan ortalaması bizden çok çok yüksekte. Burada İsveç başı çekmekte, ama biz de sivil toplum örgütlerine ve derneklere üye sayısı çok düşük.

Derneğimizde neler var, ondan bahsedeyim: Özellikle üyeleri tanıtabilecek olursak, Makina Mühendisleri Odasının komisyonlarından çıktığına göre, demek ki makina mühendisi bünyesinde fazlaca bulundurmakta. 180 üyenin hemen hemen yarısı mühendis, bunun da yaklaşık 70 tanesi makina mühendisidir. Eğitim durumu yüksek bir dernektir. Özellikle kamu kurumlarıyla irtibatı oldukça yoğundur. Bu arada KOSGEB özellikle KOBİ'lere yardımcı olan en önemli devlet kuruluşlarından bir ve KOSGEB'le ilişkileri çok iyi. KOSGEB'in etkinlikleri tarafımızdan takip edilmekte ve tavsiyeler bulunmaktadır. Özellikle son 2 yıldır KOSGEB'de desteklerinde yeni projeler, yeni yapılanma söz konusudur. Bu KOSGEB'in desteklerinin düzenlenmesi konusunda,

KOSGEB'in yöneticileriyle birçok defa toplantılarımız oluştu, üst düzeyde toplantılarımız oluştu ve desteklerin tanımlanması, desteklerin verilmesi, zorlukları tartışıldı.

Derneğimizin merkezi Bayrampaşa'da bulunmaktadır. Bayrampaşa Kaymakamlığının bulunduğu binada, ama şu anda ofisimiz bize yeterli gelmiyor, 2006 yılında yerimizi, mekânımızı değiştirmeyi düşünmekteyim. Topçular'da ve Bayrampaşa'da oluşan bu dernek, tabii üyelerimizin de yerlerinin küçük olması, büyümeleri sebebiyle dağılma başlamış, İstanbul'un etrafına dağılmış, bazı üyelerimiz de İstanbul dışına taşınmış, işyerleri kurmuşlardır. İkitelli civarında 35 üyemiz, Hadımköy, Beylikdüzü, Haremli dere civarında üyelerimiz mevcut ve İstanbul'un tabii Asya Yakasına da dağılmış olan üyelerimiz bulunmaktadır.

Derneğimizle ilgili sunumuzun sonunda soracağımız şeyler olursa cevaplamaya hazırız. Biz birazcık da ülkemizin KOBİ, ülkemizdeki KOBİ tanımı, Sayın Başkanın anlattığı gibi, KOBİ tanımından bahsederek, diğer konularımıza geçmek isterim.

KOBİ kısaca, küçük ve orta ölçekli işletmeler anlamına gelmekte. 1 ila 150 işçi çalıştıran işletmelere, KOSGEB'in tanımıyla KOBİ denilmektedir. Dış Ticaret Müsteşarlığının birazcık farklı tanımı, başka kurumların birazcık farklı tanımı olmasına rağmen, KOSGEB'in tanımı daha gerçekçi bir tanım olarak bize gelmektedir. 1 ila 10 arası çok küçük işletmeler, 10 ila 49-50'ye kadar olan işletmeler küçük işletmeler, 50 ila 150 arası da orta boy olarak işletmeler kabul edilmektedir. Bu kabul de, Avrupa Birliği işletmenin bilançosunu, işletmenin mali gücünü, birçok kriterleri de dikkate alarak, sınıflandırmakta. İşletme belik 50 kişiyle çalışıyor, ama çok büyük cirolar yapıyor, belki küçük işletme sınıfına giriyor bu tanıma göre, ama CNC makinelerle çalışıyor, otomasyona geçmiş, çok büyük cirolar yapıyor. Bunu Avrupa Birliği orta ölçekli, hatta büyük ölçekli sınıfına bile sokabiliyor.

Makina Mühendisleri Odası ve derneğimizle ilgili ilişkilerden kısaca bahsettikten sonra, diğer konulara geçmek isterim. 1989'dan beri Makina Mühendisleri Odasında küçük ve orta boy işletmeleri temsilen KOBİ Komisyonu kurulmakta. Bu KOBİ Komisyonunda da 1991 yılından bu tarafa derneğimizden üyeler katılmakta. Genellikle derneğimiz bu komisyonları oluşturmakta. Neler yapmakta komisyon? Bu komisyon KOBİ'lerin sorunlarını zaman zaman yönetime iletmekte, özellikle 1997 yılında başlayan 1999 yılında görevini bitiren bir KOBİ komisyonunun yaptığı etkinliği anlatmak isterim: Gene derneğimizden oluşan üyelerden bir KOBİ komisyonu oluşmuştu. Bu

komisyon, KOBİ'lerin ihtiyacı olabilecek bilgileri toparlayıp, bir KOBİ elkitabı yayınlamayı uygun buldu. Odamız, Şubemiz de bu kitabı yayınladı. KOBİ elkitabında, KOBİ'lere lazım olacak teknik bilgiler yerine, bugünkü gündemimizde önemli bir madde olan Avrupa Birliğini biz o zamandan gündeme aldık. Belki çok güncel bilgiler oluşturmamakla birlikte, en az 10-15 sayfa Avrupa Birliğinden bahsedildi. KOBİ'lere en önemli sıkıntıları, marka, patent, CE işareti o günlerde bahsettik. Muhasebe mevzuatından, ISO 9000'e kadar birçok konuları işledik. Örnek bir kitap oldu sanıyorum. Bunu da Odamızın hizmetine sunduk. Sanıyorum, Odamız bunu çok ucuz bir bedelle satmakta ve üyelerine tanıtmaktadır. KOBİ'lerimiz bu kitaptan birçok konularda faydalanacaktır.

Düzenli bir hazırlığım olmadığı için, zaman zaman hatırıma geldikçe bazı konulara girip çıkacağım.

Bugünlerde oldukça fazla etkinlikler yapılmakta. Bunun başında da Avrupa Birliği ve gümrük birliğiyle ilgili etkinlikler çok gündemde. Şu saatlerde İstanbul Sanayi Odasının yapmış olduğu bir etkinlik Cevahir Otel'de devam etmekte. Dün o etkinliğe koştuk, etkinlikten etkinliğe koşuyoruz. Orada da gene, Avrupa Birliği sürecinde sanayinin durumu, gümrük birliği vesaire tartışılmakta. Çünkü oturumlardan birinde özellikle şu dikkatimi çekti: Avrupa Birliği sürecinde Türk sanayicisinin çevreye, çevre kirliliğinden kurtulmamız için veya çevreye zarar vermememiz için yapması gereken yatırım miktarı 35 milyar Euro. Tabii, bu 1 senede, 3 senede, 5 senede olmayacak, belki birliğe katıldıktan sonra da devam edecek; ama çok büyük bir rakam olduğu için, Avrupa Birliğinin bu konuda hassas olduğunu da herkesin bilmesi gerektiği için böyle rakamı da size sunmak istedim. Birçok oturumda birçok konular görüşülmekte, markanın, patentin, CE'nin önemi belirtilmekte.

Peki, KOBİ'lerle bunların durumu nedir, KOBİ'ler ne kadar Avrupa Birliğini bilmekte, KOBİ'ler gümrük birliğini ne kadar tanımakta, KOBİ'ler ne kadar markayı, CE'yi tanımakta? Biz KOSİD olarak, yaptığımız etkinlikler içerisinde CE belgesinin tanıtımı, CE'nin nasıl oluştuğu, CE'yi kimin istediği, CE belgesine nasıl ulaşıldığını bir panelle, bir sempozyumla geçen yıl Ocak ayında üyelerimize ve bütün KOBİ'lere sunmaya çalıştık. Bunun yanında marke, patentle ilgili bir etkinliğimiz oldu, yani KOBİ'lerin ihtiyacı olan, özellikle Avrupa Birliğinin de istemiş olduğu değerlere ulaşmaları için birçok etkinlikleri yapmaktayız ve geçmişte de yaptık, bunları belki de tekrarlayacağız.

Gümrük birliğinde KOBİ'ler ne oldu, KOBİ'lere etkisi ne kadar katkısı oldu, negatif etkisi ne oldu; birkaç cümleyle bunu da açıklamayı hissediyorum: Gümrük birliği, birinci konuşmacı arkadaşımız Koray Beyin de dediği gibi, büyük bir pazar vardı, Türkiye 60 milyon nüfuslu bir ülke, bugün 70 milyonu aşmış bir ülke, 10 yıl evvel belki bizi Avrupa Birliğine sokmayı pek düşünmüyorlardı, ama gümrük birliğine apar topar girdik. Gümrük birliği sayesinde çok ciddi bir pazara ulaşılmış oldular. Gümrük birliğinin ilk 5 yılda Avrupa Birliğine ciddi derecede faydası dokundu, mallarını çok rahatlıkla pazarladılar, ama %10, %15 gümrüklü mallar -çok iyi bir orandır- bunlar ortadan kalkınca, çok rahat bir pazar buldular. Peki, geçmiş süreçte ne oldu? Bizim girişimciler aslında yabana atılacak bir girişimci değil. Biz sık sık Avrupa'ya gidip geliyoruz, dünyanın birçok ülkesini dolaşıyoruz, Türk girişimcisinin çok heyecanlı, çok aktif olduğunu görmekteyiz. Türk girişimcisi bu negatif durumları 5 yıldan sonra aşmaya başladı, gümrüksüz de olsa Avrupa kapılarını zorladı. Biz 10 yıl evvel, daha çok gıda ürünleri ve tekstil ürünleri satarken, ikinci 5 yılda sanayi ürünlerini daha çok satmaya başladık. Şu anda ben bir dernek üyesi ve derneğin temsilcisi olarak buradayım, aynı zamanda endüstriyel kilit üretimi yapan, Mesan Kilit'in de ortağı ve yöneticisiyim. Bizim ihracatımızın büyük bir kısmı Avrupa ülkelerindedir. Gümrük birliği bizi etkiliyor, Alman rakibimiz var, İngiliz rakibimiz, Fransız rakibimiz var. Özellikle Alman rakibimiz Avrupa piyasasına çok ciddi derecede hâkim. Türkiye'de bizim yaptığımız ürünleri bizden daha ucuza da satıyor. Sadece ve sadece aramızda bir gümrükten dolayı %10-15 bir vergi oluşsa, biz onunla daha ciddi bir şekilde rekabet ederiz. Santıyorum, o kadar bizim fiyatlara yaklaşamayacaktır.

Gümrük birliği belki uzun vadede Türkiye'ye de faydası olacak, Avrupa Birliğine girmemiz için belki bir kolaylık, belki diğer ülkelerden farklı bir konumumuz var, diğer Avrupa Birliği adayları gümrük birliğine girmediği için o konuda alışkanlıkları ve onu hazmedecek durumları yoktu, ama bu 3 Ekimden sonraki süreçte, biz gümrükle vesaireyle uğraşmayacağımız için, gümrük birliğine girmemizin bir avantajı, bir pozitif tarafı da olacaktır.

Zamanı iyi kullanma açısından birazcık toparlayarak gitmek istiyorum. Türkiye'de gene KOBİ'lere ve bizim mensup olduğumuz dernekle ilgili sorunlara ve Avrupa Birliğine bağlamak istiyorum.

KOBİ'ler genelde küçük üreticiler, yan sanayicilerden oluşmakta. Bunun içinde bir tornacı, bir ufak presçi, atölyeci olduğu gibi, kendi çapında markasını oluşturmuş

KOBİ'lerimiz de mevcuttur. Özellikle bizim derneğimizde, ihracatçı arkadaşlarımız mevcut, derneğimizin 180 üyesi var dedik, bunun içinde 10 kişiden az işçi çalıştıran olduğu gibi, 50 kişiden fazla çalıştıran orta boy işletmeler de mevcut ve toplam istihdam sayısı 3 binin üzerinde. Dernek üyelerimiz de, bazı üyelerimiz de Türkiye'de maalesef bir kayıt dışı söz konusu olduğu için, çalıştırdığı üyeleri tamamen bildirmemiş olabilirler, bu Türkiye'nin bir gerçeği. Bize resmi kayıtlar intikal ettiği için, yaklaşık 3 100 civarında bir istihdam sağlamaktadır.

Üyelerimizin içinde her sektörden ihracatçı, tekstil en az olmakla beraber, iki tane tekstilci üyemiz var, diğerleri, çoğunluğu metal sektöründe, elektrik, plastik sektörüyle ilgili. İhracat yapan üyelerimiz mevcut. İhracatın da ne kadar ateşten gömlek olduğu, ne kadar rekabetçiliğin zor olduğu artık çağımızın bir gerçeği. Karşımızda çok ciddi bir Çin engeli söz konusu. Bunun yanında bir de Hindistan ciddi bir şekilde, gümbür gümbür gelmekte, ama biz Türk sanayicileri, hem pahalı enerji kullanacağız, hem pahalı hammadde alacağız, hem Çin'e ve Hindistan'a göre çok pahalı işçi istihdam edeceğiz, ondan sonra ihracat yapacağız, yani ne kadar zor olduğunu uzun uzun anlatmanın gereği var mı bilmiyorum. Biz firmamız olarak, Mesan Kilit olarak yaklaşık %55'ini ihraç ediyoruz, endüstriyel ürün üretiyoruz, Çin bizim pazarımıza da girmiş bulunmakta, özellikle Ortadoğu'ya, Türkiye'ye, Rusya'ya ve Doğu Avrupa ülkelerine girmiş durumda. Biz ihracatımızın aşağı yukarı yarısını Batı Avrupa ülkelerine yapmaktayız, yarısını da komşu ülkelere ve Doğu Avrupa ülkelerine yapmaktayız, 26 ülkeye ihracat yapmaktayız. Kendimizi fazla anlatmadan günümüzün konusuna dönecek olursak, özellikle Avrupa Birliği ve gümrük birliği ne götürür, ne getirir? Türkiye'nin bir gerçeği. Bütün fertlerin, sadece sanayici olması, sadece tekstilci, iş makinası yapanlar olması şart değil, Avrupa Birliği müzakere sürecini bilmesinde büyük fayda var.

Avrupa Birliğinin faydası var mı, yok mu? Avrupa Birliğinin mutlaka faydası var, Avrupa Birliğinin sosyal yönden sadece düşünülürse, çok şey katacağına inanıyoruz. Bize Avrupa Birliği maddi yönden belki bir şeyler katmayacak, ama şu andaki siyasi iktidarın da bir heyecanı söz konusu, o yönüyle katılıyoruz, sosyal ve siyasi yönden çok büyük faydaları olacağına inanıyoruz, çevreye faydası olacağına inanıyoruz, insana önem verileceğine inanıyoruz. Bunun yanında tabii ki, düzenli bir çalışma ortamı, bilinçli bir çalışma ortamı, müzakere süreci, onlarca maddelerden, onlarca konulardan oluşmakta, sanıyorum 35 maddeyi kapsamakta ve bunlar tarımdan tekstilden, tekstilden

gıdaya, her sektörü içermekte ve bunlar uzun uzun tartışmalarla bir yerlere getirilmeye çalışılacak. Sonunda girer miyiz, girmez miyiz? Umarım, bizim sanayimiz ve Türkiye'nin ufku daha genişleyecek, daha iyi bir yerlere gelecektir. Bunun için Avrupa Birliği diyoruz, Avrupa Birliğinin yoksa Türkiye'yi bir pazar olarak görmesinden başka bir şey akla gelmiyor belki, ama bize de pozitif yönleri oldukça fazla olacağına inanıyorum.

TMMOB'nin bir etkinliği olacak. Bu etkinlik öncesi İstanbul'da Makina Mühendisleri Odası İstanbul Şubesinde böyle bir söyleşi, böyle bir etkinlik oluşturulmuş durumdadır. Tarih olarak gene şahsen benim bir başka şeyle çakışmakta, o tarihlerde İngiltere'de bir iş seyahatinde olacağımdan, büyük bir ihtimalle katılamayacağım. Keşke katılsaydık, Odamızın, odalarımızın üst kurumunun bu etkinliğini takip etseydik.

Çok hazırlıklı gelmediğim için hepinizden özür dilerim. KOBİ'lerin sorunları, gümrük birliği, Avrupa Birliği, böyle kısa kısa şeylerle anlatılacak gibi değil, çok uzun, çok süreçli konular ve çok içeriği geniş konulardır.

Beni dinlediğiniz için hepinize teşekkür ederim.

Yavuz BAYÜLKEN (*Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi*)

Sayın Mertöz'e ben de teşekkür ediyorum. Kendisi hem KOBİ'ler konusunda yetkili bir dernek temsilcisi olarak bilgiler verdi, hem de KOBİ'lerin gelecekteki durumu, ihracat, gümrük birliğinin etkileri olayını öz olarak anlattı. Tabii, bunlar öyle çok kısa sürede tartışılacak konular değil, her biri başlı başına bir forum, bir panel konusu oluyor; ama zamanımız çok az, belki kongre bu tartışmaya daha büyük bir olanak hazırlayacak.

Ben kendisinin kongrede bulunmasını isterdim, çünkü benim koordinatörlüğümde bir KOBİ raporu sunulacak kongrede. KOBİ'leri hem Avrupa ülkelerinin KOBİ'leriyle mukayese ediyoruz, hem çeşitli kriterler açısından KOBİ'lerin ne yapabileceklerini ortaya koyuyoruz. Katma değer, üretim, yatırım gibi göstergeler üzerinde durup, Türkiye KOBİ'lerine bir perspektif oluşturmaya çalıştık. Kendisini mutlaka kongremize davet ediyoruz.

Sayın Mertöze teşekkür ediyoruz.

Sunulan rapor bir açılım getiriyor. Kendisinin katkılarını almak isterdik. Çünkü KOBİ'ler gelecekte de önemli kuruluşlar, Türkiye sanayinin kaderini çizmede ve kendilerine biçilen rolü bir yerde aşım ve Türkiye'nin sanayini yeni baştan yapılandırmada önemli rolleri var.

Soru sormak isteyenler varsa, sorularını alalım.

Erdal BODUR (*Sarkuy San. Anonim Şirketi*)

Benim sorum Koray Beye olacak: Özellikle tekstilde benim aklıma gelen, tekstili Türk sanayisine daha makro bir bakışla, hammadde bakımından öne çıkarmak gerekiyor. Şöyleki; yün, pamuk ve diğer akrilik yapay elyaflar şeklinde değerlendirirseniz, burada tabii işin içine tarım ve hayvancılıkta giriyor. Bu şekilde bakarsanız, tekstilin geleceğini nasıl görüyorsunuz?

Koray ONAN(*Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı*)

Efendim, Türkiye tekstilde her zaman bir pamuk ülkesi olma özelliğinde gelmiş. 1985'ten itibaren polyester yün, polyester pamuk, yün pamuk gibi karışımları üreten fabrikalar kurulmuş. En basiti Bossa, Akın Tekstil, Bozkurt Mensucat. Türkiye artık bundan sonra iplik konusunda ve elyaf konusunda pamukçuluğunu devam ettirecek, onun haricinde yapacağı bir şey yok. Zaten ihracata bakarsanız, dahilde işleme belgesiyle, her türlü elyafı veya ipliği yurtdışından ithal, yani vergisiz, bedelsiz ithal edebilme kabiliyetiniz var. Fakat burada ana pazarımız bundan böyle Avrupa olarak görüldüğü için, Avrupa'nın talepleri biraz daha yüksek kaliteli ve daha hassas kumaşlara doğru gidebilir. Biz bir 5-10 sene içerisinde, ben demin konuşmamda da söylemişim, konfeksiyon biter demişim, moda-markasını ortaya koyamayacak firmalar için biter demişim. Tabii, tekstil ve konfeksiyon, tekstil daha devam eder, çünkü burada entegre sayılabilecek ciddi bir fabrika sayısı var. Bu sayı daha hâlâ yabancılara kumaş satabilme kabiliyetini bir 10-15 sene daha sürdürür. Bundan sonra da belki teknik tekstillere geçerler, işte su geçirmeyen, hava almasına rağmen, insanı üşütmeyen veya yazın son derece vücudunuzu serin tutan kumaşlar, bunlar tahmin ediyorum, tekstilin geleceğinde, tekstilin pazarlanabilmesi için önem kazanan kumaşlar olacak. Ama unutmamak lazım gelir ki, Türkiye gibi bir ülkenin gelecekteki pazarının Avrupa Birliğinden

çok, üçüncü dünyalar olmasını daha çok ümit ediyorum, çünkü biz şöyle düşünüyoruz: Çin rakip diyoruz bize, Çin bize esasında rakip değil, yani Çin'le bizim boy ölçüşmemiz, 50 kiloluk bir boksörle 250 kiloluk bir boksörün boks maçı yapmasına benzer. Onun için kendimize rakip görmememiz lazım. Bilakis, 1,5 milyar nüfuslu bir ülkeyi bir mal satılabilecek ülke olarak görmek lazım. Ben son iki senede gerek derneğimle, gerek kendi başıma belki 20'den fazla Çin seyahati yaptım. Oranın Hazine Dış Ticaret Müsteşar Yardımcısı Mrs. Zezang'la da çok yakın bir arkadaşlığımız var, adam iki ayda bir geliyor buraya. Ortaya şöyle bir profil çıkıyor: Çin Amerikalıya 2 dolara tişört satma eğiliminde değil, Çin bir marka create ederek, iç piyasaya aynı tişörtü 5 dolara satma eğiliminde, çünkü iç piyasada böyle bir talep başlıyor. Biz de dernek olarak, ben bu sektörde olduğum için tabii tekstil ve konfeksiyonu örnek veriyorum, fakat Çin'in yarattığı tehlike yalnız tekstilde değil, otomotivde, otomotiv yan sanayinde, makina sanayinde, her sanayide Çin'in yarattığı bir tehdit var. Fakat Çin'de büyük şehirlerde, genel ülkede son 10 senede 55-60 milyar dolarlık yatırım oluyor, her yıl 55-60 milyar dolar yabancı sermaye oraya gidiyor ve yatırım yapıyor. Bu yatırım yaptığı takdirde, yapılan yatırımlarda, lisans bilen gençler ayda 500-600 dolarla çalışabilme fırsatı bulmaya başladılar. Öbür tarafta şöyle söyleyeyim: İstanbul'la Bilecik uzaklığında bir yerde, bir bozkırda da çok kaliteli bir otel gibi bir fabrika binası yapmışlar, ama dışarı çıktığımızda sadece taş, toprak ve ağaç bile yok, adam da orada 56 dolar alıyor. Çin'in bir realitesi de, Çin'in % 10'u dolar milyoneri, yani Çin'in % 10'u dolar milyoneri, 1,5 milyarın 150 milyonu dolar milyoneri. Amerika'nın 230-240 milyon kişilik nüfusu olduğunu düşünürseniz, bir Çin Amerika'da kadar bir dolar milyoneri. Şöyle bir örnek vereyim: Türkiye'de İstanbul'da bir tane olan Gucci mağazasından, Beijing Şehri'nde 16 tane var, 16 tane hakiki Gucci mağazası var, 50 tane Bos mağazası var. Ben size bir şey söyleyeyim: Çin var ya, bizim İstanbul falan Çin'in yanında köy kalır, adamlar şehircilik, altyapı, şu, bu, inanılmaz bizi geçmiş vaziyetler, Avrupa bile köy kalır. Ama bir tüketim trendi doğuyor orada, yani bir kere, Japonlar gibi, iyi markaya bir talebi var, parası olan grubun bir talebi var. Onun için böyle 150 milyon kişilik bir nüfus, dolar milyoneri, Türkiye neye uğraşacak Amerika'yla, Avrupa'yla, gidip ana piyasasının Çin olması lazım. Tek bir mahzuru var, fikri mülkiyet yasası yok adamlarda, yani ben gideceğim oraya, bir marka yaratacağım, bir konseptle 300 tane mağaza açacağım, - düşünmüyor da değildim- 1 sene sonra benim ortağım, benden alacağı adetleri

düşürecek düşürecek, aynısını Çin'de taklit ettirecek. Hepiniz görmüşsünüzdür, Bos'un mağazasının yanında Bossini var, biri satıyor ceketi 800 dolara, aynı renk, aynı model, aynı düğmeli ceketi o satıyor 80 dolara. Türkiye'nin geleceğini ipliksel olarak değiştirebilme kabiliyetine Türkiye sahip olmayacak, pamukta kalacak, fakat pamuğun üzerinde bu tekno-tekstililerin gelişimini, çeşitli apre avantajlarıyla ki, Türkiye finising konusunda, kumaşta en önde gelen ülkelerden biri. Çok samimi söylüyorum, bugün Türkiye'deki kumaşların finish'i İtalya'dan bile iyidir. İtalya'daki teknoloji bizden çok daha eski, o adamlar o teknoloji yatırımını yapmadılar, yani biz boşu boşuna Devlet Planlama Enstitüsünün verdiği saçma sapan yatırım teşviklerini yaptık belki, ama biz onlardan çok daha iyi bir şekilde sanayimizi altyapı olarak yeniledik, yani İtalya'ya gittiğiniz zaman, Marzotto Firması, bugün metresi 25 dolardan yün satıyor, Yünsa satıyor 5,5 dolara. Marzotto'nun üretim yaptığı tesisin ortalaması yaşı 1960, bizim üretim yaptığımız tesisin ortalama yaşı 1985, 1987, 1990 veya 1992.

Onun için Türkiye pamukta kalmaya devam edecektir. Tabii, pamukta kalması Türkiye'nin çok rahat pamuk üretecek demek de değil, bu biraz devletin tarıma dayalı politikasıyla çok ciddi alakalı. Şu anda mesela, ben bir tekstilci olarak, pamukta çok büyük sıkıntı çekiyorum, hepimiz çekiyoruz. Biz koskoca pamuk ülkesiyiz, dünyanın beşinci büyük üreticisiyiz, bizde pamuk kalmadı, bütün pamuk ithal geliyor. Ama Türkmenistan, Azerbaycan gibi Türki cumhuriyetlerinden bir destek alınabilir. Ama bu söylediğin doğru, yani tekstilin pamuğa yönelik tarafının tarım politikasıyla çok ciddi bir ilişkisi var, yani kumaşta pamuğun geleceği, ülkenin tarım politikasına bağlı.

Teşekkür ederim.

Rıdvan MERTÖZ (*Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri Derneği Yönetim Kurulu Başkanı*)

1998 yılında bir makina mühendisi Odamıza bir soru yöneltmişti, soru şuydu: Bize yöneltti, ama bizi aştı, cevap veremedik. Belki bugün şansımız var, tekstilde bir otorite yanımızda, bu soruyu cevaplandırırsa çok memnun oluruz. Arkadaş bir araştırma yapmış, tekstil piyasasında çalışan bir makina mühendisi, 1998 öncesi Türkiye'nin tekstil makina ithalatı ve tekstil ürünlerinin ihracat rakamlarını sunmuş. Son 10 yılda

ithalatın çok aleyhimize bir durumda gittiğini belirtmiş. Şöyle bir örnek veriyor: 1988'de 300 milyon dolar makinaya para veriyorsak, tekstil ihracatımızda 10 katı 3 milyar dolar. Ama 1998'e geldiğimizde, arkadaşın tespiti şu: 4 milyar dolar tekstil makinalarına para yatırmışız, 9-10 milyar dolar civarında da bir ihracatımız var. Bugün de çok büyük bir artış olmadığını görüyoruz. Bu hızla giderse, 10 yıl sonra takriben bu kafa kafaya gelecek, her ikisi de artıyor, ama tekstil makinalarına ödediğimiz para, bizim bütün ihracatımızı ancak karşılayacak. Türkiye için çok büyük bir tuzak, çok büyük bir uçurum, bütün emeklerimiz dışarıya gidiyor anlamında tehlikeli bir gidişat diyordu. Bu makinanın Türkiye'de üretilmesiyle ilgili Makina Mühendisleri Odasının görüşünü almıştı. Ama benim sorum şu: Acaba bu rakamlar ne düzeye geldi, bu tehlikeli gidiş devam ediyor mu?

Koray ONAN (*Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı*)

Esasında çok enteresan bir soru tabii. Arkadaşlar; iş o kadar açık ki, Avrupa'da başlıyor iş, orta ülke Türkiye'ye geliyor, Türkiye'den de Çin'e gidecek; çünkü biz artık ucuz işçilikli ülke halinden çıktık, daha üst seviyede. İş daima, işçiliği ucuz ülkeye doğru kayar. Almanya'da bundan 15 sene evvel 276 tane Bossa vardı, şimdi bir tane bile yok. İki ay evvel koskoca KBS de kapandı, bir tane bile yok. Çünkü adamlar yer değiştiriyorlar, şimdi onlar işin alıp satmasındalar, eskiden imalatındalardı. O tekstil makinaları de artık Avrupa'da imal edilmiyor, her geçen sene %20-25 düşüyor. Ana merkezleri orada, ama makinayı Çin'de veya Hindistan'da imal ediyorlar. Eskiden 1 milyonla 1 milyon 250 bin mark arasında olan bir ram, yani kumaşa en son fiksasyonu ve çekmezlik ve tuşeyi verebilen işlem ki, onlar Türk tekstilcisi "vay be, biz ne uyanığız" diyordu, adam 1 milyon 200 bin diyordu, biz diyorduk ki 700 bin, neyse 750 bine alıyorduk. Ben de diyordum ki, "böyle konuşmayın, adam zaten 700 bin marklık sana 1 milyon 200 bin diyor, senin indireceğini bildiği için, sen gene gidiyorsun, makinayı orijinal fiyatından alıyorsun" Bu makinanın fiyatı 350 bin, yani onlar da görüyorlar. Söylediğin doğru, ama bundan böyle bu ivmenin birebire geleceğine zannetmiyorum, hatta eskiye döntük, yani iş aslına döner diye bir tabir vardır, en başlara dönecek şekilde tekrar açılacaktır.

Yavuz BAYÜLKEN (*Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi*)

İstemeyerek, çünkü çok zevkli bir panel, çok zevkli bir forum, temsilcilerin hepsi konularına çok hâkim oldukları için, konuyu da bütün boyutlarıyla koydular. Bizim Avrupa Birliğine geçişle sorunlarımıza daha açık bakabiliyoruz şimdi, ama ne yazık ki bu forumu bitirmek zorundayım. Efendim, Sayın Onan'a, Sayın Aksoy'a ve Sayın Mertöz'e çok teşekkür ediyorum. İnşallah, Sanayi Kongresinden sonra bir başka etkinlikte tekrar bir araya gelir, tartışırız. Çünkü Türkiye'nin birtakım şeyleri tartışmaya, öğrenmeye ihtiyacı var. Sanayileşme, ekonomi açısından çok güç bir sürecin içerisine giriyoruz. Dün İSO'nun Sanayi Kongresinde de bu konuşuldu, hakikaten Türkiye'nin bir gün beklemeye bile tahammülü yok, yani her boyutta olayı irdelemek, tartışmak, yeniden bazı şeyleri yapılandırmak, bize biçilen rolü belki tersine çevirip, biz belli şeylere egemen olmak durumundayız, çünkü Türkiye halkının refahını da, yani o 4200'lerde olan rakamı da yükseltebilmenin bir yolu, istihdamı da mümkün olduğu kadar çözebilmenin yolu, sanayileşmeyi bir açıdan yeniden yapılandırmaktan geçiyor diye düşünüyorum. Bunda küçük-büyük bütün şirketlere, bütün derneklere, bütün sektör özelliklerine ihtiyaç var. Küresel rekabet, Sayın Onan çok güzel örneklerle koydu, artık öyle bir boyuta geldi ki, böyle 1 sentler, 1 dolarlar falan oynuyor, yani olay çok ciddi. Eskiden yabancı sermayeye başka türlü bakıyorduk, şimdi yabancı sermaye yatırım yapmıyor, gidiyor, daha kârlı olabilecek bir başka alana, mevcut olanlar kapattı. Mesela, bir Philips bugün imalatını çevirdi, Goodyear başka bir yerde yapıyor, yani olayın boyutları bizi başka bir açıdan çok geniş düşünmeye, çok geniş bir yaklaşımda tartışmaya yöneltiyor. Bunun özellikle üstünde durmalıyız ve her boyutta da özellikle biz sektör derneklerinin yardımını göreceğimizi umuyorum, yani sık sık bu forumları yapalım diye düşünüyorum.

Kendilerine teşekkür ediyorum. Gelecekte yeni bir forumda görüşmek üzere.

Bundan sonra 15-20 dakika bir ara veriyoruz, sonra panelimize geçiyoruz. O da son derece enteresan, çünkü 1995'lerden 2005'e kadar olan 10 yıllık dönemde, Türkiye AB ilişkileriyle, gümrük birliği ilişkileriyle ne kazandı, iki uzman arkadaşımız bunu irdelenecek.

Teşekkürler.

TMMOB SANAYİ KONGRESİ 2005'E DOĞRU

1995'TEN 2005'E AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

26 Kasım 2005 - İstanbul

Oturum Başkanı

Yavuz BAYÜLKEN

(Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi)

Katılımcılar:

Prof. Dr. Lerzan ÖZKALE

(İTÜ İşletme Fakültesi İşletme Mühendisliği Bölümü)

Sezai TEMELLİ

(İÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi)

Yavuz BAYÜLKEN (*Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi*)

Birinci bölümde sektör temsilcileri, olayın boyutlarını bir ölçüde sektörler açısından koydular. İş yine ekonomik yapıya da girdi. Bu panelde Sayın Prof. Dr. Lerzan Özkale ve Sayın Sezai Temelli, -gerçi iç içe olmakla birlikte- teknik açıdan bizi bir ölçüde uzaklaştırıp, olayın dış ticaret ve finans bölümlerine bakacaklar; çünkü onlar da olmadan bu işi bütünüyle anlamak mümkün değil. 95'ten günümüze kadar Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerinde durum nedir, dış ticarete nasıl bir gelişme olmuştur, kamu finans politikaları bu dönem içerisinde nasıl gelişmiştir, bunlara bakacağız.

Ben başlangıçta iki konuşmacıya burada oldukları için teşekkür ediyorum. Çok değerli katkılarda bulunacaklarına da inanıyorum.

Sözü uzatmadan, Sayın Prof. Dr. Lerzan Özkale'ye sözü bırakmak istiyorum. Kendisi bizim sanayi kongrelerine ve panellerimize hiç yabancı değil, çok uzun bir zamandan beri büyük katkılar koyuyor. Ben onun bildirimlerini her seferinde tekrar tekrar karıştırıp geleceğe dönük bilgilerimi kontrol ediyorum. Birçok öngörüm de büyük çapta tutuyor. Sözü kendisine bırakıyorum, kısaca bir özgeçmişten sonra konuyu irdelleyecek.

Buyurun.

Prof. Dr. Lerzan ÖZKALE (*İTÜ İşletme Fakültesi İşletme Mühendisliği Bölümü*)

Teşekkür ederim Sayın Bayülken.

Fütürist, hoş ve yeni bir laf, ama ben fütüristlikten ziyade, kendimi tanıtmaya başlarken, lisansı mühendislik üzerine iktisatçı bir kişinin zaten eğer söyledikleri böyle sonuçlanmamış olsaydı, o zaman bilimle hasbelkader uğraşıyor olma noktasında başarısız bir bilim insanı olmuş olmam gerekirdi diyerek bir ekleme yapayım. Ben İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Mühendisliği mezunuyum, ama sonrasında uluslararası iktisat ve onun altında entegrasyon ekonomisi doktorası yaptım ve şimdi uluslararası iktisatçı olarak yine İstanbul Teknik Üniversitesinde göreve devam ediyorum. Araştırma alanım da büyük ölçüde uluslararası iktisat, dış ticaret, gümrük birliği, ama onun dışında da Elektrik Mühendisleri Odasıyla mesela epeyce bir dönem özelleştirmeler üzerinde çalışmıştım. Yani onlarla örtüştüğü nokta olduğu için Elektrik Mühendisleri Odasını söyledim, ama TMMOB'nin 1987'den beri düzenlediği sanayi kongrelerine başlangıçta hiçbirini aksatmadan katılıyordum. Son birkaçının formatı

değiştirdiğinden, bildiri göndererek değil de, rapor çalışma gruplarına katkıda bulunmuştum. Son yıllarda Avrupa Birliğiyle ilgili uluslararası çalışmalar yüzünden biraz sekteye uğradı. O nedenle TMMOB'den sanki biraz ayrı düşmüş gibi oldum, ama böyle fırsatlar çıktığı zaman, öyle olmadığımı kanıtlamaya çalışıyorum; çünkü iktisatçı olup da Türkiye'nin sanayileşmesiyle ilgili kaygıları taşımamak mümkün değil, üstelik de iktisatçılık, mühendislik üzerine oturuyorsa.

Gümrük Birliği'nden Bugüne Türkiye'nin Dış Ticaretindeki Gelişmeler

N. Lerzan Özkale (İTÜ)

**TMMOB SANAYİ KONGRESİ
2005 ÖNCESİ ETKİNLİKLER – 2
26 Kasım 2005 Cumartesi**

Ben bugün şöyle bir sunuş planı izlemek istiyorum izninizle: 20 dakikayı da aşmamaya çalışacağım, ama sizlerin özellikle merak ettiğiniz konular olursa, onların üstünde durmaya gayret etmeyi tercih ediyorum.

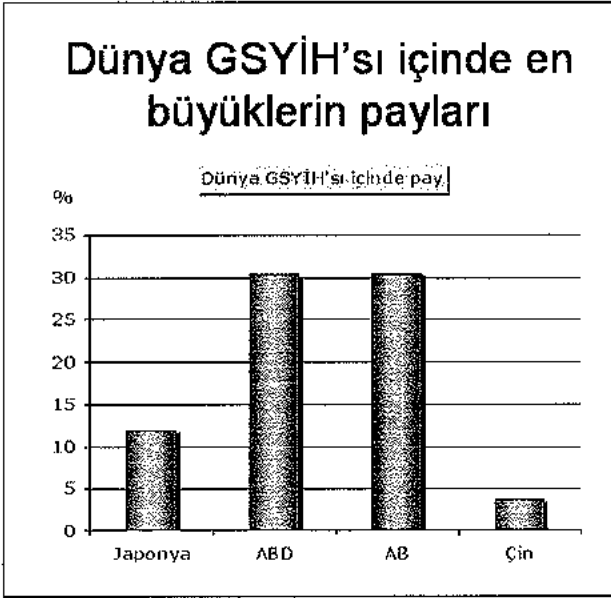
Sunuş Planı

- Bazı iktisadi göstergelerle dünya ve AB
- AB'nin dış ticaret ortakları ve Türkiye
- Türkiye ve Gümrük Birliği
 - Beklentiler
 - Gerçekleşmeler
- Sonuç

Başlarken de şunu söylemek istiyorum: Her konuda olduğu gibi, ama her konuda olduğundan biraz daha fazla Türkiye'de gümrük birliği konusu veya Avrupa Birliğiyle

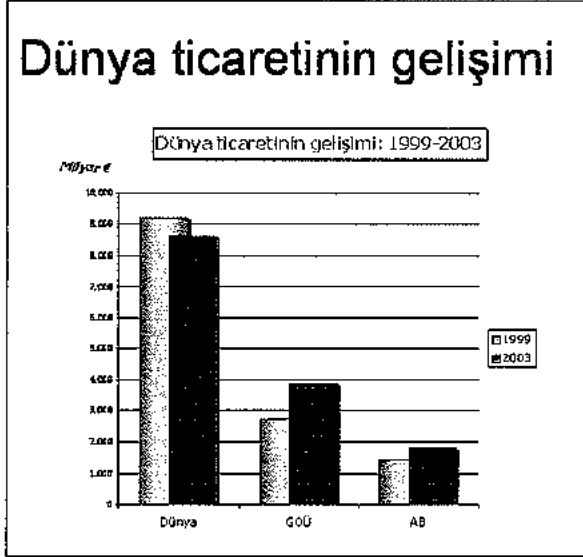
ilişkiler konusu, müthiş bir bilgi kirliliği içerisinde sürüyor. Bu bilgi kirlenmesi, bazen kasıtlı, bazen kasıtsız, yani iyi niyetli, ama elde olmayan nedenlerle olabiliyor. Ben elimden geldiğince bunu gidermeye çalışacağım.

Bazı iktisadi göstergelerle dünyaya bakıp, Avrupa Birliğinin yerini burada göstermeye çalışacağım. Böylelikle Avrupa Birliğinin dış ticaret ortakları konusuna geçip, onun içerisinde Türkiye'nin yerini belirlemeye çalışacağım. Ondan sonra da Türkiye ve gümrük birliğine varmamız ve bu konudaki beklentiler neydi, gerçekleştirmeler neler ve bunun sonucunda da bugünden geleceğe dönük olarak neler söyleyebiliriz diye sunuşu planladım.

Dünya gayri safi yurtiçi hâsılası içerisinde dünyadaki büyüklerin yerine baktığımız zaman, yüzde 30'ar Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletlerini görüyoruz, toplam dünya gayri safi yurtiçi hâsılası da yaklaşık olarak 30-33 trilyon dolar civarında. Demek ki bunun kabaca 10 trilyon dolarını Avrupa Birliği, 10 trilyon dolarını Amerika, 4-4,5 trilyon dolarını Japonya ve 1 trilyon doların biraz üzerindeki kısmını da Çin üretiyor. Az önce sanıyorum bir dil sürçmesi oldu: Ben hem iktisatçılık, hem mühendislik yüzünden rakamlarla çok uğraşıyorum. Dolayısıyla Çin'de 150 milyon kişi dolar milyoneri olabilir mi diye bir hesap yapınca, böyle bir şey mümkün değil, 150 trilyon dolar eder. 150 trilyon dolar, halihazırdaki dünya ekonomisinin 5 katı eder. Yani akıllarımızda yanlış kalmasın diye, bu kendi yaptığım sağlamayı sizlerle paylaşmak istedim.

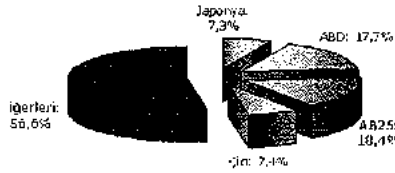
Dünya ticaretinin gelişimi

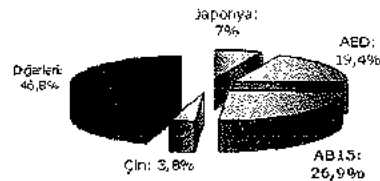
Dünya ticaretinin gelişimine baktığımız zaman, orada da son 4 yılda, 99-2003 arasında dünya ticaretinde bir daralma olmasına rağmen, gelişmekte olan ülkelerin ticaretlerinde ciddi bir artış görüyoruz, Avrupa Birliği'nin ticaretinde de bir artış görüyoruz. Avrupa Birliği 3 büyükler içerisinde ticarete en açık olandır. Triad'a yani Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Japonya'ya baktığımız zaman, hem ortalama gümrük vergi oranları açısından, hem de toplam ticaretlerindeki gelişme açısından, en dışa açık ekonomik büyüklüğün Avrupa Birliği olduğunu kolaylıkla söylemek mümkün.

Dünya ticaretindeki paylar

DÜNYA MAL TİCARETİNDEKİ PAY

DÜNYA İZMET TİCARİYİNDEKİ PAY

Dünya ticaretindeki paylara, mal ticareti ve hizmet ticareti olarak ayrı ayrı baktığımız zaman da yeni genişlemiş 25 üyeli Avrupa Birliğinin dünya ticaretindeki payının %18'le bu büyüklüklerin içerisindeki en büyük oran olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bir çarpıcı şey daha var: Mal ticaretinde hal böyleyken hizmet ticaretinde nedir diye baktığımız zaman, hizmet ticaretinde Avrupa Birliğinin payı, Amerika Birleşik Devletlerinden de, Japonya'dan da ciddi ölçüde daha yüksek, yani dünya içerisinde %26,9-%27 oranında bir paya sahip. Amerika Birleşik Devletlerinin hizmet ticaretindeki payı %19,4; halbuki mal ticaretindeki payı %17,7. Mal ticaretindeki pay, Amerika ile Avrupa arasında çok büyük farklılık göstermezken, hizmet ticaretinde çok büyük farklılık gösteriyor.

Buradan şunu demek istiyorum: Avrupa'nın karşılaştırmalı üstünlüğü mal ticaretinden daha çok hizmet ticaretinde. Ancak Avrupa, sizler yakından izliyorsunuz, biliyorum, 6. Çerçeve, 7. Çerçeve adlı Araştırma Programlarıyla hazırlanıyor. Bu durumu değiştirip mal ticaretindeki payını da arttırmaya çalışıyor. Özellikle AR-GE harcamalarının GSYİH içindeki payını 2010 yılı itibarıyla Avrupa ortalaması olarak %3'e çıkartmaya çalışıyor. AR-GE harcamasını artık eskisi gibi bilim insanlarının özgür AR-GE çalışmalarına değil, spesifik olarak bu farkı kapatacak, yani Amerika Birleşik Devletlerinin ve Japonya'nın AR-GE üretiminin ticarileştirilmesinde gösterdikleri başarıyı örnek alıp aradaki farkı kapatmaya yönelik bir spesifik hedef

AB25'in Dış Ticaretinde İlk On Sıradaki Ülkeler (tutar %)							
2004, AB içi ticaret hariç							
AB'nin İthalatında Pay			AB'nin İhracatında Pay				
Sıra	Ülke	Tutar (milyar Euro)	Oran (%)	Sıra	Ülke	Oran (%)	
Beyrek Çeyrek (Ticaret Dengesi %)							
	Dünya	1.027.930	100,0		Dünya	962.648	100,0
1	ABD	157.443	15,3	1	ABD	233.912	24,3
2	Çin	126.737	12,3	2	İsviçre	74.960	7,8
3	Rusya	89.539	8,8	3	Çin	48.839	5,0
4	Japonya	73.536	7,2	4	Rusya	45.664	4,7
5	İsviçre	61.409	6,0	5	Japonya	43.867	4,5
6	Norveç	55.188	5,4	6	Türkiye	37.192	3,9
7	Türkiye	30.129	3,0	7	Norveç	30.695	3,2
8	Kore	30.202	2,9	8	Kuveyt	24.916	2,6
9	Taiwan	23.604	2,3	9	Avustralya	19.826	2,1
10	Brezilya	21.098	2,1	10	Hong Kong	19.155	2,0

gözeten AR-GE çalışmalarına öncelik veriyor. Çin, tabii hizmet sektöründe çok zayıf, yani Çin'in mal ticaretindeki payı %7,4 iken, hizmet sektöründeki payı %3,8 ve burada ciddi bir fark olduğu hemen ortaya çıkıyor.

Avrupa Birliğinin ithalatındaki payları itibariyle yapılan sıralamada ise Türkiye, Avrupa Birliğinin 7. ithalat ortağı gözüküyor. Türkiye, Avrupa Birliğinin dünyadan yaptığı toplam ithalat içerisinde %3'e sahip, ama Avrupa Birliğinin ihracatı içerisinde %3,9'luk payla Türkiye'ye yaptığı ihracat 6 ncı sırada. Bir dış açık veriyoruz bildiğimiz gibi veya Avrupa Birliği, Türkiye'yle dış ticaretinde, fazla veriyor. Ama bu durumda olan bir tek Türkiye değil; mesela Avustralya ve Hong Kong Avrupa Birliği'ne yaptıkları ihracatta ilk 10'a giremezken, bu ülkeler Avrupa Birliği'nin ilk 10 ihracatçı pazarı içine yerleşiyor. Hatta Kanada da bu durumda, yani Kanada, Avustralya, Hong Kong, bu durumdaki ülkeler. İsviçre de yine Avrupa Birliğinin büyük ölçüde dış ticaret fazlası verdiği bir ülke. Yani illa sanayileşmemiş olmak gerekmiyor, söylemek istediğim bu; bu ülkeler, Avrupa Birliğinin ihracat fazlası verdiği ülkeler, Türkiye de bunların arasında.

Gümrük Birliği'nden Beklentiler

- İthalat artışı beklentisi
 - Ticareti saptırıcı etki
 - Türk sanayiinin üretim kaybına uğraması
 - Beklentideki doğrular/yanlışlar
- İhracat artışı beklentisi
 - Beklentideki yanlışlık
 - Pozitif sonuçların açıklaması

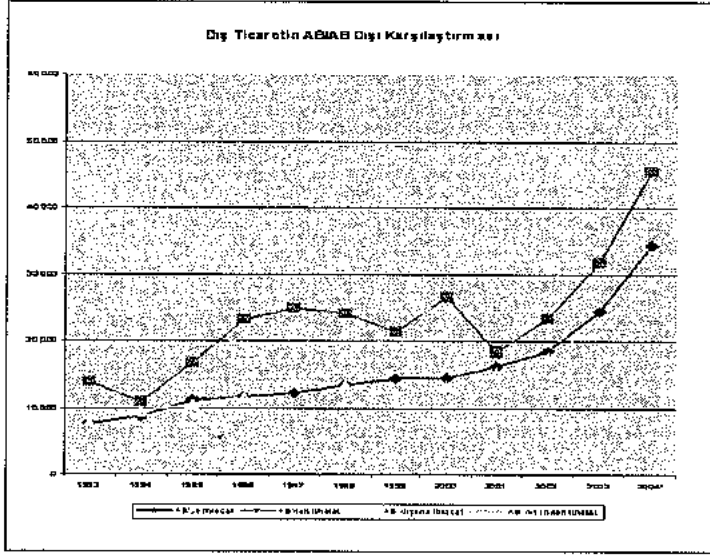
Bu noktada 1996 yılına gelinceye kadar gümrük birliğinden beklentilerimiz neydi, onu söylemek istiyorum. Buradaki bir-iki hataya da değineceğim, sonra sonuçlar üzerinden bunları tekrar değerlendireceğiz. Bir tanesi, ithalat artışı beklentisi içerisindeydik, tabii ki böyleydi; çünkü gümrük vergileri sıfırlanınca ithalatın artması doğal. Üstelik bu sadece ithalatın boyut olarak artması değil, ithalatın geldiği ülkelere de bir sapma olacağını bekliyorduk; çünkü Avrupa Birliği dışı ülkelere gümrük vergileri devam

ederken, Avrupa Birliği üyesi ülkelerden yapılan ithalatın gümrüklerden arınması yüzünden, üçüncü ülkelere Avrupa Birliği ülkelerine doğru ithalatta bir sapma bekliyorduk ve bunların ne kadar gerçekleştiğine birazdan hemen değineceğiz. Yalnız, bu arada bir yanlış bilinen nokta vardı: İhracat artışında da bir olumlu beklenti içindeydik. Genel olarak Türkiye'de pek çokları, gümrük birliğinin 01/01/1996'da yürürlüğe girişiyle her iki tarafın da karşılıklı gümrük vergilerini birbirlerine sıfırlayacaklarını zannediyordu. Halbuki öyle bir şey yok, yani Avrupa Birliği, Türkiye'ye gümrük birliğini tek taraflı olarak Katma Protokolün yürürlüğe girmesinden hemen sonra, 01/07/1971 yılında başlattı. 1 Temmuz 1971'den beri Türk sanayi ürünleri, bazı makina hahları ve bazı petrol derivesi ürünler hariç, Avrupa Birliğine gümrük vergisiz girmektedir. 1971-2005, Türkiye'de bu konunun hâlâ bilinmediğini zaman zaman görüyoruz. Bilinmediği gibi, -gerçi Yavuz Bey bunu farklı bir konuda söyledi, ama- bu gümrük vergilerine dayalı olarak şu argümanı da çok sık duyuyoruz: "Türkiye, gümrük birliğini tek taraflı kabul etti." Hayır, gümrük birliği zaten başlamıştı, Türkiye, kendi üzerine düşeni 1996 yılında gerçekleştirdi.

Şöyle bir duygu içindeyiz, ben bunu çok şaşırarak izliyorum: Türkiye'de bir tek Allah'ın kulu da çıkıp, açıkça "ben Avrupa Birliğine karşıyım, buradan gelecek hayra da karşıyım, şerre de karşıyım" demiyor, hayır varsa. Ancak herkes de "ama" deyip, arkasından karşı çıkmasının gerekçeleri olan şeyleri sayıyor. Benim bunu anlamam mümkün değil; çünkü ben, açıkça 1987 yılındaki ilk katıldığım Sanayi Kongresinden beri gümrük birliğine taraf olduğumu, Avrupa Birliğine üyeliğe taraf olduğumu ve buna niye taraf olduğumu hesaplarla, rakamlarla ortaya koymaya çalışıyorum, benim gibi pek çok meslektaşım da bunu yapıyorlar. Ama karşı çıkanların argümanları içerisinde dış dokunur bir argüman görmüyoruz hiç, bu da beni rahatsız ediyor. Fırsatını bulmuşken, her bulduğumda bunu açıkça dile getirmeye çalışıyorum.

"Peki, ithalat konusunda gümrük vergilerinin inmesi, niye ithalat artışını beklediği ölçüde arttırmadı?" konusuna geldiğimiz zaman, orada aslında sizlerin, özellikle de sektördeki yöneticilerin, çalışanların bilgi vermesi gerekir. Bizler, ulaştığımız verilerle bunu teorik olarak açıklayabiliyoruz, ama gerçek sorunu anlamaktan beki de uzağız. Yani ben şunu anlayamıyorum: 31/12/1995'te otomobil üzerindeki vergiler, gümrük vergisi, yanlış hatırlamıyorsam %40'lar düzeyindeydi. 01/10/1996'da sıfırlandı bu vergi oranı. Şimdi bana göre %40 veya oran ne kadar idiyse, -otomotiv sektöründen kimse yok herhalde- o kadarlık bir fiyat düşüşü bekleniyordu, teorik olarak öyleydi. Halbuki fiyatlar düşmedi. Peki, ne oldu, bu fiyatlar nereye gitti? Sizce nereye gitti? İthal bir

otomobilin 31 Aralık'ta giriş fiyatı üstünden uygulanan %35 gümrük vergisi, 1.1.1996'dan itibaren sıfırlandı. Bir kısmı başka vergiler, ama o vergiler ona eşit değil. Bu farkın önemli ölçüde ithalatçı karlarına dönüştüğünü ve zaman içinde büyük ölçüde azaldığını söylemek çok yanlış olmasa gerek.

Bu ithalattaki artış yüzünden Türk sanayiinin üretim kaybına uğraması bekleniyordu ve bu beklentideki doğruları, yanlışları da rakamlar üstünden baktıktan sonra konuşacağız. İhracat artışı beklentisi yanlıştı bir ölçüde dedik; çünkü zaten gümrük vergisiz ihraç ediyorduk Avrupa pazarına. Ancak başka bir açıdan beklentinin doğru tarafı vardı: İthal girdilerdeki gümrük vergilerinin ortadan kalkması yüzünden bir artış beklentisi olabilirdi, nitekim bu gerçekleşti, ama başka bir nedeni de olabilirdi, o da artan rekabet ortamının ve üretimin maliyetlerde yarattığı düşüş, yani ölçek ekonomilerinden kaynaklanan bir rekabet gücü iyileşmesi.

Şunu çok duyuyoruz: "Efendim, gümrük birliği, Türkiye'nin dış ticaretini çok olumsuz etkiledi, cari işlemlerdeki bugünkü sorunumuz hep bu gümrük birliği yüzünden." Bakalım, öyle mi: Avrupa Birliğine ihracatla Avrupa Birliği dışına yapılan ihracat eğrileri, şu iki eğri. Lacivert olan, Avrupa Birliğine ihracat; sarı olan, Avrupa Birliği dışı ülkelere ihracat. Burada görüyoruz ki, birbirine çok yakın seyrederken, son 2 yıl en azından artık aradaki fark açılıyor. Avrupa Birliğine ihracat artışı, Avrupa Birliği dışı ülkelere ihracat artışımızdan daha hızlı, yani nedenini konuşabiliriz, tartışabiliriz, ama böyle bir saptama yapabiliriz.

İkincisi, ithalatımıza gelelim, asıl o konu çok rahatsız edici: İthalat artışında 1993-94 yıllarını da koydum, yani sadece 96'dan başlatmadım; çünkü 93 ve 94 yıllarında Türkiye'nin asıl başka bir sorunu olduğunu göstermek için. Hepimizin anlayabileceği gibi, 93 yılındaki Türk Lirasının aşırı değerlenmesinin arttırdığı ithalat, düşürdüğü ihracat, 94 yılındaki devalüasyonun yarattığı birbirine yaklaşıma, ama devalüasyonun etkisinin çok hızla yok olması sonucu tekrar ithalatın artması. Türkiye'nin ithalatı artıyor ve bunun gümrük birliğiyle hiçbir ilgisi yok, gümrük birliği dışından da ithalatı artıyor, hızlı artıyor. Ben eğer kötü niyetli olsaydım, bunu kullanabilirdim; halbuki gümrük birliği dışından ithalatındaki hızlı artışın nedenini de hepimiz biliyoruz. Petrol fiyatlarındaki ciddi artış, son yıllarda gümrük birliği dışından yaptığımız ithalatın daha hızlı artmasına neden oluyor. Onun için eğri oturup doğru konuşmak lazım.

Yıllık Ortalama Artış	İhracat			İthalat		
	Toplam	AB'ye	AB Dışına	Toplam	AB'den	AB Dışından
	%13.7	%14.7	%12.6	%11.5	%11.4	%11.6

İncelediğim dönemde ortalama artış oranına bakıldığında ihracatımız bu dönemde yılda ortalama %13,7, ithalatımız ise %11,5 artmış. İhracatımız Avrupa Birliğine %14,7 artarken, Avrupa Birliği dışına %12,6 artmış, önemli olan budur. Diğerinde çok büyük bir fark yok, ama yine de Avrupa Birliğinden ithalat, Avrupa Birliği dışından yapılan ithalattan daha yavaş artıyor, oran çok önemli de değil. Ancak önemli bir şey; bu

FASILLARA GÖRE İHRACAT 1996-2005 (000\$)					
	2005	Sıra	1996	Sıra	
Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer	7.087.293	1	811.794	6	
Diğer giyim eşyası ve aksesuarları	4.930.747	2	3.568.970	1	
Nükleer reaktörler, kazınoreaktör ve cihazlar, aletler, parçaları	3.757.540	3			
Örümüş giyim eşyası ve aksesuarları	3.659.259	4	2.154.307	2	
Elektrikli makine ve cihazlar, aksesuar ve parçaları	3.542.190	5	1.327.814	4	
Demir ve çelik	3.623.726	6	1.760.211	3	
Demir veya çelikten aygıt	2.036.617	7			
Mineral yağlar, mineral yağlar ve müdahazeler, mumlar	1.874.885	8			
Yeni tohum, kabuğu yenmiş, kurutulmuş ve kavun kabuğu	1.589.174	9			
Mensucatın mamul diğer eşya, kullanılmış eşya, parçaları	1.444.409	10			
Meyveler			1.137.882	5	
Kazanlar, motorlar, mekanik cihazlar			805.833	7	
Pamuk, pamuk tohumu ve pamuklu			643.824	8	
Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş			537.890	9	
Dokunmaya elverişli madde diğer hazır			621.091	10	

dönemde Türkiye sanayii, belli ki bir rekabet gücü artışı yaşamış. Gümrük birliğine rağmen, ihracat artış hızı, ithalat artış hızının üzerinde ve bu, Avrupa Birliğine doğru daha da hızlı artıyor. Bu saptama, gümrük birliğinin Türkiye'de sanayinin yapısında ciddi bir dönüşüm gerçekleştirdiğini ortaya koyuyor. Yani Türk sanayii, daha rekabetçi bir sanayi haline gelmiş.

Nitekim şurada da bakıyoruz, Türkiye'de 2005 yılında birinci ihracatçı sektör, motorlu kara taşıtları. Halbuki Otomotiv Sanayicileri Derneğinin 1990'lar sırasında yaptığı bütün yayınlara bakarsanız, "gümrük birliğinde batarız, hassas sektör, bizi dışarıda bırakmaları lazım, biz 500 bin kişiyi doyuran bir sektörüz, eğer bizi de kapsarsa gümrük birliği, çok kötü olur" dediler. 1996'da ihracatları 6 ncı sıradayken, 812 milyon dolarlık ihracat yaparken, bugün 8 küsur milyar dolarlık ihracat yapar durumdalar. 2005'in ilk 9 ayının rakamı dahi 7,87 milyar dolar. 96'dan 2004'e otomotiv sanayinin gerçekleştirdiği artış 10 katı.

FASILLARA GÖRE İTHALAT 1996-2005 (000\$)				
	2005	Sıra	1996	Sıra
Motorlu taşıtlar, motor taşıtlar ve müdahale edilebilirler	14.761.095	1	6.518.609	2
Nükleer reaktörler, kazan, makine ve cihazlar, aletler, parçaları	11.820.740	2	6.463.127	1
Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motorlu taşıtlar ve diğer	7.262.283	3	2.692.513	5
Demir ve çelik	7.112.915	4	2.776.115	4
Elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları	6.800.311	5	2.866.873	3
Plastik ve plastiden mamul eşya	4.344.255	6	1.592.807	6
İnciler, kuyumculuk taş ve metal mamulleri, madeni parçalar	3.588.970	7		
Organik kimyasal müdahaleler	2.883.804	8	1.571.924	7
Eczacılık ürünleri	2.133.164	9		
Optik, fotoğraf, sinema, dijital, kontrol, ayar cihazları, tıbbi alet.	1.768.095	10	973.855	9
Hayv taşıtları			1.044.087	8
Hem postalar, defterler ve kâğıtlar			902.147	10

Hepsinin üstünden gitmeyeceğim, ama önemli olan, bakın meyve ihracatı 1996'da 5 inci sıradayken, bugün ilk 10'a zor giriyor. İşte Türkiye'nin ihracatının yapısal olarak değiştiğini gösteren gösterge bu. Yani bugün ilk 10 sıradaki sektörde yenilen meyveler

SONUÇ

- GB'mi Türkiye'nin yapısal sorunları mı?

9 unculuğa düşmüş durumda, ama tutarı çok büyük oranda artmamış, yani 1.137'den 1.599 milyara artmış durumda.

İthalata geldiğimiz zaman, bugün birinci derecede ithalat yaptığımız sektör, mineral yakıtlar, yağlar, bu sektör 1996'da ikinci sıradaymış; kazanlar birinci sıradaymış, ikinci sıraya inmiş. Yani ithalatın yapısında ihracattaki gibi büyük bir farklılaşma yok ne yazık ki. Bu sonuçlar da beni şunları söylemeye götürüyor: Türkiye'nin bugün yaşadığı cari işlemler açığı sorunu veya Türkiye'nin bugün yaşadığı ithalat artışı sorunu, sektörlerin ithalata bağımlılığı sorununun gümrük birliğiyle hiçbir ilgisi yok. Türkiye'de

Türkiye'nin Dış Ticaretinde Gelişmeler						
Yıl	İhracat	İthalat	AB'ye İhracat	AB'den İthalat	All dünya İhracat	AB dışından İthalat
1993	41.348	24.429	7.569	13.896	3.740	45.554
1994	18.106	23.274	8.535	14.815	3.476	42.356
1995	21.826	24.297	11.078	14.881	10.568	18.898
1996	23.224	43.627	11.540	23.728	11.875	20.893
1997	26.251	48.550	12.248	24.870	14.813	23.881
1998	26.974	46.921	13.498	24.976	12.476	21.848
1999	26.587	46.671	14.348	21.401	12.229	19.218
2000	27.775	54.982	14.510	28.840	13.266	27.892
2001	31.342	61.229	16.111	18.280	16.224	23.119
2002	26.028	61.953	18.463	23.321	17.890	28.727
2003	47.212	68.319	24.484	21.624	22.718	27.644
2004*	63.674	81.281	24.127	36.424	28.667	31.927
2004**	29.018	43.211	15.878	21.815	13.191	23.298
2005**	34.977	54.980	18.414	27.256	16.668	21.624

bu sorunun yaşanmasının temel nedeni, -burada artık iktisatçı olarak konuşacağım- Türkiye'de 1970'li yılların ortalarından itibaren ortaya çıkan yüksek enflasyonun yarattığı o büyük örtü, o örtünün altına sakladığımız bütün verimsizliklerimiz, etkimsizliklerimiz, ama ona rağmen, özellikle 88 yılından itibaren cari açığı finanse edebilmek için başvurduğumuz yüksek faiz politikası, sonuçta bizi bu noktaya getirdi. Bugün bütün düşen enflasyona rağmen, reel faiz oranı %7'ler düzeyinde. İçine girmeye çalıştığımız Avrupa'da reel faizlerin eksi 0,5 olduğunu dikkate alacak olursanız, böyle bir ortamda ben de üretici olsam, üretmem. Bugün devlete borç verdiğim zaman, %7 düzeyinde para kazanıyorum. Gelişmiş ekonomilerde böyle bir kâr oranı mevcut değildir. Bu oranda risksiz getiri orada dururken, bu ülkede sanayi yatırımı yapanlar, en az onun birkaç katı kazanıyorlar demektir. Bunda da ayıp falan yok; eğer riske katlanıyorsa, bunun karşılığını almak durumundadır. İçinde bulunduğunuz ekonominin riskleri yüzünden Avrupa'dakinin çok üzerinde bir kâr oranıyla çalışıyorsanız, o zaman

işte ne Avrupa Birliğiyle ne de dünyayla rekabet edemiyorsunuz. Bütün bunlar düzelir, sizin alternatif finansman maliyetleriniz düşer, o gün Türkiye ekonomisi, yapısal sorunlarını daha ciddi ele almaya başlar.

Dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Yavuz BAYÜLKEN (*Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi*)

Teşekkür ediyorum.

Gerçekten ekonomiyle bu gümrük birliğindeki sanayi mallarının durumunu Lerzan Hanım çok güzel bir şekilde dile getirdi. Benim de şahsen bakmadığım birtakım noktaları burada öğrendim. Gerçekten çok önemli, yani bir yapısal bozukluğun sanayi yatırımlarını büyük çapta etkilediği olayına büyük çapta ışık tutmalıyız, bunun üzerine gitmeliyiz gibi geliyor. Hep konuşuluyor, "reel faizler yüksek" diye, sanayicilerin önemli şikâyetidir bu. Doğru, bu şikâyetlerinde haklılar. Sanayi Kongresinde de bu dile geldi. Maliyet unsurları içinde de çok önemli bir kalem tutuyor. Yani biz hep "maliyeti düşürelim, bir maliyet-kalite optimizasyonu yapalım" diyoruz ama acaba bu faizlerle bunu yapabilir miyiz? Bu ciddi bir sorun. Neticede ben işgücü ücretleri üzerinde rahatlıkla oynayabiliyorum. Zaten düşebildiği kadar düştü. Türk halkının o konuda yapabileceği fazla bir fedakârlık da yok. Ama reel faizlere girdiğimizde, durum çok farklı. Burada işte devletteki uygulanan birtakım politikaları, ekonominin o hâlâ sakat olan yapısı, yani "enflasyonu düşürdük, Türkiye büyüyor" falan diyoruz, ama bence bütün bu cari açıkların, sanayiye yatırım yapılmamasının temel nedenleri arasında olduğunu düşünüyorum. Devlet bu borçlanmayı devam ettirdiği sürece de pek bir çözüm galiba bulamayacağız.

Bence çok ilginç bir nokta, yani sorular bu noktaya yöneltilmeli gibi geliyor bana. Hep şöyle bakıyorduk: "Gümrük birliği, bizim yapımızı değiştirdi, bozdu, ithalatımız çok fazla arttı, ihracatımız azaldı, bu böyle devam ederse çok kötü noktalara erişeceğiz". Bunu sorulara bırakıp şimdi Sayın Sezai Temelli'ye söz veriyorum.

Sezai TEMELLİ (*İÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi*)

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesiyim, iktisatçıyım. Beni davet ettiğiniz için de teşekkür ediyorum.

"Gümrük birliğine geçtiğimiz için mi bu sorunları yaşıyor muyuz?" Bu soruyla başlamakta yarar var. Türkiye'nin kendi yapısal sorunları var, ama gümrük birliğiyle olan ilişkiler çerçevesinde baktığımızda, bu sorunlar artmış mıdır, azalmış mıdır, çeşitli açılardan tartışılabilir, üzerinde konuşulabilir. Ancak bizim sorunlarımız, Avrupa Birliği sürecinden, gümrük birliği sürecinden çok daha derin sorunlar; çünkü Türkiye'nin tarihsel olarak da, son 25-30 yıllık dönem içinde de baktığımızda, sorunlarını çözme kabiliyetini geliştiremediğini, sorunlarını öteleme, sorunlarını görmezden gelme tavrının temel karakteristik bir özelliğe dönüştüğünü söyleyebiliriz. Ayrıca uyguladığı politikalarda ciddi bir plansızlığın etkisini de çok belirgin olarak görüyoruz.

Gümrük birliği, yani 90'ların ortasından bugüne baktığımızda, 3'lü çerçeveden bakmakta yarar var: Birincisi, dünya kapitalizminin nasıl bir gelişim dinamiği sergilediği konusu. İkincisi, Avrupa Birliği nasıl bir dinamizm sergiliyor? Üçüncüsü de Türkiye nasıl bir gelişim sergiliyor? Bu üçü bir arada bütünlüklü olarak ele alınmalı. Öncelikle, dünya kapitalist sistemi, son 25-30 yıllık dönem boyunca yapışkan bir krizin etkisinde yürüyor; zaman zaman büyüyor, daralıyor, ama bir yapışkan kriz söz konusu. Bu da özellikle son 25 yıllık dönemde post-fordizm dediğimiz yapısal dönüşümün bir etkisi. Mühendisler sanayi sözcüğünü özellikle bir fabrikayı işaret ederek kullanırlar. Bu Fordist üretim algoritmasını ve buna göre şekillenmiş bir toplumsal yapıyı işaret eder. Oysa post-fordizmde bir fabrikadan kaçışın, sanayiden kaçışın, özellikle üretimden kaçışın yaşandığı bir süreci yaşıyoruz ve dolayısıyla toplumsal dönüşüm de ister istemez şimdi fabrika dışındaki ilişkilerin ağırlıklı olduğu bir yönde geliyor ve özellikle hâlâ sanayi ve üretime endeksli açıklamalarla sürdürdüğünüz bir toplumsal açıklamada etkilerini belirgin bir şekilde devam ettiriyor. Son 10 yıllık dönemde bu çok daha belirgin yaşanıyor; çünkü kriz daha da derinleşti, hem Türkiye'de hem de dünya kapitalist sisteminde.

Avrupa Birliği sürecine baktığımızda, aynı şeyi Avrupa Birliği sürecinde de görüyoruz; çünkü Avrupa Birliği projesi, bir neoliberal proje. Bu neoliberal projenin esas eksenini oluşturan da tıpkı dünya kapitalist sisteminin ana eksenini oluşturan finans egemen sermaye. Ağırlıklı olarak finans sermayeye göre şekillenen bir dünyada, sınai sermayenin ikincileşmesi, türevleşmesi, ister istemez bu kalıcı krizin en temel besleyici unsuru. Böyle gördüğümüz zaman, Avrupa Birliğinin de giderek daha ciddi krize

doğru evrildiğini söyleyebiliriz. 90'lardan 2000'lere kadar aslında Avrupa Birliği, bloklar arası bir gerilim üzerinden kendini yapılandırmaya çalışırken burada ciddi bir sorun yaşadı; 2000'lerden sonra bloklar arası olumlu ilişkiler üzerinden bir yeni yapılanma sürecine ve bu dünya işbölümünde kendine yeni bir yer tarif ederek artık yol alıyor. Özellikle hizmet sektöründeki gelişme, aslında bu yeni dünya işbölümünde bloklar arası çatışmanın yerini bloklar arası bir birliktelik, beraber çözüm üretme şekline dönüşmesi yönünde bir baskı yarattı.

Türkiye açısından baktığımızda; Türkiye, 90'lı yıllarını krizle geçirdi, yani o yapışkan, dünya kapitalist sisteminin krizini içeriye taşımanın ötesinde, kendi içinde de özellikle yaşamış olduğu yapısal sorunların etkisiyle ciddi krizler yaşadı. 94-95 krizi böyle. 96'da gümrük birliği geldi, tam da en derin krizin yaşandığı dönemin üzerine geldiği için, Türkiye, aslında içeride yaşamış olduğu krizlerin faturasını bir yerde gümrük birliği sürecine havale etti. Özellikle iç pazara yönelik çalışan sanayiciler, bu türden bir söylemle, "gümrük birliği yüzünden bu sıkıntıları yaşıyoruz" dediler. Oysa daralmanın esas dinamikleri başka bir yerden, tetiklenmesi başka bir yerden geliyordu.

Gümrük birliği iyi bir şey mi? Eğer siz bu alanda oynayacaksanız, yapmak zorunda olduğunuz bir şey. Bunun iyi ya da kötü olması, sizin ve karşınızdaki olanlarla olan ilişkilerinizle üretebileceğiniz bir şey. Yani "bir yere girdik, iyi" diye bir şey değil bu, beraber o iyi dediğiniz şeyi üretebiliyorsanız anlamlı. Üretemiyorsanız, tabii gümrük birliğinin maliyetleri de içinde yaşadığınız krizin üzerine eklendiğinde, 90'lı yıllar gerçekten bir faciaydı ve 2001'e kadar devam etti. Ancak 99'dan itibaren Türkiye, IMF ile yapmış olduğu yapısal uyum programı çerçevesindeki istikrar politikalarıyla aslında bu krizi atlatmanın bir formülasyonunu geliştirdi. Ekonominin 2001'de dibi görmesinden sonra, 2002'den itibaren, bir de AKP'nin tek başına hükümet olmasıyla ortaya çıkan 'siyasal istikrarla' beraber aslında bugün görece iyileşmeleri yaşıyoruz. Fakat bu görece iyileşmeler, aslında ciddi yapısal problemin çözülmemesinin hâlâ üzerini örten, sadece ve sadece makro ekonomik piyasalardaki bir iyileşmeyi sanki kalıcı iyileşmelermiş gibi gösteren bir yanılgıya da neden olabilmekte.

Türkiye, temel meselelerini aşağıda çözmediği sürece, aslında bu makro istikrar politikalarının uzun vadede kalıcı çözümler üretmeye evrilmesi çok da olanaklı

değil. Yani biz neye bakıyoruz; televizyonu açıyoruz, "borsa şöyle olmuş, döviz böyle olmuş, makro piyasalarda istikrar var, IMF'in talimatlarını yerine getiriyoruz, Avrupa Birliğinin talimatlarını yerine getiriyoruz" ama aşağıda bir şey yapmıyoruz, daha doğrusu aşağıda bir şey yapamıyoruz. Neden yapamıyoruz? Benim konumumla ilintili bir açıdan bakacağım. Yapamıyoruz; çünkü bizim bir kamu finansman sorunumuz var. Kamu finansman sorunumuz, bugün çıkmış bir sorun değil. 10 yıllık döneme, 20 yıllık döneme baksanız, birikimli olarak, hatta 70'lerdeki döviz tevdiat hesaplarından beri gelen birikimli bir maliyetin bugünkü tablosuyla karşı karşıyayız.

Kamu finansman sorunu, birincisi, ister istemez kaynakların etkin dağılımı önünde büyük bir engel oluşturuyor. İkincisi, toplumsal anlamda ciddi bir yoksulluğu besliyor. Bu yoksullaşma süreci, salt bireysel yoksulluğun ötesinde, bir kamusal yoksulluk yaratıyor. Sanayileşmeyle de ilintilendirdiğimizde, bugün yaşadığımız durum bunun net göstergesi. Mesela reel faizlerden bahsedildiği zaman, reel faizlerin yüksekliği, ister istemez sokaktaki insanı da çok doğrudan etkiliyor; asgari ücretin düşüklüğü dediğiniz şeyi tam orada görüyorsunuz. Yani çalışanlara neden daha yüksek ücret veremiyoruz; çünkü finans maliyetlerinin çok yüksek olması, ister istemez bu tür sıkışmayı yaratıyor. Peki, nedir Türkiye'nin kamu finansmanındaki en ciddi sorun; yeterli kaynak yaratamama sorunu. Kamu finansmanı yeterli kaynağı nereden yaratır; vergilerden. Ama Türkiye vergi almıyor! Türkiye'nin en büyük derdi vergi alamamak. Türkiye, vergi yükü anlamında OECD ülkelerinin en alt sırasında geliyor, Avrupa Birliği ülkelerinin de en alt sırasında geliyor. Türkiye'nin vergi yükü 2005 yılı verilerine göre % 21,3. Bu oran yaklaşık olarak Avrupa Birliği ülkelerinde %34, OECD ülkelerinde de yine bu civarda. Oysa Türkiye vergi almadığı sürece, bu problemini aşma olanağı yok.

İkincisi, Türkiye'nin vergi yapısı çok anormal bir yapı sergilemekte. Türkiye'de alınan vergilerin % 72'si dolaylı vergi (2006 Bütçesi), ancak % 28'si dolaysız vergi. Tablo burada da bitmiyor; bu % 28'in içine baktığımızda, sadece beyannameyle, yani "vergimi bu kadar ödemek istiyorum" diyenlerin oranı, toplam vergi geliri içinde % 1,5. Kimler vergi ödüyor; çalışanlar ödüyor, kaynakta kesildiği için. İkincisi, düşük gelirliler ödüyor; çünkü dolaylı vergi ağırlıkta. Gelirinizin hepsini harcıyorsanız, vergi yükünüz KDV 18 ise, % 18 oluyor. Ama kazancınızın daha az bir kısmını

harcıyorsanız, normal olarak vergi yükünüzün de düştüğünü kabul ederiz. Böyle olduğunda, bu kadar ciddi vergi yükü toplumun üzerinde bu kadar adaletsiz dağılırken, genel vergi yükünün de düşük olması karşınıza çıktığında, kamu finansman politikalarında ciddi bir sorun var demektir.

Peki, nereden vergi alınsın? Bugün Türkiye'de "nereden vergi alacağım?" meselesinin yanıtı çok basit aslında, bunun için akademisyen filan olmaya da gerek yok: Ranttan vergi almanız gerekiyor; çünkü Türkiye ekonomisi, bir rant ekonomisi. Bu rant alanları daraltılmadan, bu rant alanları vergilendirilmeden konuştuğumuz bu sorunların aşılabilme olasılığı çok yok, hatta hiç yok. Rant alanlarının başında gayrimenkul rantları geliyor, Türkiye'de ciddi bir gayrimenkul rant olayı var. Mesela mortgage'la bunun aşılacağı söyleniyor; aksine, besleyebilir, arttırabilir bu rant alanlarını. Bugün ciddi anlamda gayrimenkulların vergilendirilmesi lazım. İkincisi, finansal varlıklardan elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi lazım. Bu iki alandan yeteri kadar vergi alabildiğiniz sürece, kamu finansman politikasını düzenlemeniz ve buna bağlı olarak bir sanayileşme politikası ve yine buna bağlı olarak bir gelişme politikası yaratmanız mümkün olabilir. Tabii bu bir siyasi irade istiyor, bu siyasi iradeyi toplumun üretme zorunluluğu var; fakat böyle bir şey bugün için söz konusu değil. Türkiye'de vergi vermemenin, vergi kaçırmanın normal bir davranış olarak algılandığını da biliyoruz, yani ancak vergi verene biraz anormal gözüyle bakıldığı bir ülkede bunu ahlaken geliştirmeniz de çok zor. Ancak bu, ciddi bir siyasi iradeyle mümkün.

Vergiye arttırmanın makro boyuttaki en birinci etkisi ne olacaktır? Bir kere borçlanma dediğimiz meseleden, artık sürdürülebilir borçlanma, sizin kurtulmanıza katkıda bulunur. Yani kamu kaynaklarını borç yoluyla elde etmek yerine, vergi yoluyla yaratmak önemlidir; çünkü vergi, en adaletli iktisadi araçtır. Oysa borç, en adaletsiz iktisadi araç; hem gelir dağılımını bozar, hem kaynak dağılımını distore eder. Borç yerine vergi politikasını hayata geçiremediğiniz sürece, borçların sürdürülebilmesinin maliyetine bir toplum katlanıyor, yoksullaşarak, ikincisi de bu yapısal sorunların çözülememesi yolunda bir bütün olarak Türkiye katlanıyor. Bunu çözebilmesinin birincil adımı vergi dedik, ikinci adımı borçların yönetimi. Borçların yönetiminde bugünkü türden bir borç yönetimi, sadece sorunların ötelenmesine yarıyor, yani borç

meselesini halletmeye yönelik bir kamu finansman politikası izlenmiyor, borçları öteliyoruz.

Şu yanıltıcı bir taktik: "Gayri safi milli hâsıla büyürse, bunların içindeki nispi borç oranı düşecek, dolayısıyla borçlara daha iyi katlanabiliriz." Oransal olarak bu düşüş, bir yerde olumlanacak bir gelişme olsa bile, mutlak miktarın artışı devam ediyorsa, bu ekonomiyi kırılğan yapıda tutar. Türkiye'de gayri safi milli hâsıladaki bu artışa bağlı olarak borçların nispi payı düşmüştür; fakat borçların mutlak miktarı artmaya devam etmektedir, yani hâlâ borçlanıyoruz. Hâlâ borçlanıyoruz, borçları ikame edemiyoruz. Neden yapmıyoruz? Burada da başka bir sorun var. Bu bilinçli bir tercih, yani bir çaresizlik var, tamam, ama bir yerde de bilinçli bir tercih de var; çünkü bir kaynak aktarım mekanizması haline dönüştürmüştük borçları, sanayinin zayıf yapısını ya da üretici sektörlerin zayıf yapısını bu türden bir sübvansiyonla ayakta tutmaya çalışıyoruz. Tabii oligopolistik yapı sergileyen büyük firmaların buradan sübvansiyonla karşı karşıyayız. Aynı mekanizma dünya kapitalist sistemi içinde olduğu gibi, ülkeler işbölümünde de olduğu gibi, sanayi içinde de böyle. Aşağıda KOBİ, bu maliyetlere katlanıyor, yukarıda bu maliyetlere sanayinin katlanmasını ancak devletin kamu finansman politikaları aracılığıyla bu sübvansiyonu krizi hafifleten bir araç haline dönüştürüyor. Buna Türkiye sanayicisi, işadamı da bu anlamda olumlu bakıyor.

Böyle bir tablo altında kamu finansman politikalarının bu çarpıklığı ve sanayinin bu çarpılmaya göre kendini yapılandırması altında bu yapısal problemleri çözmek çok olanaklı değil. O zaman burada ciddi bir iradenin ortaya çıkması lazım. Bu ciddi iradenin ortaya çıkmasında Türkiye'deki siyasetin de aslında bu rant ekonomisinden beslenen bir yapıyı sergilemesi, birinci engel. İkincisi, Avrupa Birliği süreci bunda bir başka engel; çünkü Avrupa Birliği projesi de neoliberal bir proje olduğu için, kendi içindeki sıkıntıları yine yeni genişlemiş alanlar üzerinden çözmeye çalıştığından, sizin bu yapımız, aslında kendi krizini emebilecek bir platform yarattığı için sorunlu. Üçüncüsü, IMF ya da daha geniş anlamıyla küresel oligarşi dediğimiz yapıdan gelen baskı. Bütün bunlara karşı çözüm, kendi içinize kapandı ulusalcı modeller üretmek mi? Mümkün değil, çünkü dünya kapitalist sisteminin gelmiş olduğu düzlem, ticaret, genişleme artık buna imkan vermez. Ama bunun dışında bir çözüm mekanizması var mı? Var, bir sürü mekanizma vardır, ama bir tane şu söylenebilir: Bugün Avrupa Birliği projesi de Avrupa'yla çatışmalı bir yapı sergiliyor. Yani

Fransa'daki olaylara baktığımızda, Fransa ve Hollanda'daki "Avrupa Anayasasına hayır" oylarına baktığımızda, Almanya'da, diğer birçok yoksul alanlardaki gelişmelere baktığımızda, Avrupa Birliği projesi de Avrupa toplumuyla çatışmalı. Neden; çünkü orada da sosyal Avrupa'dan geriye giden politikaların dayatıldığını görüyoruz. Bu anlamda da Avrupa'da da sosyal dışlanma ve yoksullaşmanın giderek arttığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Aynı şeyi Türkiye'de de görüyoruz.

Tüm bunların aşılabilmesinin aslında bugünden yarına Avrupa'yla olan ilişkilerde bu tür külfetleri aşabilecek yerden siyasetlerin üretilmesiyle mümkün. Yani bugün Avrupa Birliğiyle görüşmelerde müktesebat üzerinden yürütülecek ve o sınırdaki yapılacak görüşmeler, bizim yapısal sorunlarımızı çözmek için bir katkıda bulunmaz, sadece yapısal sorunları dondurur, ötelet, ama onun ötesinde bir gelişme yaratma olanağı kısa dönemde pek söz konusu olamaz.

Yeniden vergi konusuna dönersek; vergi alamıyorsunuz, çünkü sanayicinin vergi vermeye gücü yok. Zaten vergi verebilse, bu tür sübvansiyona ihtiyaç olmaz. Diğer alanlardan vergi alamıyorsunuz, Türkiye'nin sosyal profili buna izin vermiyor diyelim ya da siyaset, o sosyal profil üzerinden yükseliyor. Dolayısıyla bu sıkışmışlığı aşmanın yolu, yeniden borçlanma. Bu ilişkiyi kıramadığımız sürece, yapısal sorunların kalıcı bir şekilde çözümü de çok da olanaklı değil. Bu söylemin temellendirmek için geriye doğru 30 yıllık bir tarama yaptığımızda, bu çok belirgin bir şekilde ortaya çıkıyor, yani Türkiye, 30 yıl önce sanayisi, hizmet sektörü üzerine, hangi konuda ne söylemişse, bir bakıyorsunuz, o sorunu sanki almış, farklı biçimiyle bugüne taşımış. Yani sorunla yaşayarak, sorunla devam ederek ekonomi ve sosyal yapı çarpık bir biçimde ilerliyor. Tabii salt Türkiye'ye özgü demek de bir haksızlık olur; dediğim gibi, dünya kapitalist sistemine baktığımızda, gelişim dinamiği, bu tür bir yapışkan krizle devam ediyor. Bu kırılmaz bir nokta mı? Bugünden yarına zor, yani çok kısa vadede bu geline, bu birikmiş sorunların ya da bu dinamiğin tersine çevrilmesi zor. Bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de arayışlar var, Türkiye'de de sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde bazı model tartışmaları var, ama bunun çözüm modeli artık neoliberal politikaların içinden üretilmez. Neoliberal politikaların yaratmış olduğu tahribatın öncelikle ortadan kaldırılması çok önemlidir. Burada yeni bir iktisadi anlayışın bütünlüklü çerçevede üretilmesi, var edilmesi önemli.

Yeni bir anlayışın önemli bir adımı olarak kamu finansman politikaları çerçevesinde vergili finansman önemli. Vergili finansmana Türkiye daha fazla önem vermek zorunda. Vergi gerçekten kötü mü? Eğer vergi kötüyse, kamu hizmeti talep etme hakkınız da yoktur. Kamu hizmeti yoksa, o zaman toplumsal anlamda bu yapısal sorunları çözmek de söz konusu değildir. Kamu hizmeti derken, hani biz eğitimciler, sürekli "eğitim, sağlık" falan diyoruz ya, onun ötesinde, mesela sanayileşme de politika olarak bir kamu hizmetidir. Bugün vergi almak yerine, Ereğli'yi, TÜPRAŞ'ı satıyorsanız, bu vergi ikamesidir. Aslında bu firmalar, bu şirketler, geniş anlamda bir kamu hizmeti üretirler. Oralar sadece bir firma, bir fabrika değildir; çünkü bir kentin, bir toplumun dönüşümünde önemli işlevlere sahip kuruluşlardır. Vergi almak yerine bunları satıyorsanız, ileride satabilecek bir şeyiniz olmadığı halde hâlâ daha vergi alamıyorsanız, durum bugünden çok daha vahim olabilir.

Teşekkür ederim.

Yavuz BAYÜLKEN (*Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi*)

Sayın Temelli'ye teşekkür ediyorum. Lerzan Hanımın ortaya koyduklarını başka bir açıdan ele almak kamu yönetimi, kamu finansman olayını bir iktisatçının bu kadar anlaşılabilir biçimde anlatması, beni mutlu etti şahsen. Bunlar böyle çok karışık anlatılır, insanlar kolay kolay anlayamazlar, işin içinden çıkamazlar. Ama yapısal bozukluğun, borç sisteminin, borç sarmalının nasıl toplumu derinden etkilediğini ve bununla işin çözülmeyeceğini, bunun temelde neoliberal politikalarla oluşabileceğini son derece etkin bir biçimde anlattı. Neden refah toplumu olamıyoruz, neden sosyal devlet hep baş aşağı gidiyor; bunların aslında dünyadan kaynaklanan, Avrupa'dan kaynaklanan, kapitalizmin içerisinde bulunduğu aşamanın getirdiği bir şey olduğunu da rahatlıkla söyleyebiliriz. Yeni bir çözüm üretmememe, bir yerde sıkışma olayı var, yani borcu borçla çözme. Tabii gelişmişler açısından farklı anlamlar içeriyor. Ancak bizim gibi ülkelerde (sürekli dış ve iç borçları artanlar) yeniden bir şeyleri çözebilmek için borçlanmak, o borçları ödeyebilmek, yeniden borçlanmak ve giderek donanmak anlamına geliyor.

Ben fazla uzatmadan soruları açacağım; çünkü konu bütün boyutlarıyla katılımcılar tarafından anlatılmaya çalışıldı.

Buyurun.

Doğan ÇAKIR (*Sarkay San A.Ş*)

Her iki konuşmacıya da doyurucu konuşmalarından dolayı çok teşekkür ediyorum.

Sorum Sezai Temelli'ye olacak. Kamu finansmanı sorunlarının çözülmesinde rant ekonomisi ve finansal gelirlerin vergilendirilmesini çözüm olarak belirttiniz. Ama Türkiye'nin en büyük yapısal sorunlarından birisi de kayıtdışı ekonomi. Kayıtdışı ekonominin bunların yanındaki oranı nedir acaba, buradan kaçan vergi gelir nedir, bu konuda bir görüş verebilir misiniz?

Bir de ufak bir katkıda bulunmak istiyorum: Gerçekten borç alarak borçları kapatmak pek mümkün değil, ama bunu söylediği zaman insanlar çok fazla farkında olmuyor galiba. Ben geçen bir yerde dinlediğim bir şeyi iletmek istiyorum. Bizim Cumhuriyet tarihinin en büyük özelleştirmesi, Telekom'dan gelen gelir veya daha gelmemiş olduğu hale gelecek olan gelir. Toplam 55 milyar dolar faiz ödemesinin içinde sadece bir haftalık ödeme tutarı. Yani Türkiye'nin bir haftalık borcunun karşılığı olmaktadır. Başka bir deyişle en büyük varlığımızı satarak, bir haftalık bir borç ödemesi yaptık, faiz ödemesi yaptık; borç da değil, anapara da değil, faiz ödemesi yaptık. Bunu bu şekilde belirttiğiniz zaman, belki insanlar daha çok ürkebilir, belki daha çok bu konuda düşünmeye itebilir insanları.

Teşekkür ediyorum.

Rıdvan MERTÖZ (*KOSİD Yönetim Kurulu Başkanı*)

Biraz önceki oturumda konuşmacıydım, kendimi uzun uzun tanıtmayacağım. Benim de sorum genç akademisyen Sezai Temelli'ye; biraz evvelki soruya benzer bir soru olacak, onu kuvvetlendirme anlamında bir soru. Biz toplum olarak şikâyet etmeyi, eleştirmeyi de çok seven bir toplumuz, çözümleri daha az üretiyoruz. 35 milyar Euro'yu sanayiciler, önümüzdeki 15 yıllık bir sürede çevreye harcayacak. Bu rakamın ne kadar ürkütücü olduğunu tabii söylemeye, açıklamaya gerek yok. Yalnız, geriye dönüp şöyle bir baktığımız zaman, Türkiye 100 milyar doların üstünde bir parayı nerelere harcadı? Bunun büyük bir kısmı, 100 milyar doların büyük bir kısmı batık bankalar uğruna toplumumuza yüklendi, bir kısmı terörle mücadele uğruna harcadı. 100 milyar doların üstünden biraz borçlanarak da olsa, kalktık. Türkiye, belki borçlandı, ama

iflas etmedi. Ben iyimser bir tablo çizme uğruna sorumu soracağım. 35 milyar dolar da o kadar büyü bir para değil. 100 milyar doların üstesinden gelmiş bir ülke, 15 yılda 35 milyar doları da öder, sanayicimiz de bunun altından kalkar, belki IMF'den de para dilenmeyiz.

Sorum şu: Kayıtdışı, çok büyük bir hastalık, en önemli virüs. Akademisyenlerimiz, üniversitelerimiz, bu konuda nasıl bir proje yapmalı, nasıl bu virüsü önlemeli, kayıtdışının önlenmesiyle ilgili bu ulusal seferberliğe nasıl katkı koyarlar?

Teşekkür ederim.

Salondan

Efendim, o çevre maliyeti 35 milyar Euro filan, ama bunun asıl maliyetinin 100 milyar Euro'lar civarında olduğu da söylenmekte, çok şey söylenebiliyor. Burada bizim algılarımız değişti. Galiba algılama yönetiminin en iyi uygulandığı alan da Türkiye. Çünkü o kadar çok yanlışlar peşinde koşuyoruz ki, birileri bir şey söylüyor. Biz de ona inanıyoruz ve onun doğrultusunda gidiyoruz ve ezberliyoruz ve şu konuşmalardan da bizim ezberlerimiz biraz bozuldu tabii. Kamuoyu hep farklı farklı şeyler söylüyor. Basın-yayımdan yapılanları izliyoruz, her şey çok güzel, "doğrular şunlar" diyorlar ve halk olarak da biz onları doğru biliyoruz. Biraz önce istatistiklerden bahsedildi. İthalat-ihracat oranı, gümrük birliğiyle ilgili bilhassa 1996'nın başında veryansınlar vardı. Gümrük birliği bizi batıracaktı, ihracatımız azalacak, ithalatımız çoğalacaktı. Bununla ilgili önyargılar neden kaynaklanıyor? Avrupa'da bir süreç yaşandı, Portekiz ve İspanya örnekleri var. Oralarda KOBİ'ler çok zor durumlara düştü ve bununla ilgili tabii çok destekler aldılar, 70-80 milyar civarında destekleri de söz konusu oldu, ama sonra kendilerini bu paralarla topladılar, Türkiye'de böyle bir destek de söz konusu değil.

Görünen o ki, oradaki ithalat ve ihracat rakamları, istatistiki değerlere baktığımızda; Türkiye'nin ihracatı % 14 gibi AB'ye artmış, % 11 gibi ithalatımız var. Arada bir makas var. O halde ihracatımız artıyor. Elbette bu gümrük birliği sürecinde sanayimiz şekillendi: kalitesi arttı, kendilerine farklı formlar verdiler vs. Ancak şöyle diyelim: Mesela 1980'lerde otomotiv sanayiinde yüzde 80'e kadar yerlilik oranı vardı. Bundan 10-12 yıl öncesine kadar da % 60'ı buluyordu yerlilik oranları. Ancak yerlilik oranı,

sanyorum şu halıyla % 20'lerin altına falan düştü. Bunun içerisinde % 80'i ithal ürün giriyor ve siz onu ihraç ediyorsunuz. Ayrıca belge dışı ithalat ve ihracatlar söz konusu, bunu herkes bilir. Sınır ticaretleri var, buralardan giden bir ticaret var, sanayicinin sınır ülkelere yaptığı belgesiz ihracatlar var. İhracatlarda iadeler almak için ne yapılır; ihracat yüksek gösterilir, yani nasıl yapıldığını biliyorsunuz, onları söylemeye gerek yok, ithalat da ucuz gösterilir. Bu tür farklar da var, bunların oranları da sanyorum küçük değil. Bunları ortaya koyduğunuz zaman, o ihracat-ithalat değerlerinde, grafiğinde değişimler olacağını sanyorum. Ama sonuçta Türkiye'de gümrük birliğiyle beraber o beklenen kötü şeyler olmadı. Yine de bu istatistikler bizim için bir bazdır, bir şeyler ifade ediyor ve oradan baktığımızda, Türkiye, beklenen kötü duruma düşmedi.

Tabii asıl mesele zihniyette. Yani biz bu zihniyet değişikliğini bir türlü yaşayamıyoruz ve çoğu iktisadi teoremleri iktisat öğrencisi düzeyine indiriyorlar. Çok basit, anlaşılır diyorlar, ama her nedense biz bu iktisadi problemleri bir türlü aşamıyoruz, çözemiyoruz. Mühendislikte, planladığımız bir projeyi % 80, 90, % 100, yani yüksek bir başarıyla elde ederiz, çalışırız, ama iktisatta bu teoriler bir türlü hayata geçmiyor. Tabii siyasi tercihler burada çok ağırlık basıyor, bunu da biliyoruz. Türkiye bunları da aşacak, yani belli bir ivme var, belli bir potansiyel var; bu kadar baskıya dayanan bir ülkenin önünün açık olması gerektiğine inanıyorum.

Tabii bu arada sorumluyu da kaçırdık. Biraz önce sorduğumuz ithalat-ihracat rakamları içerisinde bu kayıtdışlıklar diyelim onlara, bunların yeri ne olabilir? Yani bunları ortaya koyduğumuz zaman, o grafik yine aynı şekilde mi devam eder, yoksa eksilir mi?

Teşekkür ediyorum.

İlter ÇELİK (*Makina Mühendisleri Odası Onur Kurulu Üyesi*)

Lerzan Hocam; bu rakamlar verilirken, kısaca piyasada, sokakta beyaz ticaretinin rakamları konusunda kabuller var mıdır, yaklaşık nerelindedir?

Teşekkür ederim.

Erdal BODUR (*Sarkuy San. A.Ş.*)

Her iki hocama da olabilir bu soru: "Bankacılıkta Basel 2 kriterlerinin yürürlüğe girmesinde bu kayıtdışı ekonomi kayıt altına alınacak" deniliyor, özellikle bilanço

vermede kriterler, bildiğiniz gibi, Hükümet, galiba 2008 yılına ertelenmesini istedi; Ancak bu reel faiz ve hükümetin vergi politikasında hiçbir değişiklik olmazsa, Basel kriterlerinin yürürlüğe girmesinde anormal bir sorun yaşanmaz mı ya da bunu tersinden okursak, bu çarpıklık devam ettiği sürece Basel kriterlerinin ne yararı olacak?

Teşekkür ederim.

Yavuz BAYÜLKEN (*Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi*)

Zannediyorum sorular net olarak ortaya konuldu, 5 arkadaşımızın soruları var.

Buyurun Lerzan Hanım.

Prof. Dr. Lerzan ÖZKALE (*İTÜ İşletme Fakültesi İşletme Mühendisliği Bölümü*)

Sınır ticareti, aslında çok spesifik tanımlanmış bir şeydir, yani sınır ticareti, eğer kayıtdışı yapılmıyorsa, yani kaçakları bir tarafa bırakırsak, sınır ticareti kapsamında, İstanbul'da satılmak üzere Kars sınırından mal giremez, ama Türkiye'de girdiğini biliyoruz. Dolayısıyla bunu ben biliyorsam, Hükümet de biliyor, Gümrük Müsteşarlığı da biliyor. Onun için Sezai arkadaşımın sözlerine yüzdeyüz katılıyorum, bunlar yapılabilir mi, yapılamaz mı, iktisadın sorunları değil. Siz dediniz ki, "iktisat teorisi her zaman doğru değil." Yok, mühendisliğe yakın doğru cevap verebilir; bu, sizin onu ne kadar kararlılıkla, ne kadar ciddi bir siyasi kararlılıkla uygulayıp uygulamadığınıza bağlı. Nitekim enflasyon 70'lerden beri düşürülemezken, ne oldu da düşürüldü, niye 2001'de düşürülemedi? Düşürülmeye başlamışken, birileri hükümetin altındaki halıyı çekti, yani bunlar hepimizin görebildiği oyunlar. Dolayısıyla sınır ticaretinin İstanbul'da mal alışverişine karışmaması gerekir; karışıyorsa, bunun sınır ticaretiyle ilgili bir tarafı yoktur, bunun niyetle ilgisi vardır.

İthalatta düşük faturalandırma, ihracatta yüksek faturalandırma; sizin de belirttiğiniz gibi, ihracat teşvikleri ve ithalat gümrük vergileri sürdüğü zaman anlamlı bir şeydir. Bu anlamda gümrük birliği, durumu kötüye çevirici değil, düzeltici etki yapmıştır. Hiç olmazsa Avrupa Birliğiyle olan ticaretimizde. Yani ticaretimizin %50'si, yaklaşık yarısı

Avrupa Birliğiyle olduğuna göre, ithalatta bir kere o kadarlık kısmın artık gümrük vergisinden muaf olması nedeniyle düşük faturalandırma gibi bir gerekçe ortadan kalkmıştır. Kaldı ki, bu rakamların hepsi, karşı tarafta da teyit edilen rakamlardır. Yıllar evvel bir çalışma yaparken bir arkadaşım, İsviçre rakamlarında Türkiye'den İsviçre'ye ciddi bir ihracat, makina ihracatı gözüktüğünü farkettilik. Sonra baktık rakamlara, bizim istatistiklerimizde İsviçre rakamları, Liechtenstein rakamlarını da içeriyor ve hiçbir açıklama yok. Halbuki İsviçre'nin Türkiye'den ithalatına baktığımız zaman, makina ithalatında öyle bir rakam gözüküyor. Sonra anlaşıldı ki, Liechtenstein'da bir posta kodu ile ifade edilen şirketler türünde bir şirkete makina ihraç etmiş gibi gözüküyoruz. Dolayısıyla ihracat teşvikleri de o anlamda ortadan kalktığı için, bu da yine çok azaldı. Hiç yok mudur; bu seyri değiştirecek boyutta olmadığını kesinlikle söyleyebilirim.

İlter Çelik'in beyaz zehir ticareti sorusuna gelince, vallahi ben bilmiyorum, siz biliyorsunuz. Yani bunun iktisatçılarla çok alakası yok.

Kayıtdışıyla ilgili söylediğimize gelince, kayıtdışı konusunda bir yığın çalışma var, çok farklı yöntemler kullanılarak yapılan çalışmalar var, ama o da -gerçi Sezai arkadaşımın konusuna girmek istemem, ama- bana çok güvenilir gelmiyor; çünkü öyle uç rakamlar, öyle farklı rakamlar arasında hesaplar yapılıyor ki, hangisi doğrudur bunun, doğrusu bilmiyorum.

Basel 2'ye yine Sezai arkadaşım cevap verecektir, ama ben şunu sadece söylemekle yetineyim: Bakın, gümrük birliği veya Avrupa Birliği üyeliğiyle ilgili son ilerleme raporunda, gümrük birliğinin işleyişiyle ilgili hâlâ olumsuzluklar olduğundan söz edildiğini görünce sinirlendik ama doğrudur. Pek çok örneğini sizler de yaşayarak biliyorsunuz. Bugün hâlâ gümrükleme işlemlerinin 3 hafta, 4 hafta sürdüğü bir ülkede gümrük birliğinin iyi işlediğini ileri sürmek mümkün değil. Bu konu da ona benziyor, yani siz istediğiniz kadar gidip uluslararası anlaşmalara imza atın, o anlaşmalar orada dururken, öbür tarafta siz bunların uygulamasında yapılması gerekeni yapmadığınız takdirde, sonuç beklemek mümkün değil. Dolayısıyla orada da yine siyasi irade önemli. Siyasi irade eğer kayıtdışını ortadan kaldırmaya karar verirse, bunun da çok hızlı yapılabildiğini göreceğiz, ama niyet olmadığı zaman, sonuç da olmuyor. Gayet basit bir cevap verdim, ama başka bir mucizevi formül bilmiyorum.

Teşekkür ederim.

Sezai TEMELLİ (*İÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi*)

Kamu finansman meselesini vergilerle halledilmesi derken, vergilerin işlevinden kaynaklanan önemli bir şeyden bahsetmeye çalıştım; çünkü vergiler sadece bir iktisadi araç değil, hem toplanmasında, hem harcanmasında sağlamış olduğu sosyal bir araç olma özelliği, dolayısıyla hem kaynakların yeniden dağılımı, hem de gelirin yeniden dağılımı anlamında ekonomiyi ve toplumu daha iyi bir noktaya taşır, ama borç ya da diğer araçların bu türden bir etkisi söz konusu olamaz. Böyle baktığımızda, rant alanının vergilendirilmesi, bizzat iktisat içi bir konuşmaydı, yani ben iktisat dışı bir konuşmayla konuyu ele almadım. Kapitalist sistem, bütün kaynakları sistem içine çekmek yönünde hareket eder; çünkü rant sızıntıdır. Hatta vergiye bile burjuva iktisatçıları "sızıntı" der. Rant alanının ekonomik alana çekilmesi bu yüzden önemli.

Kayıtdışı ekonomi, bu anlamda bir rant alanı mıdır? Bence tartışmalı bir şey. Kayıtdışı meselesi, bugün ülkemizde biraz ideolojik bir işlev taşıyor; "kayıtdışı var, o yüzden sorunlar bu kadar çok" şeklinde... Mesela bazı bilim insanları şöyle açıklamalar yapıyor: "Türkiye ekonomisi kadar, bir o kadar da kayıtdışı var." Bu nasıl bir aritmetik, şaşırılmamak elde değil! 2006 yılında gayri safi milli hâsılanın 539 milyar dolar olması bekleniyor, bir o kadar da yanına kayıtdışı koyuyorsunuz, bu mümkün değil, burada bir aritmetik hatası var. Başka bir yerden bu aritmetik hatayı düzeltebilirsiniz. Maliye Bakanlığı, hedeflediği vergi gelirlerinin yüzde kaçına ulaşıyor? Maliye Bakanlığı, son 10 yılda ortalama olarak % 95 ve üzerinde ulaşıyor. Yani hedeflediğiniz vergi gelirinin % 95'ini topluyorsunuz. Beyannameyle alınan vergi oranını da söylemişim size, ne kadar düşük; % 1,5'e tekabül ediyor, aşağı yukarı bu da belli. Bunun 2 katı bir alanda kayıtdışı olsa, kayıtdışı ekonominin büyüklüğü % 15 yapar. Ciddi araştırmalarda da zaten ortaya çıkan, tabii bunlar kestirim araştırmalarıdır, % 20'yi geçmiyor.

Bunları kayıt altına almak iyi bir şey midir? İyi bir şeydir, sağlıklı bir ekonomi açısından her şeyin kayıt altında olması, şeffaflık açısından da iyi bir şey; fakat kayıt altına aldığımızda, bu alanların ekonomiye katkısı negatif yönde bir basınç getirecekse, görmezden gelebiliriz. Bugünkü Hükümet de, bundan önceki hükümetler de aslında bunu yapıyorlar, yani bavul ticaretine ya da kayıtdışı çalışma koşullarına gözlerini kapıyorsa, buraları kayıt altına aldığı anda bu ekonominin kendini yeniden üretme gücünün olamayacağını bildiği için, başka taraflardan vergilendirmeye gidilmekte. O

yüzden de zaten dolaylı vergilerin payını arttırıyor. Dolayısıyla, dolaylı vergilerin payının bir yerde yükselmesi aslında başka bir çaresizliğin ifadesi.

Kayıtdışı, kendi altında en çok hangi alanda gözüktüyor? İstihdam alanında, neredeyse çalışanların yarısı kayıtdışı kabul ediliyor, bu da yine resmi bir rakam. Neden böyle? Çünkü kayıtlı çalıştırabilecek gücü yok. KOBİ dediğimiz mesele de zaten kendini burada gösteriyor, kayıtdışı istihdamla ancak küçük ve orta boy işletmeler ayakta durabiliyor. Yalnız, KOBİ'lerde şöyle bir sorun var: Eğer böyle bir oyunun içinde oynayacaksanız, küçük olarak kalma şansınız yok; çünkü bunun adı kapitalizm ve büyük balık, küçük balığı yutar. Kapitalizmin kuralı piyasa mekanizması, piyasa anarşizmi böyle çalışır. Dolayısıyla "hem küçük olarak kalayım, hem de bu işi sürdüreyim" diyorsanız, yani bir 'esnaf ekonomisi' çerçevesinde buna bakıyorsanız, ya eninde sonunda yutulacaksınız ya da yutulmak istemiyorsanız, korunaklı alanlar size sağlanmalı. Kayıtdışı, aslında size sağlanmış bir korunaklı alandır. Devletin görmezden gelmesi, aslında negatif bir vergilemedir; çünkü sizi kayıt altına almak için teşkilatı harekete geçirirse, % 60, 70'iniz yok olursunuz. Dolayısıyla bu, aslında bu anlamıyla dikkatli okunması gereken bir şey.

Kayıtdışının sürekli böyle bir günah keçisi haline getirilmesi, aslında bence başka şeylerin biraz kamufle edilmesi, yani "kayıtdışı var, o yüzden sosyal güvenlik reformu yapıyoruz; kayıtdışı var, özelleştirme yapıyoruz; kayıtdışı var, şunu yapıyoruz." Bu o kadar çok inanılacak bir mesele değil gibi geliyor bana. İktisatçılar, biraz önce Başkan sağ olsun, övgüyle bahsetti; fakat iktisatçılara çok da güven olmaz. Mesela Tansu Çiller, iktisatçı ve Başbakan olarak bu ülkenin tarihinde yerini aldığı için, dikkat etmekte yarar var. 94 krizinin faciasını biz 2001'lere kadar taşıdık ve hâlâ taşıyoruz.

Diğer soruya gelince; devlet, batık bankalara 77 milyar dolar gittiğini söylüyor. Basel'in 2008'de yürürlüğe girmesinin istenmesinin nedeni; bu 77 milyar dolara rağmen bankalar, pozisyonlarını hâlâ düzeltebilmiş değiller. Bankalar, pozisyon açıklarını hâlâ kamu kâğıtlarıyla kapatıyor, mesele bu, devlet de bunu biliyor. Devlet, bankaları zorlasa, ciddi bir banka krizi daha yaşar ki, Türkiye'nin bunu kaldırabilecek ekonomik gücü yok, böyle bir örtük anlaşma var, böyle bir görüntü var.

Son olarak şunu söyleyeceğim: Algılama meselemizden bahsettiniz, ezberlerin bozulmasından bahsettiniz. Algılama meselemiz, biraz da bilinçli olarak bu yönde çok

uzun süredir gelen bir ideolojik bombardımanın altında kalarak böyle oldu; aynı vergi konusunda olduğu gibi, aynı kayıtdışı baktığımız gibi. Yani sokakta ya da evimizin içindeki o yaşam ilişkilerimizde bile ekonomiye baktığımız gibi bir hayatı aslında tesis ettiğimizde, aşağıdan yukarıya bugünkü varolan yapıyı birlikte kuruyoruz, artık böyle bakıyoruz. Artık bizim için önemli olan, cep telefonu faturalarımız, yani kitaptan önce bu geliyorsa, eğitimden önce bu geliyorsa, önce bu geldiği zaman, hayat da buradan kuruluyor demektir ve bizzat biz bu hayatı buradan kuruyoruz. Her şey o kadar da "tepeden böyle oldu, biz masumuz" diye değil, hepimizin bunda birazcık gayretinin olduğunu bilerek bu algılama meselesini belki değiştirebiliriz...

Teşekkür ederim.

Yavuz BAYÜLKEN (*Makina Mühendisleri Odası-TMMOB Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu Üyesi*)

Bir panelimizin sonuna yaklaştık, söyleyecek fazla da bir şey kalmadı, bence çok güzel ifade edildi her şey, sorular da çok bilinçliydi.

Bir iki şeyi ben ilave etmek istiyorum: Kayıtdışı ekonomi olayı, çok bombardıman edilen, çok abartılan bir olay. Hatta ben biraz daha ileri gidiyorum; kayıtdışının sosyal dengeleri biraz da düzelttiğini düşünüyorum, yani çok bozuk olan sosyal dengeler, biraz da kayıtdışı istihdamın şeyinde dengeleniyor gibi, pek ortadan kaldırmak istememelerinin, egemen olamamalarının bir nedeni de bu gibi geliyor.

Bir ikincisi, son yapılan araştırmadan bir rakam vereceğim. 1-49 arasında işçi çalıştıran KOBİ'ler, aşağı yukarı sanayide 260 bin civarında ve bunlar da katma değer ne kadarını yaratıyor dersanız, onu da hesaplayıp bulduk. Tabii üzerinde tartışılabilir, ama bütün sanayi katma değeri derken, KOBİ'lerle ilgili katma değer bunlar aşağı yukarı %13'ünü karşılıyor. Böylece üzerinde son derece düşünülmesi gereken bir olay var: Yatırımlarda son derece düşük bir değere sahipler, ihracatın %8'ini yapıyorlar, ki 1-49'a kadar olanlar ihracatın %2'sini yapıyor, %13 gibi bir katma değerden pay alıyor. Yatırımlarda yine son derece düşük bir değere sahipler, ölçek boyutları ve teknoloji boyutları, AR-GE boyutları, hepimizin bildiği ölçüde. Bununla Avrupa Birliği pazarına nasıl çıkacağız, onu da bilmiyorum, yani o da üzerinde hakikaten biraz çalışmanın yapılabilecek gerçek şeylerin çıkartılması ve onları biraz daha orta ölçekliye

çıkartma ya da o bir sinerji yaratıp birlikte davranmaya zorlamak gibi bir şeyi getirmek gerekiyor. Çünkü bir tane tezgâhını alan, atölye kurmuş, "orada şunu imal ediyorum" diyor. Burada ne kalite, ne verimlilik, ne istihdam, ne tedarik sistemi, hiçbir şeyi optimal çözmek mümkün değil. Ben mühendis gözüyle baktığım zaman, buradan bir şey çıkartamıyorum. Dolayısıyla olaya biraz daha temelden girip bunları bir araya getirebilmenin, bazı şeyleri ortak yapabilmenin -mesela tedarik sistemleri, mesela pazarlama- yolunu düşünmek gerekiyor, yani yeni bir anlayışla, yeni bir bakışla bazı şeyleri ele almak zorunlu gibi geliyor.

Efendim, kapatmadan önce hepinize, başta da sayın hocalarımız Özkale ve Temelli'ye, katıldıkları için teşekkür ediyorum. Kendilerini Ankara'daki şeye de davet ediyorum. Eğer bana bildirirlerse şeylerini, Ankara'daki davet benimdir, özellikle söylüyorum; çünkü çok değerli katkıları olacağını düşünüyorum. Burada Türkiye'nin çok daha popüler konuları varken, sabırla bu konuyu izleyen arkadaşlarıma da ayrıca teşekkür ediyorum.

